

leki-

evangélikus
LELKÉSZ
szakfolyóirat

pásztor

LVI. ÉVFOLYAM 9. SZÁM

1981. SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

FINN—MAGYAR—ÉSZT LELKÉSZKONFERENCIA

Nyitás a holnap felé (Dr. Nagy István) — — — — —	513
Az egyház a mai Magyarországon, teológiai sajátosságok (Dr. Káldy Zoltán) — — — — —	516
Mit jelent evangélikus keresztyénként élni a mai világban (Paaavo Kortekangas) — — — — —	523
Mit jelent evangélikus keresztyénként élni a mai világban? —	
Korreferátum (Dr. Nagy Gyula) — — — — —	527
Az egyház a mai Finnországban (Aimo T. Nikolainen) — —	531
A megigazulás teológiája ma (Dr. Tapio Saranava) — — —	537
Megigazulás ma (D. Dr. Pröhle Károly) — — — — —	543
Az Úr szent vacsorája, mint a gyülekezeti közösség szentsége, valamint istentiszteleti jelentősége (Arvi Seppänen — — —	546
Az Úr szent vacsorája, mint a gyülekezeti közösség szentsége, valamint istentiszteleti jelentősége — Korreferátum (Keveházi László) — — — — —	551
Egyházaink eddigi kapcsolatai (Martti Voipio) — — — —	553

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Emberként élni — másokért — Esperesi székfoglaló (Fehér Károly) — — — — —	559
Gyülekezetünkben és otthonainkban szeretettel várunk — Köszöntés (Dr. Kneffel Pál) — — — — —	564

TANULMÁNY

Fogyatékosok a gyülekezet szeretetközösségében (Csizmazia Sándor) — — — — —	568
---	-----

FÓRUM

Köszönet a Lelkipásztor Szerkesztőségének és az azt fenntartó Magyarhoni Evangélikus Egyháznak (Brachna Gábor) — — —	574
--	-----

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

Ünnepel a Pápai Alma Mater (Németh Tibor) — — —	Borító III.
---	-------------

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 35,— forint, fél évre 210,— forint, egy évre 420,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Egyetemi Nyomda — 81.7123 Budapest, 1981. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Finn—magyar—észt lelkészkonferencia

Finnország 1981. június 14—25.

Nyitás a holnap felé

A finn—magyar—észt lelkészkonferencián rokonok találkoztak

Rokon népek fia. Akiket kilométerek százai választanak el egymástól. Ereikben mégis azoknak az ősöknek vére csörgedez, akik valamikor Keleten egy törzs tagjaiként éltek.

A megszámlálhatatlan tavak és suttógó fenyvesek hazájában Jézus Krisztus családjának tagjai találkoztak. Azok, akiket Krisztus szeretete formált testvérekké és a Krisztusban való közösség rokonokká.

Olyan népek fiai találkoztak a finn földön, akik az emberré lett Jézustól tanulták szeretni embertársaikat. Isten gyermekeiként munkálkodni az Általa teremtet világ megmaradásáért és boldogságáért. Az Európai Béke- és Biztonsági Konferencia munkája nyomán indult el az enyhülés Európában. Igaz, ma pattanásig feszült politikai légkörben találkoztak a finn—magyar—észt lelkészek. Akik ezen a konferencián is tanuskodtak arról, hogy a keresztyének hidakat építenek népek és nemzetek között. Munkálkodnak az egész emberiség létéért és megmaradásáért abban a világban, amelyet egy atomháború a lét megsemmisülésével fenyeget.

*A szeretet közösségében találkoztak a lelkészek egymással
és a finn gyülekezetekkel a vendég lelkészek*

A szeretet közösségében, amelyik mindig bőven kamatozik.

Ez a meleg szeretet volt érezhető Iisalmiban, ahol három napot töltöttek együtt a konferencia résztvevői. Otthont és testvéri közösséget teremtettek a rendezők, élükön Kortekangas püspökkel. Minden percben érezhették a gondoskodó, figyelmes szeretetet.

A szeretet közösségében az egyház szolgálatáról beszélgettünk. Nyugodtan mondhatom, hogy beszélgettünk, mert a konferencia résztvevői ebben a Krisztus-rokonságban beszélgető családdá lettek. Az előadások — amelyeket teljes terjedelmében ismertet a Lelkipásztor kedves Olvasóinkkal — és a megbeszélések a testvéri szeretet, egymás szolgálatát segítő légkörben folytak.

Krisztus szeretete szorongatott minket, amikor a misszióról szóltunk. Az evangélium továbbadásáról hiteltérdemlően. S az evangéliumot tovább adni csak a szó és tett egységében lehet. A nagy Misszionáriustól, Jézustól, tanulva, akinek a szeretete átfogja az egész Mindenséget és üdvözítő irgalmassága örökéletemet kínál minden embernek.

A szeretet közösségében szólhattunk Isten bűnöst hazaváró szeretetéről, bűnöst megigazító irgalmáról. Krisztus egyre mélyebb ismer-

retében láthattuk meg, hogy a megigazulásról szóló lutheri örökség hogyan lesz ma életformáló erővé. Hiszen a szolgáló Krisztus az, aki megigazít. Ha pedig a szolgáló Krisztus igazít meg, akkor követésre készít fel szeretetével. Jézust követni pedig csak a szolgáló szeretettel lehet. Azért tesz Krisztus igazán gyermekeivé, hogy valóságos embereké legyünk, embertárrá és felebaráttá.

Örömmel tanúskodtunk arról, hogy egyházunkban mi mindnyájan annak a Jézusnak nyomában szeretnénk járni, aki örök Úr és mégis szolgálva lett, hogy minket Isten gyermekeivé tegyen, hogy szolgáljon minden embernek.

Krisztus testének tagjaiként vettünk részt a konferencián

A keresztség által lettünk Krisztus testének tagjai. Akiket Krisztus táplál testével és vérével. Erősít a szolgálatban és megtart az örök-életre.

Beszélgésünkben újra és újra előkerült a keresztség jelentősége. A keresztség által lettünk Krisztus tulajdonává. A keresztség az újjászületés szentsége. Ökumenikus szentség. A keresztség által lettünk az Újszövetség népévé. Olyan tény ez, amit az ember soha meg nem változtathat. A keresztségben minden előfeltétel nélkül leszünk Krisztuséi. Ahogyan születésünk a földi életünk kezdetét jelenti, ugyanúgy a keresztség a Krisztusban újjászületett élet kezdete. Éppen a gyermekkeresztség tanúskodik arról, hogy Isten minden előfeltétel nélkül fogad minket gyermekeivé. Minden kereszteltre vonatkozik Jézus missziói parancsa is.

Együtt tanúskodtunk arról, hogy gyülekezeteinknek Krisztus testével és vérével élő gyülekezeteknek, úrvacsorai közösségeknek kell lenni. Éhenhaló, éhségtől tántorgó keresztyének azok, akik az Úr testének és vérének eledeléből nem részesednek.

Az úrvacsorázó gyülekezet mindig örvendező és szolgáló gyülekezet is. Akik kapcsolatban vannak az előrement gyülekezettel és abban a reménységben élnek, hogy egykor az élő Jézussal folytatódik az a közösség, ami itt elkezdődött.

Magyar lelkészek a finn szószékeken

A magyar lelkészek szolgáltak a finn gyülekezetekben. A lappföldön éppen úgy, mint a fővárosban. A gyülekezetek szeretete vette körül a magyar lelkészeket. Több gyülekezet volt, ahonnan csoportok, vagy néhányan jártak már Magyarországon, meglátogattak magyar evangélikus gyülekezeteket.

Esti áhítatokon, szeuratokon is szolgáltunk. Igaz, csak a múzeumban láttam olyan csónakot, amelyeken valamikor messze vidékekről csoportosan érkeztek emberek az istentiszteletra, vagy a szeuratokra — Gyakran a dühöngő viharok felborítottak ilyen csónakokat, s családok lették halálukat a hullámokban — mondotta dr. Sihvonen lelkész, a kísérőm.

Meleg otthoniasság jellemző ezekre az esti alkalmakra. Nem templomban, hanem egy tanyai házban vagy annak udvarán jönnek össze, a házigazda meghívására. Meleg szeretettel kínálják az érkezőket kávéval, téával és süteményekkel. A testvéri beszélgetést a lelkész nyitja meg. Sokan a kegyességre jellemző ruhát viselik még ma is ezeken az alkalmakon. Ahol a finn parasztproféta, Ruotsalainen ébredési mozgal-

mának hatása érződik, ott általában nincs közös bibliaolvasás és imádság. Mint valami beszélgetés, úgy szól egyik résztvevő a másik után. Közben énekek hangzanak el. A beszédek rövidek, amit a végén a lelkész, vagy az együttlétet vezető foglal össze. — H. Renqvist, a karéliei prédikátor a múlt század elején éppen ezt vetette Routsalainen és követői szemére — magyarázta az egyik finn lelkésztestvér. Azok, akik Routsalainen lelki örökségének hordozói, vallják, hogy vándorok itt a földön, mégis igen őszinte felelősséget éreznek a világért, a társadalomért, népükért, a felebarátért.

A családok apraja, nagyja részt vesz a szeuraton. Igazi közösség épül. A rövid beszédek és énekek váltakozása a legkisebbek számára is „elviselhetővé” teszi az együttlétet.

Beszélgetések a szaunákban

Már a hivatalos program is mindig feltüntette, mikor lesz lehelőség szaunázásra. Ma már nálunk is — Tatán is — épülnek szaunák. A finn szaunák mások. Ezt akkor éreztem meg, amikor Paavo Viljanen esperessel tíz évvel ezelőtt a szaunában beszélgettünk égető egyházi, egyházpolitikai kérdésekről. A „rég Magyarországról” és az „új Magyarországról”. A „rég barátokról” és az „új barátokról”. Először nem értettem, hogy ezekről a nagyon komoly kérdésekről miért nem a süppedő fotelokban beszélgettünk. Viljanen esperes-testvér elmondotta, gyermekkorában még szentélynek tekintették a szaunát. A gyermekek ott lehalkították hangjukat, a felnőttek csendesebbek lettek. Finnországban a szaunák nem csupán tisztálkodási helyek voltak. Szentélyek voltak azok, ahol szültek az édesanyák, s ahonnan az utolsó útra kísérték azt, akit Isten hívott haza.

Ezekben a szaunákban beszélgettünk most is egyházunk szolgálatáról. Keresztyének társadalmi felelősségéről. A világ békéjéről. A házasságról. A Finnországban gyakori „nyitott kapcsolatokról”, „a fiatalok együttlakásáról”, közös gondunkról, az elválás gyakoriságáról. Feltettük a kérdést, vajon nem hallgattuk el azt, hogy mi az Isten akarata a házassággal!? Vajon a keresztyén házasság vonzó a fiatalok számára? Nem voltunk gyakran képmutatók és álszenteskedők, álarcot hordozók és ítéletgők éppen a házassággal kapcsolatban?

Szó esett a kábítószerek és az alkohol romboló hatásáról. Amelyek tönkre tesznek életeket és pokollá csáládi otthonokat.

Mit tehetnek keresztyének abban a világban, ahol annyi az éhez, othontalan, faji megkülönböztetés igáját hordozó, szenvedő ember?

Hogyan szolgálhatunk Finnországban és Magyarországon, ahol a világgazdasági válság egyaránt érezteti hatását. Finnországban is megkérdéztette lesz az egyház, amikor várhatóan a finn gazdasági élet is lelassul. Amikor egyre több a magányos gyermek és öreg. Meglázul a munkaerőkölcs.

Lelkészek és gyülekezeti munkások továbbképzése

Állandó feladatának tekinti a finn egyház a lelkészek és gyülekezeti munkások továbbképzését. Järvenpää-ben dr. Sihvonen lelkész, az intézet vezetője megmutatta azt az intézetet, ahol finn lelkészek és gyülekezeti munkások továbbképzése folyik.

Az intézettől néhány lépésre otthona kertjében pihennek Sibélius nagy zeneszerző földi maradványai. Amikor kertjében a fenyők sutto-

gását, a madarak énekét hallottam, s végtelen fenyveseket és tavakat láttam dombon épült házából, akkor egy kicsit megértettem azokból a hangokból, amiket a nagy Mester megszólaltatott a hangszereken.

Ott jártunk, ahol egy népnek kincse a „zöld arany”. Ahol testvér nép testvéri szeretetét éreztük. Tanúskodhattunk arról, hogy hazánkban és gyülekezeteinkben minden szív és minden ajtó nyitott a finnek előtt.

Dr. Nagy István

Dr. Káldy Zoltán:

Az egyház a mai Magyarországon, teológiai sajátosságok

1. Mindenekelőtt Istennek adunk hálát, hogy a magyarországi lutheránus egyház több lelkésze itt lehet a finn—magyar—észt egyházak teológiai konferenciáján. Úgy nézünk erre a konferenciára, mint egy meghallgatott imádságra. Ugyanakkor hálásan megköszönjük finn testvéreinknek, hogy a konferencia megrendezését vállalták és vendégül látnak bennünket. Legyen gyümölcsöző mind a három egyház és azok lelkészei számára ez a konferencia.

2. Témám kifejtését azzal kell kezdenem, hogy van egyház Magyarországon, van lutheránus egyház is, és pedig élő lutheránus egyház. Ez az egyház nem pusztán vegetál, mint egy rossz talajba és rossz körülmények közé került vézna és sápadt növény, hanem olyan fa ez, amelyet Isten folyóvíz mellé ültetett (Zsolt 1,3), az élővízből táplálkozik, amelyre az Isten szeretetének napja süt és érlel rajta jó gyümölcsöket. A felhasznált képek is utalnak arra, hogy mindez nem tőlünk, emberektől van, hanem egyedül Istentől, hiszen Ő ültetett bennünket „folyóvíz mellé”, Ő adja az élővizet és az Ő szeretetének napja érleli a gyümölcsöket. A mi feladatunk csak annyi, hogy elfogadjuk az élővizet, ne hagyjuk el szeretetének sugárkörét és ne akadályozzuk meg a gyümölcsök érlelését.

3. A képeket és hasonlatokat elhagyva, egyházunk azon a bázison áll, amely a Szentírásban adatott számunkra, és amely az egyetemes és lutheránus hitvallásokban van előttünk. Mi együtt valljuk a Confessio Augustana-val: „Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.” (CA VII. cikk.) Ezzel együtt azt is valljuk: „Az egyház valóban a szentek és igazán hívők gyülekezete.” (CA VIII. cikk.) Luther Márton szavára is szívesen figyelünk, aki ezt mondta: „Ahol azért hallod és látod, hogy ezt az ígét prédikálják, hiszik, megvallják és cselekszik, ott ne legyen kétség, hogy ott kell lennie az egy igaz ecclesia sanctának.” Mi hisszük és valljuk, hogy Jézus Krisztus testének tagjai vagyunk, egyház vagyunk és bizonyosak vagyunk abban is, hogy ebben a testvéregyházak sem kételkednek, még akkor sem, ha vannak olyan „sajátosságaink”, amelyek egyházunk arcán feltűnnek és egyes vonások élesebben tűnnek fel, mint más egyházaknál. Ezek a sajátosságok nem tévtanításokból származnak, hanem éppen abból, hogy egyház, nem

pedig egy uniformizált egyesület vagyunk. Azt mindenki jól tudja Pál apostolnak a Korinthusbeliekhez írt első levele 12. fejezetéből, hogy az Egyház Ura a maga gazdagságából osztogatja a karizmákat és ennek nyomán nemcsak egyes keresztyének, hanem keresztyén csoportok is, sőt különböző helyeken élő egyházak arcán is feltűnhetnek külön vonások, amelyek csak akkor károsak, ha önmagukért vannak, de ha az egész egyház gazdagodását szolgálják, akkor nagyon is hasznosak.

4. A Confessio Augustana alapján, a mi magyarországi evangélikus egyházunk igen nagy súlyt helyez Jézus Krisztus evangéliumának hirdetésére. Nincs egyházunknak más támasztéka, amely biztosítja életét és jövőjét, mint ez az evangélium. Minden más támaszték, amely esetleg más országokban az egyház számára rendelkezésre áll, pl. az úgynevezett „keresztyén társadalom” mankója, a mi helyzetünkben nem áll rendelkezésre. Így teljesen az evangéliumra és az *evangélium által ébresztett hitre szorulunk rá*. Az a tapasztalatunk, hogy a helyesen hirdetett evangélium elegendő az egyház fenntartásához.

5. A Confessio Augustana nem beszél kifejezetten a szeretetről, vagy éppen a diakóniáról, mint ami az egyház ismertető jele. Ez egyfelől azért van így, mert a CA nem sorolja fel az egyház valamennyi ismertető jegyét, másfelől Luther egyszer kettő, máskor hét ismertető jegyét sorolja fel az egyháznak. Egyébként Jézus a szeretetet és ebből folyó diakóniát egyértelműen a tanítványok ismertető jegyének mondja. Mi, a magyarországi evangélikus egyházban hangsúlyt teszünk a szeretet, a diakónia jegyére és abban a bizonyosságban vagyunk, hogy ez megfelel egyfelől Jézus akaratának, másfelől a reformáció tanításának. Hiszen Luther is kiemelten szólt arról, hogy ahol hit van, ott ez a hit a szeretetben tevékenykedik és kell tevékenykednie.

6. Ez az egyház a „mai Magyarországon” él — mint előadásom címe is mondja. A „mai” megjelölés nem jelenti azt, hogy ennek nincs köze (kapcsolata) a tegnapi, a régi Magyarországgal. A tegnapi Magyarországot — annak pozitív és negatív eseményeit és jelenségeit — nem lehet elválasztani a mai Magyarországtól. A tegnapi Magyarország történelme, kultúrája, gazdasági-társadalmi-politikai struktúrája befolyásolja a mai Magyarország életét. Valljuk, hogy az a nép, amely nem becsüli meg a saját múltját, nem méltó a jelenre és a jövőre sem. Ez azonban a dolgoknak csak egyik oldala. A másik oldal az, hogy éppen a tegnapi Magyarország történelme, gazdasági-társadalmi-politikai élete sürgette azt a változást, amely országunkban 1945 tavaszán bekövetkezett. Nem maradhatott fenn tovább az az igazságtalan gazdasági-társadalmi-politikai struktúra, amelyben népünk a két világháború között élt, mert ha megmaradt volna, Európa múzeumává váltunk volna. Ezt a „múzeumhá válást” akadályozta meg az a forradalmi változás, amely hazánkban bekövetkezett, és amely alapjaiban változtatta meg országunk gazdasági-társadalmi-politikai rendjét és indította el népünket egy új úton. Ez a forradalom lényegében ma is tovább folyik. Keresztyén szemszögből különbözőképpen lehet megítélni a forradalmakat, tény azonban az, hogy Magyarországon egy igazságosabb társadalmi és gazdasági struktúrát eredményezett és ez akkor is így van, ha az új társadalom és az új gazdasági élet építése közben még nagyon sok probléma vár megoldásra.

7. Miért kell erről beszélnünk egy teológiai konferencián? Több okból. Először is azért, mert a lutheránus egyház Magyarországon ebben a „mai Magyarországon” él és nem a tegnapiiban. És nem egy másik

európai országban. Az egyház ugyanis soha sem vakuumban él, hanem egy adott történelmi szituációban. Mondhatom így is: adott „nem teológiai tényezők” között. Mi nem akarjuk túlbecsülni a történelmi szituációt, amelyben élünk és nem akarunk valamiféle „szituáció-teológiát” művelni, de lebecsülni nem akarjuk „rajongók” (enthusiaszták) módjára. Viszont, figyelünk arra a Jézusra, aki nem becsülte le az adott történelmi helyzetet (Máté 22,15—22) és figyelünk Pál apostolra is (Róm 13,1—7) és az apostoli kor más bizonyágtevőire (1Péter 3,13—17). Éppen az az egyik „teológiai sajátossága” a magyarországi lutheránus egyháznak, hogy nem becsüli le a történelmi tényezőket, de amikor prédikál, nem a történelmi szituációból indul ki és nem azt prédikálja — tehát nem „történelmi teológiát művel” —, hanem Jézus Krisztus evangéliumát hirdeti azokat az embereknek, akik egy bizonyos történelmi szituációban élnek és abban nyújt segítséget ezeknek az embereknek, hogy miképpen éljék keresztyén hitüket és szeretetüket az adott helyzetben.

8. A másik ok, amely miatt ezen a teológiai konferencián egyházunk életével összefüggésben „nem teológiai tényezőkről” is kell beszélnünk az, hogy a Magyarországon megindult és ma is folyó forradalom a marxizmus—leninizmus ideológiájából ered, ez az ideológia határozza meg és a társadalom építése ennek az ideológiának alapján történik. Ismert, hogy ez az ideológia materialista, ezzel együtt atheista jellegű. Természetesen ebben az új helyzetben végig kellett gondolnunk ehhez az ideológiához való viszonyulásunkat. Ez a „végiggondolás” — mivel egyház vagyunk — csakis teológiai végiggondolás lehetett: *Coram Deo*. Világos volt előttünk, hogy Isten Igéjére kell hallgatnunk és szem előtt kell tartanunk, amit Luther mondott, aki szerint a keresztyén ember a politikai és gazdasági kérdésekben a „Szentlélek által megvilágosított józan eszét” is használja. Mindezek alapján úgy döntöttünk, hogy nem keverjük a marxista ideológiát Isten Igéjével, nem is támasztjuk alá ezt az ideológiát az Isten Igéjével, ellene mondtunk a materialista világnézetnek és atheizmusnak, ugyanakkor saját alapunktól — az Isten Igéjéből — kiindulva segítjük népünk nemcsak lelki, hanem anyagi természetű fejlődését, életszínvonalának emelkedését, kulturális életének gazdagítását és erkölcsi életének jobbitását. Mindezt megköveteli tőlünk Jézus Krisztusban való hitünk, abból folyó szeretetünk és arra épülő felelősségünk. De erre a magatartásra serkentett bennünket a magyar lutheránus tradíció is. Hiszen egyházunk legjobb vezetői és tagjai az elmúlt évszázadokban népünk életében mindig elől jártak, ha annak fejlődéséről volt szó.

9. Nem felelnek meg tehát a valóságnak azok a hiedelmek, mi szerint mi Jézus Krisztus evangéliumával támasztjuk alá a marxista—leninista ideológiát, de az sem igaz, hogy szolgalelkűséggel (mintegy lakáj) kiszolgáljuk, szinte „szentesítjük” a szocialista társadalmi rendet. De az sem felel meg a valóságnak, hogy megfélemlítsük a misszió szolgálatáról. Ahol evangéliumot hirdetnek szószéken, rádióban és sajtóban, mint azt tesszük Magyarországon, ott misszió folyik. Ott a megtérésre hívó szó munkálja az emberekben a Jézus Krisztusban való hitet. Világos előttünk, hogy az az egyház, amelyik lemond a misszióról, lényében földadja jövőjét. *Mi nem adjuk fel a jövőnket!*

10. Itt kell szólnunk az állam és egyház szétválasztásáról is, amelyet már kimondott az állam és a lutheránus egyház között megkötött egyezmény 1948-ban, majd a Magyar Alkotmány 1949-ben törvénybe

is ikotott. Eszerint: „A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát. A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól.”

11. Ez a szétválasztás tehát az állam oldaláról nézve a „lelkiismereti szabadság érdekében” történt. Az egyház oldaláról nézve a lutheri teológia érvényesítése volt ez a szétválasztás. Nevezetesen a „törvény és evangélium” különböztetése volt szemünk előtt és ennek vetülete az úgynevezett „kétféle kormányzásról” szóló tanítás. Közelebbről az, hogy az evangéliummal nem lehet kormányozni a világot, hanem csak az igazán hívőket, akik viszont Luther szerint „olyan ritkák, mint a fehér holló.” De az is világos volt számunkra, hogy egy marxista alapon álló állam és társadalom nem szólhat bele az egyház dolgaiba. Így végeredményben az állam és az egyház szétválasztása Magyarországon azt jelenti, hogy az állam nem kíván az egyház „püspöke”, vagy „érséke” lenni, az egyház pedig nem akarja az államot „klerikalizálni”, vagyis felette uralkodni, hanem lutheri teológiánknak megfelelően az államot „nagykorúnak” tekinti.

12. Az egyház viszont azt igényli az államtól, hogy biztosítsa a vallásszabadságot és ennek alapján ne akadályozza az evangélium hirdetését, ne szőljon bele az igehirdetések tartalmába és ne akadályozza az egyház diakóniai szolgálatát. Ez így is történik Magyarországon. Ehhez tartozik az is, hogy a gyülekezetek maguk választják lelkészeiket, a gyülekezeti tanácsokat, a püspököket, a teológiai professzorokat és a laikus egyházi vezetőkét. Mindezzel együttjár, hogy az egyházi „adó” nem kötelező, hanem önkéntes. A gyülekezeteket és az egyház intézményeit a magyarországi evangélikus egyház önkéntes adományokból tartja fent. Az állam csupán bizonyos segílyt ad az egyháznak egy ideig.

13. Mindez nem jelenti azt, hogy az egyház és állam között nincs semmiféle kapcsolat. Elsősorban éppen a „kétféle kormányzásról” szóló tanítás alapján valljuk, hogy végsőfokon az állam is az Isten uralma alá tartozik és Neki felelős, még abban az esetben is, ha ezt az állam és annak vezetői nem így vallják. Ebből következik az is, hogy az egyház hivatva van hirdetni Isten törvényét és evangéliumát minden magyar állampolgárnak. Ez magában foglalja adott esetben a „prófétai szolgálatot”, a törvény hirdetését. Ott is van kapcsolat az egyház és állam között, hogy az egyház tagjai egyben állampolgárok, és pedig a Magyar Népköztársaság állampolgárai, amelynek alkotmánya és törvényei őket is kötelezik. Azt lehetne gondolni, hogy ez a két állampolgárság egymással ütközik és egymást kizárja. Ez azonban nem így van, mert a magyarországi lutheránus egyház tagjai Jézus Krisztusban való hitben végkís munkájukat az államban, a társadalomban, és fáradoznak a „város békességén” (Jeremias 29,7).

14. Így érkezünk el a magyarországi lutheránus egyház teológiájához, amelynek egy-egy részlete már eddig is előkerült. Most összefoglalóan kell azt jellemeznünk. Megkérdezhetné valaki, hogy teológiai gondolkodásunk főirányát, teológiai alapállásunkat miért nem előadásom legelején ismertettem. Azért, mert ebben az esetben úgy tűnhetett volna, hogy a mi úgynevezett „diakóniai teológiánk” csak azt szolgálja, hogy az egyháznak az államhoz való viszonyát, a társadalomban való helyét teológiailag rendezze. Így a „diakóniai teológia” csak szimpla „szociáletika” volna, vagy másképpen a „prakticizmus teológiája”. Pedig a diakóniai teológia — amit egyházunk sajátos teológiá-

jának mondanak külföldi testvéreink — ennél sokkal több és átfogóbb. Az egyház egész szolgálatára irányul és meghatározza azt. Mindenesetre, segíti, az egyházat a társadalomban való eligazodásban is, de ezen mesz-ze túlulal.

15. A diakóniai teológia az evangélium közepéből nő ki és minde-
nestül oda mutat vissza.

16. Felejtjük el, hogy az egyházban jelenleg — elsősorban külföl-
dön — a diakónia alatt valamiféle intézményes vagy gyülekezeti szere-
tetszolgálatot, öregek, betegek, gyermekek gondozását értik. Mi Magyar-
országon ennél sokkal szélesebb értelemben használjuk a diakóniai ki-
fejezést. Lényegében *azt valljuk, hogy az egyház minden szolgálata, tehát az igehirdetés is, a szeretetszolgálat is, a lelkipásztori gondozás is diakónia.*

17. A diakóniai teológia jellegzetesen krisztocentrikus teológia. Krisz-
tusból indul ki és Rajta tájékozódik. Mi nem azt a kérdést vetettük fel
egyházunkban, hogy mit kell tennünk az adott történelmi helyzetben és
a cselekvésünk érdekében építettük fel a diakóniai teológiát, hanem azt
a kérdést vetettük fel, hogy valójában *kicsoda a Jézus Krisztus.* Nem
elégedtünk meg az eddigi feleletekkel — hiszen minden kor keresztyé-
nei új és új vonásokat fedeztek fel Jézus arcán —, hanem továbbkér-
deztünk, egyre mélyebbre hatoltunk a Szentírásban és eközben jöttünk
rá, hogy amit neves teológusok eddig alig említettek, azt kell első helyre
tennünk, vagy még helyesebben arra kell figyelniük, hogy maga Jézus
minek nyilatkoztatja ki magát summázva. Isten Szentlelke arra a felis-
merésre vezetett bennünket, hogy Jézus — noha saját magát többféle-
képpen nevezte meg — elsősorban *Diakonos, Szolga.* Ha valaki erre
azt mondja, hogy ő elsősorban Úr és csak azután Szolga, mi az Új-
szövetség bizonyágtevőivel és Jézussal összhangban azt mondjuk, hogy
ebben a világban az Úr Krisztus a szolgálatban a diakóniában gyako-
rolja uraságát. Azt valljuk, hogy Jézus Krisztus Úr (Kyrios) volta
csak az idők végén az utolsó napon lesz mindenki előtt nyilvánvaló.
Akkor lesz Rex triumphans, most Ő Rex absconditus. Megismétlem:
a szolgálatban, a diakóniában gyakorolja uraságát.

18. Ezt nem mi állítjuk, hanem Ő állította magáról. Csak néhány
nagyon fontos igehelyre utalok, noha az egész Újszövetség ezzel van
tele. János evangéliuma 13. fejezetében szó van arról, hogy Jézus maga
elé kendőt kötve, megmosta tanítványai lábait és ezt mondta: „Ti így
hívtok engem, Mester és Uram, és jól mondjátok, mert az vagyok. Ha
tehát megmostam a ti lábatokat, én, az Úr és a Mester, nektek is meg
kell mosnotok egymás lábát.” (János 13,12–14) Itt tehát arról van szó,
hogy Jézus, Aki Úr, diakonossá lett, szolgál. Még csak azt sem lehet
mondani, hogy ezt a szolgálatot a földön élő úgynevezett „történeti Jé-
zus” végezte, de azóta már megdicsőült és többé nem Szolga. Amikor
ugyanis János apostol ezt a szakaszt leírta, akkor a húsvéti feltámadás
és mennybemenetel ismeretében, azoknak a fényében írta le. Ezek után
is így látta Jézust. Ugyanilyen hangsúlyosan az Újszövetségben: „Mint
ahogy az Emberfia sem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem, hogy
Ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért.” (Máté 20,28) Lukács
evangéliumában olvashatjuk: „Mert melyik nagyobb, az é, aki asztalnál
ül, vagy aki szolgál? Nemde, aki asztalnál ül? De én olyan vagyok köz-
tetek, mint aki Szolga.” (Lukács 22,27) Itt kell idéznünk Pál apostol
hatalmas bizonyágtételét a Filippi levélből, amelyben többek között
ezt olvassuk: „mert ő Isten formájában lévén, nem tekintette zsák-

mánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem dicsőségéről lemondott, szolgáló formát vet fel...” (Fil 2,6—8).

19. De még ezeknél is nagyobb bizonyágtétel a Diakonos Jézus mellett, maga a golgotai kereszt. Hiszen a kereszt emberi oldalról nézve éppen azért állíttatott fel, mert akik Krisztust megfeszítették egy uralkodó messiást vártak, aki beül Dávid királyi székébe és igazságot szolgáltat a választott népnek és helyette egy Szolga-Messiás jött. Ez a Szolga-Messiás vállalta a szenvedést, a keresztet és a sirbatételt. Ez botrány volt azok számára, akik egy másik messiást, egy hamis messiást vártak. Pedig a hamis messiással szemben, a Szolga Messiás az igazi Krisztus. Tehát a Diakonos-Krisztus. Az egész diakóniai teológiának ez az alapja. Ebből indul ki és ez határozza meg. Meggyőződésünk szerint az újszövetségi teológiának a kellős közepében vagyunk, amikor magyarországi lutheránus egyházunk ezt hangsúlyozza és minden szolgálatából ebből vezeti le.

20. A kereszt — amely egyben Jézus legnagyobb diakóniája volt — az egész világnak szól: „Mert Isten úgy szerette a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” (János 3,16.) Ez azt is jelenti, hogy Jézusnak a diakóniája kozmikus méretű diakónia, az egész világra kiterjedő diakónia.

21. Azt valljuk, hogy a feltámadott és élő Jézus Krisztus az ő diakóniáját itt és most elsősorban az ő testén, az egyházon keresztül végzi. Ezért hangsúlyozzuk azt, hogy Krisztus egyháza a maga igazi lényege szerint szolgáló egyház. Egyfelől elfogadja a maga számára Jézus szolgálatát, másfelől engedi, hogy rajta keresztül szolgáljon az egyház a világban és a világnak. Ezért az *egyház igazi életformája a diakóniai életforma*. Minden szolgálatának diakóniai jellegűnek kell lennie, vagyis mindenütt segítenie kell: az evangélium hirdetésével, a szeretet-szolgálat végzésével. Ezt csak úgy teheti, ha a via crucis, tehát a kereszt útját járja, ami azt jelenti, hogy az egyház elfordul önmagától és odafordul a világhoz a szolgálat készségével.

22. A világon — mivel Jézus diakóniája kozmikus jelentőségű — úgy is kell segítenünk, hogy végezzük a békéltetés szolgálatát, fáradozunk a népek békéjéért, a népek megértéséért, az igazságosságért, az éhezés legyőzéséért, az élet védelméért, a fegyverkezési hajszá megátolásáért. A diakóniai teológia alapján azt valljuk, hogy bármennyire drága és fontos az evangélium hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása, ezekkel még nem végeztük el mindazt e világban és e világért, amire Jézus Krisztus világért való diakóniája kötelez bennünket. És arra sem várhatunk, hogy mindenki Jézus Krisztushoz térjen és majd „azután lesz béke”. Nincs ígérletünk arra, hogy végül mindenki Krisztushoz fog térni, viszont a békére, az élet védelmére már most szükség van. Ez a mi teológiánk alapján más világnézetű emberekkel való összefogásra is ösztönöz bennünket.

23. A *diakóniai teológia gyakorlása végeredményben tehát azt jelenti, hogy elfogadjuk Jézus Krisztus rajtnak való diakóniáját, aztán az egyházban mindenki szolgál mindenkinek és elfogadja a másik szolgálatát is, és végül egy ilyen egyház Krisztus diakóniáját gyakorolja a világban és a világért, tudva, hogy „munkája nem hiábavaló az Űrban”. Ez a mi teológiai sajátosságunk. De nem kellene inkább ezt mondani: ez a tipikus újszövetségi teológia?*

24. Végül, szinte illusztrációképpen vázolom röviden, hogy a diakó-

niai teológia jegyében jelenleg milyen az egyház gyakorlati élete Magyarországon.

Magyarországi Lutheránus Egyházunkban 300 anyagyülekezet van (tehát olyan gyülekezet, ahol lelkész vagy lelkészek vannak), de igen sok a szórványgyülekezet. Összesen 2000 magyar városban, faluban és településen élnek szétszórva az evangélikusok, noha vannak több ezres gyülekezeteink is. Vasárnaponként átlagban a 350 lelkész 800—900 helyen hirdeti Jézus Krisztus evangéliumát. Diakóniai lelkülettel vasárnaponként néha 150—200 km-t is meg kell tenniük a lelkészeknek, hogy a szórványban élő híveket is elérjék. A lelkészi állások be vannak töltve. Teológiai Akadémiánkon — amely az egyházé — 6 professzor és 4 lektor tanít 50 hallgatót. A teológus utánpótlás kielégítő. Ha a teológiát végzett nőket gyülekezetekbe rendes lelkészül meghívják, akkor őket is ordináljuk. Van 18 szeretetintézményünk, melyekben öregeket, elhagyottakat, szellemileg fogyatékos gyermekeket gondozunk. Sajtószolgáltatunk eleven. 3 egyházi lapot jelentetünk meg és számos könyvet adunk ki a lelkészek és a gyülekezeti tagok számára. A Szentírást az eredeti bibliai nyelvekből fordítottuk le és adtuk ki. Elegendő Biblia áll rendelkezésünkre. A Bibliákat állami nyomdák készítik. 5 évi munka után elkészítettünk egy Új Énekeskönyvet kottával. Számos finn ének is van benne. A kézirat szövege már nyomdában van. Reménységünk szerint a jövő esztendőben jelenik meg. Az ifjúsági munka a legtöbb gyülekezetben eredményesen folyik. Gyermekek bibliakörök, konfirmációi órák, felnőtt ifjúsági alkalmak keretében foglalkozunk az ifjúsággal. Nyaranként Gyenesdiáson országos ifjúsági konferenciákat rendezünk. A kántorképzést Budapest mellett, Fóton végezzük, ahol évente mintegy 180 fiatalot képezünk vagy továbbképezünk az egyházi zenében, a kántori szolgálatban. Két évvel ezelőtt elindítottuk a Levelező Teológiai Tanfolyamot, amely 3 évig tart. Jelenleg 50 hallgatója van. Akik itt végeznek, a lelkészek segítőitársai lesznek, vagy a szórványgyülekezetekben szolgálnak majd igehirdetéssel, ifjúsági munkával, családlátogatásokkal.

26. Nagy örömünkre, a Lutheránus Világszövetség Végrehajtó Bizottsága úgy döntött, hogy a VII. Nagygyűlést 1984-ben Budapesten tartjuk. Sok gondnal, munkával, tervezéssel és végrehajtással jár ez együtt. Bizonyára sok jó gyümölcsöt fog teremni magyarországi lutheránus egyházunk és a világban élő lutheránus egyházak számára.

27. Természetesen, vannak az egyháznak problémái is, mint ahogy más országokban élő egyházaknak is vannak hasonló vagy tőlünk eltérő problémái. Krisztus ereje mindig elegendőnek bizonyul a problémák megoldására s a helyes út megtalálására.

28. A jövőről is kell néhány szót szólni. Nem félünk a jövőtől. Tudjuk, hogyha elfogadjuk Jézus Krisztus diakóniáját és azt mi magunk is gyakoroljuk, akkor az evangélium a jövőben is hitet fog ébreszteni Magyarországon. Ezért bizonyosak vagyunk, hogy a jövőben is lesz Lutheránus Egyház Magyarországon.

Mit jelent evangélikus keresztyénként élni a mai világban?

Ennek az előadásnak címében ez olvasható: „evangélikus keresztyénként élni a mai világban.” A *hangsúly nézetem szerint az „evangélikus” szón van.* Ez egyáltalán nem a más keresztyénektől elválasztó megjelölés, amint majd később az előadás során közelebbről rámutatok. A valóság mindamellett az, hogy mi keresztyének találkozunk egymással a háromegeységű Istent valló hitben, ám különböző hitvallások alapján. Ez a tény nem csak átok, de áldás is. Az, hogy különböző kultúrkörökben és az élet különböző helyzetekben a keresztyén hitet el lehet sajátítani szinte kinek-kinek a megfelelő módon, ez jele az evangélium gazdagságának és sokoldalúságának. Amikor tehát evangélikus keresztyéneként élünk a mai világban, nem különülünk el, sem nem tartjuk magunkat egyedül igazaknak.

Ettől eltekintve lényeges, hogy megmaradunk evangélikusoknak és hogy saját keresztyén és egyházi identitásunk van. A keresztyéneket egyesítő hidak építése csak akkor lehetséges, ha megmarad az alap, a hídpallók erősek; ha ezek csődöt mondanak minden csődöt mond. Az egység nem teremődik túl olcsó döntésekkel vagy tankérdések ellefeledésével.

Az ökumenikus párbeszédben és munkában éppen azokra van szükség, akik erős identitású keresztyének. A mai ökumenikus munkálkodásban is a különböző felfogásokból eredő vizsgálódásra van szükség. Az ökumenikus tevékenységben éppen evangélikus keresztyénként veszünk részt, s visszük magunkkal saját töltésünket. Például éppen az evangélikus megigazulás-tanra, erre a kincsünkre van szükség az ökumenikus törekvésekben. Ezt csak az evangélikusok hozhatják. A megigazulás-tan, a simul justus et peccator-gondolat őriz meg az ökumenikus tevékenységben a hamis triumfalizmustól.

Ha a mai egyházi helyzetet nézzük Európában, s különösképpen Finnországban, úgy vélem, hogy két olyan út van, amelyen semmi szín alatt sem haladhatunk a saját hitbeli örökségünk alapján. Állítjuk, hogy ezek voltaképpen ugyanazok az utak, amelyeket Luther is elvetett. Először is a megigazulás-tantól elválasztó ceremonializmus az ilyen elvetendő út. Az ember nem találkozhat Istennel hozzájárulóként, együttműködőként, vallásos gyakorlatot folytatóként, ceremóniákban résztvállalóként az ember csak bűnősként találkozhat Istennel, akinek az Írás bizonyágtételére van szükség, hogy Krisztusban Megváltója van. A másik elvetendő út a megigazulás-tantól elválasztó szentségi-keresztyénség, amely arról szól, hogy az ember eljuthat magától is valahová. Ez gyakran erős kapcsolatban áll azzal a gyakorlati keresztyénséggel, amelyben az elragadtatás is ismert.

Mindkét elvetendő út kérdésében *vizsgálódási pontként tekinthetjük a keresztséget és az úrvacsorát.* Egyik esetben sem arról van szó elsősorban, hogy ezek szertartásként, tevékenységként önmagukban vezetnek megváltásra, hanem arról van szó, hogy mindkettő a Megváltó munkájához kapcsol, az ő megváltói munkájához. A keresztségben s az

Úrvacsorában nem az a legfontosabb, hogy azt miképpen végzik, hanem hogy azok mihez kapcsolódnak; ehhez kapcsolódik a személyes hit is. Nem a keresztség és a hit határvonalait akarom megállapítani, hiszen ezek úgy gondolom, mindnyájunk előtt világosak. Másfelől sem a keresztségben, de méginkább az Úrvacsorában nem lehet arról szó, hogy bárki is vallásossága folytán tudhatja azokat sajátjának. A keresztség nem valaminek a megvallásából ered, hanem az a Krisztus megváltó munkájához való kapcsolódás. Az Úrvacsora nem a kiválasztott hívők ünnepi indulója; a sikerült keresztyének közös étkezése, hanem a bűnösök étkezése: azoké a bűnösöké, akiket egybeköt a Krisztusban kapott váltság, és nem valami más. Épp ezért mindkettő nyitva van a bűnösök, az érdemtelenek számára. Ezek a Biblia tolmácsolásának lényeges pontjai, amelyekről nem szakadhatunk el; s ha ettől eltávolodunk, semmiképpen nem képviselhetjük a keresztyén egységet.

Tárgyunkból kifolyólag fontos hangsúlyoznunk az evangélikus bibliai felfogást. Hitünk szerint a Biblia Isten szent ígéje; mi nem kekedhetünk a Biblia ígéje fölé valamiféle örökségünk alapján magyarázván azt, hanem Isten ígéje alá kell helyeznünk magunkat, róla szólván és azon járván. Nem szabad hozzátennünk a Bibliához azt, amit a Biblia maga nem akar. Az utóbbi időkben, különösen bizonyos amerikai keresztyénekhez csatlakozva, hazánkban is elterjedt egy olyan fundamentalista biblia-értelmezés, amelyben a Biblia természettudományos felfogását úgy magyarázzák, hogy abból az ismert fejlődéstan-nal szembeni teória lép elő. Világosan és tisztán le kell szögeznünk, hogy a Biblia nem természettudományi tankönyv, és semmi más tudománynak sem tankönyve; a Bibliában az embernek Istenhez vezető útjáról van szó, arról, hogy egy nép és egy emberi közösség hogyan készítettett fel a Krisztusban adott váltság elfogadására, s hogy ez miképpen valósult meg. Mind a felkészítés, mind az elfogadás a történelemben történt, az emberek és a népek valóságos életében. Ezért a Biblia különböző könyveinek születési idejében használt fogalmak együtt-futnak vele, így a természettudományi fogalmak is. Világos, hogy a biblia nem lehetne annyira történelemhez kötött, sem oly realisztikus, a valóságban élő és a valóságos életben ható, ha hozzáadtak volna valamiféle időfölötti, a tudományos fejlődéstől is eltérő természettudományos világmagyarázatot, vagy bármilyen más tudományos magyarázatot. Az, hogy az őstörténet egy ismert kor fogalmaihoz kötődik, s ezek visszafelé mutató próféciák, amelyekben fódolog Isten fensége, a fejlődő élet gondolata, egyáltalán nem töri meg a Biblia szent voltát, sőt, ellenkezőleg, erősíti azt.

A tovább mutató, a világ végének, vagy helyesebben Krisztus viz-szaterésének jövendölései szintén próféciák, ezúttal előre mutatók, amelyekben ugyancsak vörös fonálként jelentkezik Isten mindenhatósága s az ő megváltó művének teljessége. Azokból nem lehet emberi számítás, térkép és naptár vagy óra segítségével jóslási programot készíteni egyes eljövendő eseményekről, épp úgy, amint az őstörténetből sem lehet részletező természettudományos teóriákat alkotni. A Biblia fölötte van az ilyen spekulációknak, s ugyanakkor a Biblia mindennél központibb éppen abban, ami az ember tulajdonképpeni kérdése: az üdvössége, Istennel való egysége. Mi evangélikus keresztyének hangsúlyozzuk ezt az egészséges Krisztus-központú bibliai látást. Ennek hangsúlyozásával egyáltalán nem vagyunk racionalisták, sőt ellenkezőleg, óvjuk a Bibliát attól az emberi racionalizmustól, amely világvégét jósol, vagy amelyek

az említett amerikai természettudományos, látványos bibliai teóriákat képviselnek. Okunk van erről beszélni éppen manapság a vallásos zavarok között.

Hangsúlyoztam már az elején, hogy az *evangélikussághoz hozzátartozik az ökumenikus elkötelezés*. Ezt az ökumenizmust a különböző teológiai iskolákban kissé különböző módon hangsúlyozzák. Az én számomra ez az ökumenikus elkötelezés a megigazulás-tanból nő ki. A LVSZ Dar es-Salaam-i nagygyűlésen 1977-ben az ökumeniában az egyházak együttműködésének modellje mellett döntöttek, amelyet megkévelt különbözőségnek neveztek. Eszerint az egyházak akkor is, ha együtt munkálkodnak és a közösséget s az egységet keresik, a maguk sajátosságát és történelmi örökségét ápolják. Egyetlen történelmi keresztyén örökséget sem lehet a keresztyén hit egyedüli igaz jelenségének tartani. Ezért azokat nem lehet az igaznak tartani, amely el kell, hogy vállassza a keresztyéneket egymástól. A különböző örökségeket olyan helyes eseteknek kell tartanunk, amelyek tovább viszik az evangéliumot, nincs tehát egyetlen igaz eset.

Amikor hangsúlyozzuk a megigazulás-tanban összpontosuló különlegességet, aláhúzzuk, hogy az egyetlen út az üdvösségre Isten meg nem érdemelt kegyelme. Isten megigazító cselekedete a Jézus Krisztusban az üdvösség üzenetének veleje, s az egész egyház működésének mértéke. Különbség van a törvény és az evangélium között. Enélkül a különbség nélkül a kegyelem híradása értelmetlen volna.

A megállapított különbözőség nem azt jelenti, hogy a különbözőség maga bűn volna, amelyet el kellene tüntetni, hanem azt, hogy a különbözőségből eredő szétszóródáson kellene segíteni. Csak az, aki ezt a szétszóródást vallja, maradhat az ökumené munkamezején. A különbözőségből az egyesülés akadálya lett, de mivel Krisztus megigazító munkája mindenkire kihat, ezek az akadályok legyőzhetők.

Tudjuk, hogy az Egyházak Világtanácsának köreiben az ökumenikus kötelezettség felfogása kissé más, s arra más modellt fogadtak el, az ún. konciliárius egység modelljét. Ebben hangsúlyozzák a közös imádkozás és a közös tárgyalások szükségességét mint az egység látható jeleit, amikor a Szentlélek felhasználhatja ezeket a közös tanácskozásokat az egység elérésére. Ezek a modellek nem zárják ki egymást és nem is egymással versengő módzatok. Dar es-Salaamban leszögezték, hogy a konciliárius egységben nem veszik figyelembe túlságosan a hitvallási különbségek igazságát s azok megőrzése annyira szükséges, amennyire a megállapított különbségek modellje kívánja. Amennyiben tehát úgy magyarázzák a konciliárius egységet, hogy az helyet ad a hitvallási örökségek különbözőségének, a két modell közötti különbség csökken, vagy meg is szűnik.

Bármilyen legyen is a modell, az evangélikus keresztyén köteles a közösség keresésére az egység elérése érdekében. Hittelében és annak gyakorlásában Isten ígéjének vezetése alatti lelkiismerete kritikájának van alávetve. Minden egyház a Biblia üzenetének egészében kell vizsgálja önmagát s kell megterülni gyakorolnia, hogy az egyházak és a keresztyének egysége elé kerülő akadályokat leküzdje. Ehhez az ökumenizmushoz tartozik a vallástétel fogalmának azonos típusa, amint erre az imént rámutattam a Biblia alapján. Valóban hangsúlyozni kell, ami a hitvallási iratokban lényeges. Akkor megértjük azt is, hogy azok a megítélések, amelyeket az ismert történelmi körülmények között hangoztattak, nem föltétlenül helytállóak többé. Az evangélikus keresztyén arra

hivatott, hogy a közösséget képviselje és az ökumenizmust, éppen azért, mert evangélikus.

A másik kötelezés a misszió. Ez is a megigazulás-tanból ered, bár ennek hátterében Jézus parancsa van világosan. Az utóbbi évtizedekben sokat beszélünk a küldetésről, misszióról, annak lényegéről, s talánunk elméleteket, amelyek szerint a misszió áthatja az egyház egész életét, sőt mindent Isten munkájában a világon. Ez az Isten Missziója, a Missio Dei gondolata mégis eltűnt. Úgy tekintik, hogy a misszió inkább a megváltás üzenetének hirdetésére vonatkozik. A misszió által minden embert arra hívunk, hogy fogadja el Istennek a Jézus Krisztusban elkészített üdvösségét. Másfelől a misszió végzése közben arra törekzünk, hogy egyrészt magunk növekedjünk a hitben és Krisztus ismeretében, másrészt egymást erre segítsük.

Krisztus szabadtó munkájához tartozik azonban a valamire irányuló szabadság, szabadság a teljes emberségre, az ember értékére, annak megvalósítására. Épp ezért valahol csak biztatnak Jézus Krisztusban az istenfiúság jogára s ennek a tovább-hirdetésére, egyben az egyenrangú emberségre biztatnak. A misszió az evangélikus keresztyén-ség létehez tartozik. Ez semmiképpen nem egy a küldetések között, hanem ez központilag és szilárdan hozzátartozik ahhoz a megváltói munkához, amelyet Isten elvégzett a Krisztusban. Ezt különösképpen is hangsúlyozni szeretném ezzel összefüggésben s éppen ezen a gyűlésen.

A missziói kötelezettséghez kapcsolódik a diakóniai kötelezettség. Ez is a megigazulás-tanból ered. A keresztyén áldozat és a szolgálat útja minden ember szolgálatára vezet, mindenki iránt való áldozatra. Ezért minden keresztyén és minden egyház ugyanerre az útra hivatott. Mi nem válogathatunk az emberek között, hogy csak némelyeket szolgáljunk, akik véleményünk szerint erre méltók, vagy akik a segítségben részesülve esetleg hajlandók követni a mi gondolatainkat és felfogásunkat.

A szolgálat célja különbségtétel nélkül minden segítségre szoruló ember. A segítség adója nem szabhat feltételeket, sem elveket, s nem válogathat több segítségre szoruló között, vagy a segítségadás módzatai és teóriái között. A diakóniát, de a missziót és az ökuménit sem lehet elideologizálni, vagyis nem lehet valamely kívülről jött szempontot a Bibliából származó gondolatfelépítés követelménye fölé helyezni.

Az általam említett kötelezések nem valami új egyházi működési formák, amelyeket az evangélikus egyház is gyakorol. Ezek magából az evangéliumból eredő egyházi alaptannivalók. Ezek az egyház létéből fakadó haladási irányok, amelyek nem válogatási területek. A keresztyén ember arra hivatott, hogy megteremtse az egységet a keresztyének között. A keresztyén ember arra hivatott, hogy továbbvigye a Krisztusról szóló hírt s hogy megvalósítsa az eszerint való emberi jogokat. A keresztyén ember arra hivatott, hogy szolgálja a feltételeket, gyakorolván a diakóniát. Az az egyház, amely ezeket a kötelezettségeket nem találja meg a maga hitvallása és hite szerint, elvesztette a lelkét. Ezért tesszük fel magunknak a kérdést, mit jelent keresztyénként, különösen is evangélikus keresztyénként felismerni s a mai világban betölteni ezeket a feladatokat.

Amikor a bevezetésben a cím végére, ti. „a mai világban” hangsúlyt tettünk, éppen azokba az akadályokba ütköztünk, amelyek a keresztyén egység, a misszió végzése és a dikónia gyakorlása előtt állanak. A mi világunk rendkívül szétszórt világ; ismertek a politikai blokkok, amelyek különböző népeket és politikai csoportokat szakíta-

nak szét. Másfelől azt észleljük, hogy a világunk egyre jobban kollektivizálódott. Bárhol is élünk a világban, sok dologban ugyanazon törekvések szerint menetelünk mint mások, akarjuk vagy sem. Viszont mégis a világ ugyanakkor oly mértékben egyéniesedett, hogy sokan az eddiginél jobban elmagányosodtak. Az élet egyfelől szocializálódott, másfelől nagymértékben elprivátosodott. Olyan világban élünk, amelyben az ellentétek uralkodnak, erős hatalmak, amelyek köteleznek egyazon csatornában haladni, de ugyanakkor egyre nagyobb mértékű a magány, védtelenség és különállás.

Evangélikus keresztyénként *a mi feladatunk mégis túlnézni a hátrókon és szakadékokon*. Nem tudunk egyetérteni a keresztyénségnek olyan szétválasztásával, amely például politikai tanításokkal szab hátrárt. Nem tudunk egyetérteni olyan külső és szellemi kötelezéssel, amely elvonja az emberektől a szabadság alapjait. De nem nagyon tudunk egyetérteni olyan emberi szokással sem, amely megtöri az emberek természetes kapcsolatát a másik emberrel s a kapcsolatát Istennel. *Mi falak világában élünk, de arra hivatunk el, hogy falak helyett hidakat építsünk*. A gyanú és félreértések világában élünk, de arra hivatunk el, hogy ezek helyett a bizalmat erősítsük. Mi az önző számítások világában élünk, de arra hivatunk el, hogy ehelyett az önzetlen szeretetet képviseljük. Mi a zárt ajtók és zárt szívek világában élünk, de ehelyett a becsületes nyíltságra hivatunk el. Ezt nem azért tesszük, mintha egyedül nekünk volna igazunk, vagy mi jobbak volnánk mint mások. Evangélikus keresztyénként tudjuk: simul justus et peccator, ugyanakkor vagyunk igazak és bűnösök, ez az a bélyeg, amit hordozunk, s amely jellemez minket halálunkig. Ezzel a lélekkel munkálkodva nem tévedünk valamiféle triumfáló, magasröptű érzés-világba, hanem gyakorlati fáradozásba és szolgálatba lépünk. Ebben van a mi tulajdonképpeni identitásunk evangélikus keresztyénként ebben a mai világban.

Dr. Nagy Gyula:

Mit jelent evangélikus (lutheránus) keresztyénként élni a mai világban?

Korreferátum Paavo Kortekangas püspök előadásához

Rövidre szabott hozzászólásomban ott szeretném folytatni, ahol Kortekangas püspök befejezte: evangélikus keresztyénként élni a mai világban azt jelenti, hogy mint bűnösök és kegyelemből megigazultak (simul iustus et peccator) falak helyett hidakat építünk és önzetlen szeretetben szolgálunk mindenkinek. Ezt az alaptézist én is teljes szívvel vállalom. Öt kiegészítő tézisben arra szeretnék kitérni: *hogyan és milyen területeken* építhetünk mai világunkban választófalak helyett összekötő hidakat szeretetből? Közben a referátum hármass felosztását követem: ökumenizmus — misszió — diakónia.

1. tézis:

Az ökumenizmus—misszió—diakónia hármas-egy küldetésének alapja és állandó forrása az, hogy Isten engedjük szolgálni az igén és szentségeken keresztül személyes és egyházi életünkben.

Mindenekelőtt — kapcsolódva az előadáshoz — én is szeretném aláhúzni a legfontosabbat: keresztyénként és egyházként élni a mai világban csak úgy tudunk, ha Krisztusban élünk, az evangélium bűnbocsánatából élünk, a „naponkénti keresztség” (Luther), a bűnbánat és a hit, kegyelméből élünk. Az ökumenizmus, a misszió és a diakónia hordozója maga Isten Krisztusban és Szentlelke által, nem pedig a mi hitünk vagy szeretetünk.

Mindeszt elhatárolásként is valljuk minden egyoldalú „keresztyén prakticismus” (social Gospel, social engagement) ellen, amivel nem-egyszer a magyar diakóniai teológiát is meggyanúsítják és ami ma a fő vitakérdés az Egyházak Világtanácsa irányvonala körül az „evangelikálisok” (orthodoxia) és a „gyakorlati keresztyének” (orthopraxis) között.

2. tézis:

Az egyház és a keresztyén ember küldetésében a mai világhoz („sent to the world”) elválaszthatatlanul összekapcsolódik küldetésünk a bűnös világ megváltásáért és a teremtett, de halálisan veszélyeztetett világ megőrzéséért.

A teremtett világ őrzésének isteni parancsa (Gen 1,28 és 2,15) és az elküldetés a megváltás evangéliumával (Mt 28,19—20) sem nem szakíthatók szét, sem nem állíthatók ellentétbe egymással, ha hűségek maradunk Isten igéjéhez. Már csak azért sem, mert ha a teremtett világ káoszba zuhanna vagy elpusztulna, az evangéliummal való küldetés is lehetetlenné válnék.

Valljuk: mindkét küldetés Isten munkájába való beállítatás; Isten őrzi a teremtett világot és gondot visel róla (Luther: Isten világi kormányzása — Weltlich Regiment) és Isten váltja meg Krisztusban, Szentlelkével a bűnbeesett teremtettséget (Isten lelki kormányzása — geistlich Regiment). Isten mindkét, világra vonatkozó munkájában fel akarja használni a kegyelemből megigazult bűnöst. Mi, evangélikus keresztyének, is benne állunk mindkét küldetésben.

Tovább folytatva az előző tézisben mondottakat, ezzel világosan el akarjuk határolni magunkat mind az egyoldalú világmegőrző és világ-fejlesztő diakónia minden változatától, mind az egyházi fundamentalizmus és konzervativizmus olyan irányzataitól, amelyek csak az evangéliummal való missziót tartják lényegesnek és végzendőnek. Mindegyik kiszakítva és a másiktól elszakítva hangsúlyozza azt, ami a Bibliában és a lutheri teológiában — Isten művében és a hívő életében — szétszakíthatatlan. Misszió és diakónia tehát nem alternatíva, nem is rangsor: együtt járnak a világba való elküldetésünkben, mint ahogyan Isten munkájában is együtt járnak — miközben mindkét küldetés alapja Isten bűnbocsátó kegyelme irántunk Jézus Krisztusban.

3. tézis:

Az első, ökumenikus elkötelezésre nézve az előadással együtt valljuk az ökumenikus felelősség és az evangélikus identitás összetartozá-

sát. Ugy látom, hogy a mai három „ökumenikus modell”-ben organikus egység — organic union; egység a kiengesztelődött különbözőségben — unity in reconciled diversity; az egyházak konciliáris közössége — conciliar fellowship of churches a „kiengesztelődött különbözőség” az első lépés az egység felé; a második lépés az egyházak konciliáris közössége; csak a végső cél lehet az „organikus egység”, talán már nem is ebben a világban. Ezek tehát nem egymást kizáró elmentések, hanem a „növekedő egység” egymást követő fokozatai.

Minden igazi ökumenizmus a kettő ötvözete: hűség a saját keresztényen örökségünkhöz és ugyanakkor nyitottság az egyház átfogó, ökumenikus realitása előtt. Az út a keresztény egységre fáradságos, mert önmegtagadást is kíván. Lépcsői: az úrvacsorai közösség (intercommunio), a világban való tanúságtétel és szolgálat közös keresése és a konciliáris együttélés begyakorlása.

Amitől ezzel elhatároljuk magunkat: (1) mindenféle túlzott és félelemmel telez „indentitás-megőrzés” egyoldalúsága; (2) minden tartalmatlan és egyoldalú „ökumenizmus”, amely félredobja az igazsághoz, az Isten kinyilatkoztatásához való hűséget; (3) az egyoldalú „szervezeti ökumenizmus”, amely a szolgálat egyháza helyett a hatalmas „szuper-egyház” kísértését hozza magával. Az egyházak együttélésének és közösség-keresésének alapja ezzel szemben Jézus főpapi imádsága (Jn 17,20—23).

4. tézis:

Az előadásban tárgyalt és aláhúzott második elkötelezéssel: a missziói küldetéssel kapcsolatban valljuk: a misszió küldetés Isten törvényével és a Krisztusban testet öltött megváltás evangéliumával a mai világhoz. Ennek a misszióknak a szíve és lényege a megváltás öröme, a kereszt és feltámadás szabadító evangéliumának hirdetése. De állandóan együtt kell járnia ezzel a nem-keresztényekkel és nem-hívőkkel való őszinte párbeszédnek és az irántuk való szeretet gyakorlásának (az „élet igehirdetése”).

Ne legyen kétség afelől, hogy a misszió lényege Isten megítélő törvényének és a Jézus Krisztusban történt, a Szentlélek által munkált megigazulás és megszentelés evangéliumának hirdetése. Ahol ez hiányzik és nincs a centrumban, ott nincs misszió sem.

A mi egyházi és személyes tapasztalatunk szerint azonban a misszió leghelyesebb és legteljesebb formája mai világunkban az, ha a megváltás evangéliumának hirdetését nem pótolja, hanem állandóan kíséri, megelőzi és követi az őszinte, nyílt párbeszéd (dialógus) a más vallások világnézeteinek követőivel, továbbá a szeretet őszinte magatartása és gyakorlása is irántuk.

Ez régi igazság új formában: „vita clerici evangelium populi”. Csakhogy itt a „clericus” helyett inkább az egyház életére és a hívő ember egyetemes papságára gondolunk a mindennapi életben és a minket körülvevő, mai társadalomban. Úgy látjuk, hogy az egyház missziója kudarcának oka a történelem során — így a múlt századvégi és századunk-eleji munkásmozgalmakkal kapcsolatban is — főleg az volt, hogy az igehirdetés és a szeretet gyakorlása elszakadtak egymástól. Az egyház missziói munkájának ma is ez a legnagyobb veszélyeztetője, mind a szekuláris európai társadalmakban, mind az ún. „harmadik világban”.

Az előadóval együtt vallom, hogy missziói elkötelezettségünk elszakíthatatlan diakóniai elkötelezettségünkötől a mai világban; ez utóbbi alapja szolgálatunk minden ember iránt. Az így értett diakóniának a legfontosabb területei ma: a személyes diakónia embertársaink iránt: a „teljes emberség” (test-szellem-lélek) kibontakoztatásának diakóniája: a társadalmi és globális igazságosság (justico) szolgálat: a legszélesebb körben a teremtett világ a környezetszennyezés és az atomháború halálos veszedelmeitől.

Nincs értelme, hogy a sorrendről vitatkozzunk. Minden mai társadalomban égető szükség van a személyes diakóniára, szenvedők, magányosak, életcél-elvesztettek, szeretetre éhezők iránt. Az igazi diakónia az „egész emberséget” szolgálja (wholistic approach): a test, a szellem és a lélek javát, a humánus Isten akarata szerinti teljes kibontakoztatását. Ez igaz a felebaráthoz való személyes viszonyban éppúgy, mint a társadalomban és a népek, fajok, kultúrák világában. Ne feledjük közben el: a szenvedések és embertelenség „gyökér-okainak” keresésével és megszüntetésével nem egy emberen, hanem milliókon és jövő nemzedéken segítünk. Végül a teremtett világ iránti felelősségünk: szükség van a „teremtés lutheri teológiájára”, szükség van új etikai magatartásra az egész teremttség iránt és szükség van — nem utolsóként említem! — világunk megóvására egy nukleáris végkatasztrófától. Ne feledjük: ma kb. 15 tonna robbanóanyag-értékű „Damokleszkard” függ minden egyes ember, minden kis csecsemő, gyermek és felnőtt feje fölött, amely minden pillanatban világunkra és reánk zuhanhat. Még két rövid megjegyzést kívánok tenni.

Először: amint misszió nincs igazán párbeszéd és szeretet nélkül, ugyanúgy mai diakónia sincs a másítható vagy más-világnézetű emberre való *etikai* kooperáció készsége nélkül. Nincs elkülönülő diakónia, hanem diakónia, a segítség készsége, az indítóokok, motívumok különbségei ellenére.

Másfelől: mai diakóniánk fő formái a karitatív, a külső-strukturális diakónia és a belső strukturális diakóniája. A diakónia hármas elágazása: segíteni a meglévő, *konkrét bajokon*, szenvedéseken: kutatni a „gyökér-okokat” és együtt fáradozni az igazságtalan, embertelen *külső* (szocio-ökonómiai és politikai) *strukturák* jobbításán; ezzel együtt fáradozni a társadalom és az ember *etikai, belső strukturáinak* megváltoztatásán, humanizálásán (teljes emberség). Ez az utóbbi feladat már összekapcsolódik a keresztyén ember számára Isten törvénye és megújító evangéliuma szolgálatával.

Jól tudom, hogy rövidségük miatt a fenti tézisek félreérthetők, kiegészítésre szorulnak. Ez a megbeszélés egyik feladata. De talán így is jeleznek valamit abból, ahogyan ma a Magyarországi Evangélikus Egyházban látjuk és élni próbáljuk az evangélikus (lutheránus) hívő életet a mai világban. Szeretném végül őszintén megköszönni Kortekangas püspök előadását, amely világos lutheri teológiai mondanivalójával nagy segítséget jelentett ennek a korreferátumnak a rövid megfogalmazásában.

Az egyház a mai Finnországban

Az egyház profiljáról feltett kérdés helyénvaló, hiszen az egyház életében, működésében, valamint helyzetében folyamatosan változások mennek végbe, bár az egyház üzenete és alaptennivalói változatlanok. A következőkben tíz területen mutatom be a finn evangélikus egyházat ma.

1. A megújulás egyháza

A második világháború után megkezdődött a finn egyházban az újjáépítés és az újnak az építése is. Az egyház meg akarja újítani belső lelki életét is, nemcsak működésének külső feltételeit. Az evangélikus egyház biztos helyét a finn társadalomban mutatják látható jelekként a sok új templomépület, gyülekezeti ház és táborközpont. Ezek vitathatatlanul megelevenítették a gyülekezetek életét is. Nagy reményeket ébresztett az egyház organizációjának, mind a helyi kormányzatban, mind a központi kormányzatban, a megújítása. Miután ez a folyamat tovább tart, még nem lehet teljesen értékelni ennek eredményeit és jelentőségét.

Az egyházban élő megújító törekvések, reformszellemiség világos jelei az egyházi gyűlések (zsinatok — Ford.) végzései az *egyházi kézikönyvek* megújításáról. Az egyházi gyűlések által felállított bizottságok szorgalmasan dolgoztak az 1) *új bibliafordításon*, 2) *új énekeskönyvön*, 3) az *agenda* új részein, és a püspöki konferencia működéséből eredő 4) különleges *korszerű* káté előmunkálatainak a keresztyén tanítás megújítására. A bibliafordítás munkáját felerészben az állam fizette. Az új Egyházi-biblia és az új énekeskönyv még a 80-as években meg is fog jelenni, bár a Biblia fordításának zsinati hivatalos jóváhagyása át fog nyúlni a 90-es évekre. A vezérgondolat minden megújító munkában az, hogy átültsük a keresztyén hit régi mondanivalóját az eredeti erejében, de ugyanakkor korszerű és érthető módon a jövőre nemzedék számára.

2. Újkonzervatív egyház

Egyházunk megújító eszmélkedésének azonban határt szab egyházunk régi sajátossága, az óvatos konzervativizmus, amely új ösztönzést és lendületet kapott a mai keresztyénségben ható *újkonzervatív mozgalmaktól*. Mivel egyházi életünk és működésünk meghatározó rendelkezéseit az egyházi törvényekben találjuk s annak paragrafusait megváltoztatni háromnegyed többség kell a zsinaton, érthető, hogy egy kisebbség hatásosan megakadályozhatja az újítások megvalósulását. Általában egyházunk ébredési mozgalmait okolják a konzervativizmusért, de ez csak részben igaz, A konzervativizmus valódi forrása részben a *magasegyházi tradicionálizmus*, részben pedig a *fundamentalista bibliai szemlélet*. Mindkettő az evangélikusságon kívül született szellemi mozgalom. A határvonalak manapság mind a papságot, mind a világiakat átszelik. Az természetesen jó, ha az újítások nem valósul-

nak meg, ha a zsinat világos többsége azt nem határozza el. Am sok kérdésben túl nagy a különbség az egyház tagjainak akarata és véleménye s a között, amit a zsinat el tud fogadni. Az egyházi újítások még tovább késnének, ha jóváhagynák a teljes konszenzus követelését, amelyet egyes teológusok javasolnak. Jellemző, hogy a konzervativizmus leginkább a fiatal papságban jelentkezik, kevésbé a középkorúakban s legkisebb mértékben a nyugdíjkorú papságban.

3. *Lelassult fejlődésű egyház*

Az újítás elmaradása legjobban a *női lelkészek kérdésében* jelentkezik, annak elakadásában látható. A női lelkészre vonatkozó állásfoglalás manapság egyházunk legfontosabb személyi magatartásává vált. A teológiai egyházpolitika továbbra is fenntarthatja ennek a kérdésnek az eldöntését, de másfelől vannak jelei annak is, hogy a lelkészi hivatal megnyitása a teológiai oktatást kapott nők számára — mint az már megtörtént — manapság többé nem bonthatja meg az egyházat. A svéd egyházóvó példájára hivatkozás, az egyetlen, amire utalni lehet az evangélikus keresztyénségben, legfeljebb taktikai nyomás.

Másik példája a fejlődés lelassulásának az *ökumeniának s a fejlődő együttműködés* fenntartásának legyengülése. Az evangélikus egyház közössége más felekezetekkel és szabad irányzatokkal régtől fogva két különböző úton halad. A Finn Ökumenikus Tanácsba az evangélikus egyház, a finn ortodox s még a katolikus egyház is, valamint a metodisták, az anglikán egyház, sőt az údvahadsereg s a svéd Olaus Petri gyülekezet is elküldték hivatalos képviselőiket, s ennek az ökumenikus együttműködési szervnek a működése az utóbbi időkben világosan fokozódott. Am kívül maradtak a Tanácson a Finn Szabadegyház, a baptista közösségek, és mindenekelőtt a pünkösdisták ébredés gyülekezetei. Ezekhez kapcsolatot kerestek az evangélikus egyház evangélizációs szervezetei, valamint egyes más csoportok tartottak velük úgy kapcsolatot, hogy közös kongresszusokat és evangélizációs heteket rendeztek. A legérdekesebb megfigyelés pedig az, hogy megerősödött az Egyházak Világtanácsa által képviselt ökumenikus szervezettel szembeni „ellenökumené”. Ebben, épp úgy mint a női lelkészek kérdésében, döntően hatott az amerikai fundamentalizmus megerősödése, az egyházban is.

A *fundamentalista-rationalista ideológiának* ez az ellenhatása hazánkban egyházunk luteránus valóságával szemben valóságos háttámadás, meghosszabbodott tél. Ebben a legtöbb gondot okozó példa az az elburjázott beszélgetés, amely tavaly nyáron volt, az ún. *kreatio-nizmus*, a természettudományos szekta és a vallásos szekták egyesítéséből keletkezett szövetség. Bár a keresztyén teremtetésit nincs kötte véglegesen semmiféle természettudományos teóriához, az evolutionizmushoz sem, a kreationizmus elvezetett mind a természet, mind a Biblia kutatásainak szoros bizonyíthatatlan dogmatikai téves fogalmak erőszakolására, és valójában Isten hatalmas teremtő tetteinek beszűkítésére.

Egyházunk kapcsolatát az államhoz általában eszményinek tartják, mivel az egyháznak széles önkormányzata, autonómiája van, bár ez ugyanakkor hasonlóan a többi Északi egyházakhoz, a lakosság történelmi többségi egyháza. Amikor az 1960-as évek végén parlamenti egyház és állam bizottságot hoztak létre, általában azt hitték, hogy javasolni fogja — ha nem is az egyház és állam szétválasztását, de legalább — az egyház és állam feladatainak új felosztását. De nem így lett. A zsinat két nyilatkozatában is még megerősítette a bizottság javaslatának „államegyházi” vonásait. Így az ország véderőjében megmaradtak továbbra is a tábori lelkészek, a börtönökben a börtönlelkészek és a gyülekezetekben a temetők mellett a népesség-nyilvántartás. A dómkáptalanok megmaradhattak állami hivataloknak, még ha az államelnök nem is nevezné ki a püspököket. Valamit az egyháznak is áldoznia kellett. A zsinat nyilatkozatát a népesedés nyilvántartásával foglalkozó bizottság javaslatára úgy kell érteni, hogy az egyház a hat-száz fölé emelkedő lelkési hivatalokként kész együttműködni az állammal, akire a népesedés nyilvántartása voltaképpen tartozik. A szolgálat szintjének megőrzésére, a költségek megtakarításában, de a maga nyilvántartásának megnyugtatására az egyház *részes* akar lenni, s nem csak *ügyfél* az állam megújuló nyilvántartási munkájában.

A zsinat döntése az *egyházi törvény megosztására* csak növelte az egyház autonómiáját. Amikor az új tömörebb egyházi törvénybe, amelyet a képviselőház megerősít, csak az egyház és az állam viszonya és az egyház alapfelépítménye és működése rendelkezései kerülnek, az egyház maga az eddiginél jobban tud felelni — a zsinat, az egyházkormányzat és a püspöki értekezlet rendelkezéseivel — a lelki életért s a gyülekezeti munka módszereiért.

5. A kötetlen egyház

Miután minden párt szavazóinak többsége — beleértve a népi demokratákat és a kommunista szavazókat is — az egyházhoz tartozik, természetes, hogy az egyház politikailag kötetlen. A püspöki értekezlet azt ajánlotta a dómkáptalanokon keresztül a gyülekezeteknek, hogy az egyházi és gyülekezeti helyiségeket ne engedjék át politikai célokra. Másfelől azonban az is igaz, hogy az egyház is belekeveredett a pártok közötti versengésbe s a harcok területévé vált, tehát politizált. A gyülekezetek kormányzó szerveinek választásában részt vettek, bár csak leplezetten, a párhivatalok is, s ezek gyakran aktívan részt vesznek a lelkészek és püspökök választási processzusában is.

Az egyház politikai tevékenysége azonban nem fokozódik. A más, társadalomban jelentkező gyengülés a politikai érdeklődésben, amely különösen is a fiatal szavazókat érinti, kiterjesztette hatását az egyházra is. Az egyház vezető irányzatai korábban az ébredési mozgalmakból jöttek, ezek manapság ideológiai, vagy egyenesen teológiai csoportokból származnak. A helyzet tehát az, hogy az egyház tagjai az egyházi választásokon elsősorban nem a politikai pártok adta program szerint csoportosulnak, hanem a pártok irodái és azoknak egyházpolitikai munkacsoportjai maguk igyekeznek hatást elérni, felvévén a korszerű eszmei-teológiai nézőpontokat. Ugyanez okból a hivatalos egyház, például a zsinat, sikeresen vihette saját véleményét, pl. a vallásokta-

tásra vonatkozó kérdésekben, mivel a pártok nem merték elveszíteni az egyházi körök támogatását. Alapvetően az egyház inkább polgári, mint szocialista, de ez nem jelent politikai kötődést, vagy kötöttséget.

6. Az ébredés egyháza

A finn evangélikus egyház ismertető jeleihez tartozik, hogy a pietista ébredési mozgalmak belül maradtak az egyházon s nem váltak ki új egyházként. Ez a különleges vonás ma is érvényben van. A négy hagyományos ébredési mozgalom mellett — felébredtek, az evangéliumiak, az imádkozók és a több szárnyra osztódott lestadiánusok — *újpietista ébredés* született, az ún. *ötödik ébredési mozgalom*, amely szintén az egyházon belül maradt. Az újpietista ébredést leginkább egyes evangélizáló és missziói szervezetek és bibliai tanintézetek képviselik. Ez a mozgalom is egyháziasodott, bár magát oppozícióban tudja a hivatalos egyházzal szemben. Még a legújabb, az ún. *karizmatikus ébredés* is úgy tűnik legnagyobbbrészt az egyházon belül maradt, *hatodik* ébredési mozgalomként, bár kezdete a pünkösdzizmusban keresendő. Mivel ennek az ébredésnek különös ismertetőjelei az elragadtatási (extatikus) élmények s a gyógyulási csodák, az ébredés súlypontja később eltolódott a bibliaórák és imaközösségek felé, valamint a templomokban történő gyónások felé.

Az „ébredések egyházának” két problémájáról nem hallgathatunk. A lestadiánus ébredés legnagyobb szárnya, amely a Finn Béke-egyesület Központi egyesületének neve köré csoportosult, az eddigénél is keményebben tanítja azt az Isten országát, ahol egyedül lehetséges az üdvösség. A probléma sebezhető pontja azonban nem a szervezet gyülekezeti tanításában van, hanem annak a szigorú alkalmazásában azokra, akik nem hajlandók magukra venni a központi vezetés utasításait. Az egyház vezetőségének, a püspököknek a viszonyulása ehhez az „állam az államban” képlethez békességre törekvő és várakozó. Mindaddig, amíg ez az irányzat az egyházhoz akar tartozni, onnan ki nem űzzük. A szövetséghez tartozó lelkészek nehézségei — mivel hallgatniuk kell mind a lelki központi vezetősükre, mind a dómkáptalanra és a püspökökre — bizonyos mértékig enyhültek, mivel abból indultak ki, hogy az egyházi törvény része a felettes hatóság által adott törvénynek, s a felettes hatóságot elfogadják.

A finn egyház másik problémája azok az ébredések, amelyek elvezetnek, vagy vezetettek a gyermekkeresztségben részesültek *újra kereszteléséhez*. A keresztség kérdése újra égetővé vált az ébredések új hullámaiban. Az evangélikus egyház meg akar maradni az ébredés egyházának, de nem hagyhatja jóvá a gyermekkeresztség mellőzését. Azok az ébredési irányok, amelyek a hitre jutottaktól új keresztséget kívánnak, a „hívők keresztségét”, eddig is megformálták a maguk baptista, vagy pünkösdista vallási közösségeit, s nem működhetnek az evangélikus egyházon belül. Ebben a helyzetben az evangélikus egyház megerősödött a keresztség-tanában s nem szorul tanbeli helyesbítésre. Mivel az egyház nem teheti meg és nem is akarja megtenni, hogy kontrollálja, milyen gyűléseken vesznek részt a hívei, de egyházi alkalmazásban nem tarthatja azokat, akik újra keresztelkedtek. Föltétlenül határt kell szabni, s az nem változtat azon a tényen, hogy az evangélikus egyház az ébredés egyháza és nem valami „intézmény-egyház”.

Bár a kimutatások bizonyos pontossággal közlik a finn evangélikus egyház létszámát, amely egyre lassabban, de csökken, mégis a lakosság-nak ma is legnagyobb egyháza, (91%) *népegyház*. A gyermekeket megkeresztelik, a konfirmáció oktatáson részt vesznek és konfirmálnak kis-és nagyobb százaléokban, mint korábban. Az egyházi esküvő és tetetéseik továbbra is egészen általánosak. A helyzet Finnországban egészen más, mint pl. Svédországban. Olyan fejlődés nem tapasztalható, hogy az egyház tevékenységének népszerűsége összetört volna. Az egyház funkcióinak igénybevételét mutató százalékos adatok Finnországban szinte magasabbak, mint az egyház tagjainak száma az egész népességhez viszonyítva feltételeznél. Csupán az egyházi esketések százalékos száma alacsonyabb ennél (86%), de ez abból a rendelkezésből is érthető, hogy a keresztény esküvő előfeltétele, hogy mindkét eske-tendő tagja legyen az egyháznak, vagy valamelyik felekezethez.

A rendszeres templomjárás Finnországban hagyományosan gyenge, aminek magyarázata régebben a hosszú templomi utak s a pietista áhítatos összejövetelek kínálata voltak, ma pedig jobbra az, ahogyan az Egyház Kutatóközpontja magyarázza, hogy finn ember akkor megy templomba, ha erre valami oka van. A főistentiszteleteken résztvevők száma azonban az utóbbi években ha lassan is, de emelkedett. 1979-ben 6,9 millió templomjárót számoltak össze, ami egy átlagvasárnapra a hívek 2,5%-ának felel meg. Ez az 1975-ös adatokhoz viszonyítva 600 000-rel több templomlátogatást jelent. Ezen adat helyes értékeléséhez számításba kell venni, hogy 1979-ben az egyéb egyházi alkalmakon részt vett 4,6 millió lélek, ami az 1975-ös adatokhoz viszonyítva 14%-os emelkedést mutat. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a gyülekezeti heteken a gyülekezeti házakban vagy más helyiségekben is rendeztek alkalmakat, valamint azokat, akik rendszeresen hallgatják vasárnaponként a rádiós és televíziós istentiszteleteket (az összlakosság 25%), a 2,5% nem ad helyes képet a finn egyháztól. A Gallup-kérdések alapján 1970., 75. és 78. évben 29—34% volt azoknak a százaléka, akik egyáltalán nem jártak templomba, azok, akik 1—3 alkalommal voltak évente, 42%, s azok a felnőttek, akik évente több mint három alkalommal voltak templomban, 24%. Ennek az alapján azt mondhatjuk, hogy a különböző templomi alkalmakon a hívek $\frac{2}{3}$ -a vett részt, s hogy kb. $\frac{1}{4}$ -e viszonylag rendszeres templomjáró.

Az úrvacsorákon résztvevők száma észrevehetően emelkedett. Ezt magyarázza egyrészt az, hogy több istentiszteleten osztanak úrvacsorát, másrészt, hogy új módon viszonyulnak az úrvacsorához. Ez többé már nem oly mértékben a kemény önvizsgálat alkalma, mint volt előbb, hanem a gyülekezet egységét kifejező örvendetes vallomás.

Igen érdekes fényt vetnek a finn egyháziasságra az először Tamperében, aztán egyes más városokban, s végül ezen a tavaszon a Helsinkii egyházkerület legnagyobb részében, s más kerületek sok gyülekezetében megvalósult *akciók*, amelyeknek keretében a gyülekezetek telefonon vették fel a kapcsolatot minden működési területen, ajánlva bizonyos istentiszteleteken való részvételt, valamint a bekapcsolódást a gyülekezet beszélgető csoportjaiba és más kisebb egységeibe. Az a készség, ahogyan a szolgálathoz a képzett világiak, valamint az egyes telefonvonalakat biztosító szervezetek és intézmények viszonyultak, de mindenekelőtt, ahogy az akciót elfogadó „átlagemberek” reagáltak, jo-

got ad arra, hogy a finn egyháziasságban szélesedést láthassunk. Az istentiszteleti látogatottság nő, s nem csak a külön meghívások okából, s a gyülekezetekben egyre több kis csoportot szerveztek. A nép-egyház úgy tűnik, működik.

8. A keresztyén szervezetek egyháza

A finn egyház mai profiljáról nem kapunk helyes képet, ha nem vesszük figyelembe az egyház gyülekezeteinek s az egyház általános munkamódszereinek folyamata mellett az egyházban működő *egyesületek* és *szervezetek* tevékenységét. A keresztyén egyesületek annak idején új munkamódszereket kezdeményeztek annyira, hogy szinte az egyesületek támogatásából élő népegyházzal beszélhettünk. Később az egyház átvette ezeket a munkamódszereket. Ilyeneket, mint a gyermek- és ifjúsági munka, a diakónia és a bel- és külmisszió. Mivel a szervezetek függték az egyháztól s a gyülekezetek által adott szellemi és anyagi támogatástól, később már a népegyház által támogatott egyesületekről lehetett beszélni. Egy olyan vélemény azonban hibás volna, hogy az elegendőségi folyamatok során az egyesületek és szervezetek fölöslegessé váltak volna. Az egyháznak nincs oka arra, hogy felhagyjon azzal az *önkéntességen alapuló világi működéssel*, amely ma is bőven megvan, sőt bővült mértékben megvan a keresztyén szervezetekben. Az egyház feladata, hogy kerületenként, vagy az egész egyház működésére nézve koordinálja saját szervei által ezt az egyesületi életet. A szervezetekkel való együttműködést kellő módon illusztrálja különösen az iskolázás, a képzés területe.

9. Az elvilágiasodott egyház

De vajon nem terjedt-e az elvilágiasodás s a keresztyén szokások és erkölcsök gyengülése? Az egyház működésének megnehezedése alapján nem azért van-e — amint egy beküldött újságcikk írója gondolja — mert az emberek nem hisznek?

Ehhez le kell szögeznünk, hogy agresszív ateizmus az országban igen csekély mértékben tapasztalható. Azt viszont el kell ismerni, hogy a keresztyén etika normái nem általánosan érvényesülnek, bár más alternatívát nem találtak. Az egyház saját tanításában is tájékozatlanság van etikai téren. A házassági válások városi viszonylatban elszaporodtak, s legutóbb az ún. nyitott kapcsolatok (vadházasságok) elterjedtek, általánossá váltak; bár sok fiatalnak együttlakása végül is házassággal végződik. Az abortuszok száma is ugyanúgy elterjedt, tekintet nélkül az óvó gyógyszerek használatára. Am a törvénytelen abortuszok száma csökkent. Az alkohol túlévezete és általában a mámorító szerek használata megszorodott s egyre jobban terjed a nők és a fiatalok között. Ezek a jelenségek a népegyház szervezetében különös figyelmet érdemel, hiszen szinte mindenki, akinek sikertelenségbe torkollik az élete s a normák összetörnek, az egyház tagjai. Egy népegyház nem zárhatja ki szabadegyházak módjára tagjai közül a „bűnösöket” s nem tarthatja a nem-keresztyén életet folytatókat egyszerűen a missziói külterületre tartozóknak. A népegyház számára az elvilágiasodás kihívást jelent a saját nevelési és evangélizációs munkája számára, hogy azokat erőteljesebben folytassa a gyülekezetekben.

A finn evangélikus egyház legfontosabb kérdése a jövőre nézve az egyház *tág népegyház* voltának és *evangélikus hitvallásosságának* egyesítése. Annak megőrzésében és törekvésében, hogy nyílt és tág maradjon, s közeli kapcsolata legyen a társadalomhoz és az államhoz, az egyház nem akart elszakadni az evangélikus hitvalláshoz való hűségétől. A tág népegyház nem csak történelmi fejlődés dolga, hanem ez megfelel az egyház alapvető elhivatásának, hogy összegyűjtsön az élet minden ismert területén embereket és szolgáljon nekik Isten kereső és megváltó kegyelmének eszközeivel, az Igével és a szentségekkel. Mivel azonban az egyház sohasem identitáns az őt körülvevő társadalommal, tágas voltának és hitvallásosságának egyeztetése gyakran nehéz. Az egyház munkásai között véleménykülönbség alakult ki abban, van-e az egyháznak valami feláldozni valója népegyházi jellegéből, keresztyén hitelképessége javára, vagy engednie kell-e szigorú normáiból, hogy minden tagjának szolgálhasson. A női lelkészség elutasításában született oppozíciós szervezet, az ún. *páli zsinat*, kiéleződötten mutatja ezt a keresztyén morál kérdését érintő alternatívát.

A zsinat kijelentései és állásfoglalásai ezekben a kérdésekben két irányító csillagot mutattak fel. Az egyház nem engedhet a Biblián alapuló etikai tanításából, sőt ellenkezőleg azt erősítenie kell. De ugyanakkor őrizkednie kell a moralizmustól s a kettős moráltól, más szóval a bűnök és bűnösök osztályozásától. Az egyháznak a maga közösségében kell tartania a keresztyén eszmény megtörőit és nem törekedhet a törvényeskedő „hivők egyháza” képletére.

Legjobb hagyományai szerint a népegyház mindig a *tékozló fiú egyháza*. Azért és abban az értelemben, hogy az egyház tagjait megtérésre és folyamatos bűnbánatra hívja, de abban az értelemben is, hogy az evangélikus egyház tagjainak már keresztségük alapján joguk van visszatérni az „atyai házba”. A keresztyénségtől elidegenedett és eltévedt egyháztagok nem pogányok, hanem tékozló fiak, akiket megtérésre kell hívni. Szerencsétlen dolog volna, ha népegyházunkat megakarnánk változtatni — amint az egyes jelek mutatják — a tékozló fiú testvérének egyházává.

Ez az elképzelés az egyház mai krízise és konfliktus-helyzetében a legnagyobb gond.

Dr. Tapio Saraneva:

A megigazulás teológiája ma

A Lutheránus Világszövetség 1963-ban Helsinkiben tartott IV. nagygyűlése maradandó, de kérdéses nyomot hagyott a világ evangélikus egyházainak emlékezetében. Mint ismeretes, a nagygyűlésen kiderült, hogy a lutheránus egyház középponti hittételét, a megigazulást nagyon különbözőképpen értelmezik. Ezek az értelmezések nem csupán hangsúlybeli eltéréseket mutattak, nem is egymás kiegészítését adták, és nem is csak komplementáris szempontokból különböztek, hanem olyan mértékben különböztek egymástól, hogy lehetetlen volt az értelmezés olyan megformuláshoz eljutni, amelyhez az ott képviselt lu-

theránus egyházak egységesen, vagy legalábbis túlnyomó többségükben hozzájárultak volna.

Figyelembe véve a lutheránus egyházak és teológiák helsinki naggyűlés után kidolgozott anyagait nem szükséges titkolni, hogy az 1963-ban az egész keresztyénség számára világossá vált helyzet azóta is folytatódik. „A megigazulás ma” teológiailag ugyanolyan problematikus kérdés, mint akkor volt.

A továbbiakban nem szándékozom a megigazulásnak a helsinki naggyűlés utáni fejlődését összefoglalni — nem is tudnám, egyébként a kérdés iránt érdeklődőknek elegendő irodalom áll rendelkezésére. Nem tervezem a megigazulástan ökümenikus, ekkleziológiai és szociáletikai aspektusainak vizsgálatát sem, bár ezek is a nekem adott témához — „a megigazulás teológiája ma” — tartoznak. E beszélgetést megelőző bevezetést igénytelenebb mérték alá helyezem. Először arról szeretnék néhány gondolatot bemutatni, hogy korunkban miért olyan nehéz közös hitértelmezés jutni nem csupán a megigazulástanal kapcsolatban, hanem több egyéb középponti kérdés illetően is. Másodszer megvizsgálók néhány, a törvény és evangélium dialektikáját érintő szempontot, amelyek véleményem szerint alapvetően meghatározzák a megigazulástan eleven megértését a mai helyzetben.

A konszenzus általános feltételei

Bernard F. Lonergan római katolikus filozófus és teológus szerint a konszenzusnak, egyetértésnek a következő négy feltétele van: közös tapasztalat-világ (experience), a dolgok közös megértése (understanding) közös meggyőződés a dolog igazságáról és jelentőségéről (reflection and judgement) és azonos gyakorlati következtetések levonása (responsibility). Az egyetértés akkor teljes, ha valamennyi feltétel adott, viszont olyan mértékben gyengül az egyetértés, ahogyan fogyatkoznak a feltételek.

Mindegyik kritériumot külön vizsgálom a megigazulástanal kapcsolatban.

A tapasztalat-világ sokfélesége

A tapasztalat-világ (experience) arra a kontextusra, miliőre utal, amelyben az igehirdetést és a teológiát műveljük. A lutheránus hitértelmezés világméretű tolmácsolását tekintve világos, hogy az egyetértés első feltételét lehetetlen teljesíteni. Ökümenikus szinten különösen az ún. harmadik világ egyházai emlékeztetnek állandóan arra a különbségre, amely a kontextusok között fennáll. Hasonlóképpen meg kell állapítanunk azt a különbséget is, ami a szocialista országokbeli és a nyugati egyházak között uralkodik. Ezen felül fokozott figyelmet kell szentelni az egyes országokon belüli különbségekre is. A tömegkommunikációs eszközök egységesítő hatása ellenére, a sokrétű ipari társadalmon belül számos egymástól eltérő szubkultúra van. Gondoljunk például arra, mennyire más a gyári munkás, a pedagógus, az erdei munkás, a csúcstechnológiában működő mérnök mindennapi tapasztalat-világa. Továbbá akkora a nemzedékek közötti különbség a társadalom gyors változása miatt, hogy a fiatalok szinte a saját külön kultúrájukban élnek. Vannak dolgok, amikre az idősebbek úgy emlékeznek, mint az életük értelmének meghatározóira, a fiatalság viszont kevésre becsüli azokat, vagy egyenesen visszautasítja. Természetesen

sok közös meghatározó vonás van minden emberben. Mégis akkorák a kontextusok különbözőségei, hogy az egyetértés elérésére az érintettek részéről jelentős erőfeszítést tétel fel a másfajta kultúra- és élethelyzet megértése érdekében.

A közös tapasztalat-világ hiánya kihat a dolgok egységes értelmezésére. Számos filozófiai és nyelvtudományi műben kimutatták, hogy a szavak értelmét a kontextusok határozzák meg és ha egyszer a kontextusok különbözőek, akkor nagyon bajos az egyetértésre jutás és legalábbis sok párbeszédet és érintkezést igényel.

Különbféle gondolkodásmódok

Másrészt a jelenkor tudati helyzete, ha szabad ezt a szót használni, annyiban különleges, hogy azonos dolgok megértéséhez különféle gondolatrendszerek léteznek. A filozófiában például számos áramlat van, úgymint analitikus filozófia, existenciálfilozófia, kritikai realizmus, marxizmus—leninizmus stb., amelyek közül egyik sem alkalmas a teológiai gondolkodás egységes keretétül szolgálni. A megigazulástan teológiai értelmezése attól függően eltérő, hogy az illető teológus pl. az existenciálfilozófiára, vagy az analitikus gondolatrendszerre támaszkodik, vagy gondolkodását az ún. átlagember realizmusa határozza meg, amire nincsen hatással a tudományos-tanbeli döntések teológiai megfogalmazása.

Az igazság és a dolog arányai

A harmadik kritérium szorosan kapcsolódik az előzőhöz és csak bajosan választható el attól. Arról van szó, hogy miután megértettük a dolgot, le kell mérni az igazságértékét és arányait. Ha a dolog megértése körül megoszlanak a vélemények, nehéz lemérni az igazságértékét, ugyanakkor egyazon igazságnak más az értéke és hordereje a különféle gondolatrendszerektől függően. A helsinki nagygyűlésen felhozott kérdések jó például szolgálnak. A nagygyűlésen azt állították, hogy a mai ember már nem azt kérdezi, „hogyan találok kegyelmes Istenre?”, hanem inkább Isten létezése és az élet értelme érdekli. A megigazulástan relevanciáját ennek megfelelően újra kell értékelni mivel a mai kontextus szerint áttevődött a súlypont.

Gyakorlati következmények

A negyedik kritérium — amely szerint minden nyelvi közösségben egymást magyarázzák a szavak és a tettek — olyan tényező, amit főként az analitikus filozófiában, de több más irányzatban is hangsúlyoznak. Jézus élete a legjellemzőbb példa erre: amit Jézus beszédeiben tanított, azt tetteivel illusztrálta. A megigazulástan értelmezésének kritizise talán abban mutatkozik leginkább, hogy olyan sokféle dolgot lehet levezetni belőle: a felebarát baja iránti langyos részvétet, vagy igazi szolgáló önfeláldozást, a világ szegény népeinek szenvedései iránti érdeklődést, vagy az ún. lélek üdvösségére koncentrációt, a társadalom dolgai iránti közönyösséget, vagy a kritikusan szolidáris társadalmi felelősségét.

Az általam felsorolt általános kritériumok egyformán állnak az egyházközi párbeszédre, a lutheránus egyházak egymásközi tárgyalásaira, valamint egyházaink belső dialógusaira. Amikor véleménykülönbségek jelentkeznek, ebben az esetben a megigazulástant érintő

véleménykülönbségek, fel kell tennünk a következő kérdéseket: Anynyira eltérő-e a tapasztalat-világunk, hogy nem érthetjük meg egymást? Különféleképpen értelmezzük-e a dolgokat. Másféleképpen értjük a dolog igazságát súlyát és arányait. Nem vonunk-e le különböző gyakorlati következtetéseket egyazon dologról, aminek az igazságáról valamennyien meg vagyunk győződve. Jószerevel bizonyos vagyok abban, hogy e kérdések feltevésével megtaláljuk a véleménykülönbségek okát. A véleménykülönbségek meghatározása azonban a konszenzusként csak az első fázisa, ami még egyáltalán nem biztosítja a végeredményt.

A törvény és az evangélium dialektikája

Szeretnék másodszor foglalkozni a törvény és az evangélium dialektikájának azzal az aspektusával, amely mai helyzetünkben a megigazulástan egyik lényeges pontja. Lehetetlen megérteni a megigazulást, ha nem vagyunk tisztában azzal, mit jelent a törvény. A bűnbocsánat ajándékát kizárólag olyan ember képes megérteni, aki bűnösnek tudja magát. Előbb ismerni kell a törvényt, hogy megértsük az evangéliumot.

Isten kinyilatkoztatott és szívbe írt törvénye

Isten törvényét nemcsak a Bibliából ismerjük meg, mivel Isten minden ember szívébe beírta törvényét. Igaz ugyan, hogy a bűn miatt Isten törvényének ismerete gyakran elhomályosult, elvileg mégis minden embernek van valami fogalma róla. Két forrása van tehát a törvény tartalma megismerésének: Istennek a Bibliába foglalt kinyilatkoztatása, és Istennek a világban működő szívébe írt törvénye. Ezek elvileg egy és ugyanazon dolgok. Ebből adódik két fontos következtetés. Először: Amikor Isten törvényét prédikáljuk, nem viszünk valami teljesen újat az emberek életébe, hanem olyan dologról beszélünk, ami munkálkodik bennük.

Másodszor: Ahhoz, hogy a törvényt konkrétan hirdessük, egyrészt ismernünk kell Isten törvényének a tartalmát, ahogyan azt a bibliai kijelentés tartalmazza, másrészt állandó kapcsolatban kell lennünk azzal a világgal, amelyben Isten, a szívbe írt törvényén keresztül állandóan végzi munkáját. Isten törvényét tehát nem tanulhatjuk meg csupán a kamránkban folytatott Biblia-tanulmányozás segítségével, hanem lényegesen hozzátartozik a benneélés a világban.

Isten törvényének kétféle hatása van: Egyrészt védi és óvja az együttélést. — Mellékesen megjegyzendő, hogy a törvénynek ezt a pozitív szerepét, vagyis az első hitágazatot nagyonis kevésbé hangsúlyozzák az ökumenikus szociáletikai párbeszédekben. — Másrészt a törvény megmutatja, hogy ha az ember nem teljesíti, pusztulás vár rá. Viszont azt is ígéri a törvény, hogy a teljesítője életet nyer és azokat, akik nem töltik be, bűnösséggel, pusztulással és halállal fenyegeti.

Pontosan az a törvény, amelyik minden ember szívében munkálkodik, fenyeget bűnösséggel, halállal amennyiben nem tölti be az ember. Az egyháznak feladata, hogy teljes komolysággal leleplezze ezt az életbe vágó ténytet. És csak akkor, miután az ember a saját konkrét helyzetében felfogja ezt az életével együttjáró veszélytet, lesz képes felfogni a hit által való megigazulás üzenetét a maga teljes hatásában és gazdaságában.

A törvény és annak az első hitágazattal való kapcsolata nélkül a megváltás üzenete, sajátos krisztomonizmussá sekélyesedik, amelyben Jézus megváltói jelentősége főként az Isten-teremtette világgal kapcsolatban vesz el és helyébe az a fajta gnosztikus megváltás lép, amelyben a lélek váltatik meg, saját szférájában, távol a bűnös világtól.

A lutheránus egyházak evangéliumhirdetésének legnagyobb gyengéje az, hogy nem vonták le a szükséges következtetéseket a kinyilatkoztatott és a mindennapi életben munkálkodó törvény kapcsolatáról. Azok a bűnök, amikről az igehirdetők beszélnek, nagyon mondvasínáltaknak tűnnek azokhoz a valóságos gondokhoz képest, amelyekkel a gyülekezeti tagok birkóznak. Ilyenformán a törvény hirdetése — hogy egy finn Luther-kutatót idézzek — papirtigris, ami senkit sem fenyeget, és ha az evangélium ilyesfajta veszedelemtől szabadít meg, ez a szabadulás rendkívül mesterkélte. Istennek a valóságos életben működő törvénye viszont konkrét pusztulással fenyegeti az embert, ha nem tartja be.

Az élet értelmetlenségének érzése — Isten törvénye megszegésének következménye

Jól érzékelhetjük a dolgot a helsinki nagygyűlés problematikáján. Az a megállapítás, amely szerint a mai ember Isten helyett az élet értelmét kérdezi, önmagában a törvényből következő ítéletre utal. Az az ember, aki elveszíti életének az értelmét, nem került-e a halál torkába, hiszen csupán a fizikai lét fenntartására szorítókozó élet már nem nevezhető emberi életnek a szó általános értelme szerint? Az előbb mondottak alapján az élet alapjait fenyegető értelmetlenség érzetnek az Isten törvénye követése elhagyásának a következménye. Hogyan értsük ezt?

Isten törvényének két fókusza van: „Mindennél jobban szeresd az Urat, a te Istenedet” és „Szeresd felebarátodat, mint magadat”.

Könnyű megállapítani, hogy az első követelmény megszegésének a következménye az élet értelmének az elvesztése. Ha az életnek nincs személyes alapja, akkor nem lehet más, mint a céltalan véletlen és a természet erőinek a játékszere. Az embernek azt a szükségletét, hogy az életét értelmesen és céltudatosan élje, nem elégíthet ki más, mint az a hit, hogy az életnek értelmes, az ember legmélyebb lényegének megfelelő alapja van, olyan alap, amire teljességgel hagyatkozhat. Az életnek csak úgy van értelme, ha beletagolódik egy olyan tökéletes keretbe, amit a halál sem tehet üressé, — mi haszna, ha a hajó egyik kabinjában, vagy szalonjában nagyon célratorően serénykednek, maga a hajó azonban céltalanul bolyong. Amikor az élete értelmét veszített ember megtalálja azt a tartalmat, amit az Isten-hit ad, bizonyos értelemben megtalálta a kegyelmes Istent, másképpen szólva megmenekült attól a veszélytől és pusztulástól, amit az élet értelmetlensége hoz magával. Az élet értelmének, a kegyelmes Istennek és az élet értelmét adó alapnak a kérdése ilyen módon szorosan összetartozik.

A törvény másik lényeges pontjának a megtörése is az élet értelmének az elvesztéséhez vezet. Isten törvénye, ami magának az életnek a törvénye, kimondja, hogy az embernek úgy kell szeretnie felebarátját, mint önmagát. Ha az ember csak önmagáért él és ha közösségek, vagy egész társadalmak a saját előnyükön kívül semmi egyébire nem gondolnak, akkor mind az egyéni, mind a közösségi élet elveszti az értelmét. Ha az ember mindenestől úgy lett teremtve, hogy nem ké-

pes felfogni életének emberhez méltó, értelmes voltát, amennyiben saját énjét állítja mindenek középpontjába. Úgy találok, hogy az emberiség ún. nagyjainak legtöbbje, akik mélyen megtalálták életük értelmét, leginkább más emberek ügyéért fáradoztak — például valamilyen elnyomott kisebbség, vagy társadalmi osztály javán dolgoztak, vagy olyan találmányokat dolgoztak ki, amelyek az egész nép, vagy az egész emberiség javát szolgálták. Tipikus lehet viszont, hogy az élet értelmetlenségének érzése olyan társadalomban válik általánossá, ahol mind az egyén, mind az egész társadalom számára a legfőbb törvény a saját anyagi jólét fokozása. Az élet értelmetlenségének korunkban jellemző érzését is az Isten törvényének megtörése feletti ítéletként kell felfognunk.

Vannak, akik ezt a veszélyt a reménytelenségbe vivő valóságként tapasztalják. A többség, sikeresen eltereli a kérdést az élet értelméről, meglegeedve pl. hazug látszatválaszokkal. Az egyház feladata feltárni a valóságos helyzetet, de ezt a leleplező szerepet csak akkor tudja betölteni, ha ismeri az orvosságot is, Isten evangéliumát a Krisztusban. Az élet értelme számunkra a Krisztusba vetett hitben adatott: őrajta látjuk, hogy életünk és az egész univerzum alapja a személyes, bűnöket megbocsátó, embereket szerető Isten, aki egykor megtör majd minden gonoszságot és erősebb a halálnál; ez az Isten szüntelenül harcol a világban való minden gonoszsággal és minden embert magával hív ebbe a harcba; ő nem felejt el senkit; különösen közel vannak a szívéhez az életet értelmetlennek érzők és más bűnösök, betegek, rosszhírűek, kételkedők stb.

A törvény és az evangélium kontextualitása

Isten törvényén keresztül értjük meg tehát, hogy mit jelent az evangélium, azon a törvényen keresztül, amelynek konkrét tartalmát mind a kinyilatkoztatás, mind a világban való munkálkodása alapján Isten egy és ugyanazon törvényének ismerünk meg. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy az Ige vizsgálata mellett az eddiginél mélyebben együtt kell élnünk azokkal az emberekkel, akiknek az evangéliumot hirdetjük. Az evangélium minden időben ugyanaz, a törvény megjelenési formái viszont változnak. Amennyiben mintegy „alkalmazunk” kell az evangélium üzenetét a minden korban látható törvény ítéletére, az evangélium formája is változik.

Végül

Az elején említett, egyetértésre vonatkozó négy feltétel gyakorlati utasításként is szolgál igehirdetői munkánkhoz: Gyülekezetünkével azonos tapasztalat-világunknak kell lennie (experience); meg kell tanulnunk úgy gondolkodni és a dolgokat úgy megérteni, hogyan híveink gondolkodnak (understanding); tudnunk kell megalapozni igehirdetésünk igazságigényét és tisztázni kell annak súlyát (reflecton, judgement); és ha megtanultuk cselekedni azokat a dolgokat, amelyek gyülekezeti tagjaink szerint összhangban vannak a beszédünkkel, meg kell ismernünk hallgatóink világát.

A szeretet a legfontosabb. Hiányozhat bármi — tapasztalat, megértés, határozottság, megfelelő cselekedetek — de ha a szeretet hiányzik, minden hiányzik.

A szeretetnek csak úgy jutunk el, ha a „megigazulás ma” hiten mérjük le. Ha ígéhirdetői munkánkra, a lutheránusok egymás közötti kapcsolatára, vagy össz-ökumenikus törekvéseinkre gondolunk, világgossá válik, mennyire szekuláris megigazulás-fogalomban (Isten-nélküli) élünk. Hiszen ígéhirdetésünk elevensége és minden egymás közötti kapcsolatunk végső soron attól függ, milyen mértékben formál bennünket Krisztus szeretete, amely szeretet elfedezi a bűnök sokaságát, a felebarát gyarlóságát és hibáit, akár hívő, akár ateista felebarátunkról, akár lutheránus, akár katolikus felebarátunkról, akár mellettünk dolgozó munkatársról, rokonról vagy távoli testvérről van szó.

Így írt egy orosz költő: Taníts minket szeretni, a többit magunk is elvégezzük. Ez természetesen nem áll teljesen a keresztyén élet küzdelmeire, hiszen minden pillanatban szükségünk van Isten segítségére, különösen a vég előtt, a halál pillanatában. A költő sorai mégis valami nagyon lényegeset fejeznek ki. A megigazulás mai kérdése elsősorban a szeretet megtanulásának a kérdése: ha elfogadjuk Isten szeretetét irántunk istentelenek iránt, magunk is megtanultunk szeretni, és akkor nem válik erőt meghaladóvá semmi más probléma sem.

D. Dr. Pröhle Károly:

Megigazulás ma

(Korreferátum)

Konszenzus?

1. Világosan kell látnunk, hogy a konszenzusnak különböző lehet a mélysége és kiterjedése. Hibás tehát azt mondani, hogy ha a konszenzus nem teljes, akkor nincs konszenzus. A CA a „satis est” kifejezéssel emlékeztet arra, hogy az egyházi közösség fenntartásához nem szükséges a „teljes” konszenzus. Vita lehet ennek mértéke felől. De a különbségek nem homályosíthatják el a meglévő konszenzust.

2. A konszenzus szélesedésének sohasem volt olyan nagy lehetősége mint ma. Az emberiség gyors szaporodása, valamint a modern hírközlési és közlekedési eszközök nyomán a különbségek egymásra torlódtak és gyötrőbbé váltak mint korábban. De ugyanakkor az emberiség szoros összetartozását is közvetlenebbül éljük át, és ez bizonyos kérdésekben konszenzus felé vezet, amilyen pl. az új gazdasági világrend szükségessége vagy a világ békéjének megvédése. A keresztyénységnek sem volt soha ennyi lehetősége a találkozásra, eszmecsereire és közös élményre mint ma. Ha tehát a konszenzus feltétele a közös tapasztalat, akkor a konszenzus lehetősége ma szélesebb mint valaha.

3. A konszenzus tehát nem állapot, hanem folyamat. Az élet állandóan új helyzeteket produkál, s az új helyzetekben mindig újra kell megküzdeni az egyetértésért. Ennek eszköze a dialógus. Amióta és ameddig ember az ember, mindig folyik az eszmecsere, a dialógus az

egyetértés felé. Ahol ez a dialógus megszűnik az emberség legelemibb feltétele, és ahol a múltbeli konszenzus alapján szükségtelennek tekintik a további eszmecserét, ott megállt az élet.

Dialógus

1. Az elmondottak után nem merném azt állítani, hogy Helsinkiben 1963-ban nem volt egyetértés a megigazulás kérdésében, és azt sem mondhatnám, hogy azóta nem változott a helyzet. Valójában nagy jelentőségű konszenzus kifejezése volt az, hogy az előkészítő eszmecserék nyomán a „Megigazulás ma” helyett „Krisztus ma” lett a nagygyűlés témája. Ezzel kifejezésre jutott az egyetértés abban, hogy a megigazulástan az evangélium sajátos helyzetre vonatkoztatott, de mégis alapvető megformulázása. A megigazulás körül Helsinki után is tovább folyt a munka. Új helyzetet teremtett az a megállapítás, hogy a lutheri és a katolikus megigazulástan mai értelmezése között nincsen lényegbeli eltérés. Viszont ezzel szemben elég széleskörű egyetértés alakult ki arról, hogy a megigazulás lutheri értelmezése nemcsak a krisztológiával függ össze, hanem csak a tereméshit, Isten kétféle kormányzása, az ember embersége és világi kötelessége teljes összefüggésében kaphatja meg helyes és sajátos evangéliumi értelmezését. Ha pedig még mindig nem zárult le az eszmecsere a megigazulásról, akkor ez azt jelenti, hogy nem állt meg az élet köreinkben.

2. Helsinkiben és azóta a problémát nem is annyira a lutheri megigazulástan értelmezése okozta, mint inkább a megigazulás aktualizálása. Ezek a kísérletek a 16. század és a mai kor emberének különbözőségéből indultak ki, mondván, hogy a mai ember kérdése nem az irtalmas Isten, hanem az irtalmas felebarát keresése. Így azonban nem lehetett világossá tenni a pozitív kapcsolatot a mai ember és a megigazulástan között. A magyar hozzászólás a pozitív összefüggés útját kereste, amikor a megigazulástant Krisztus emberré lételének összefüggésében a hívő ember emberré lételeként értelmezte, és így az emberségesebb világért való felelősségünket állította homloktérbe. A nagygyűlés ezt a szempontot még nem tudta kellőképpen értékelni, de a teológiai bizottság később foglalkozott a megigazulás és a humanizálás, valamint az igazságosabb világrénd kérdésével. Most itt vesszük fel a dialógus fonalát.

Az igazságosabb világ reménysége

1. Azt hiszem, sokszor túlságosan könnyelműen jelentették ki, hogy a mai ember nem érti a megigazulás terminológiáját. Ha azonban a megigazulástanból kiemeljük az igazságosság szót, azonnal világossá válik ennek égető aktualitása. Társadalmi igazságosság — ez a fejlődő világ követelése és a tartós béke feltétele. Az igazságos, részlettel és fenntartható társadalom az EVT egyik fő témája. A megigazulástan tehát éppen ezzel a sajátos terminológiájával tud hallatlanul aktuális lenni.

2. Az igazságosság kérdésének homloktérbe állításával egyszerre megtaláljuk a kapcsolatot az újszövetségi megigazulástannal is. Az egész akkori világ várta az igazságosabb világ eljövételét: a római birodalom népei az olyan isteni uralkodóktól, mint Augustus, Izráel népe pedig az igazságos Istentől. Az igazságos világ reménysége vette körül Jézust és Pált is. Remélték, hogy Isten igazságos ítéletet fog tartani

a nem igazak felett, összegyűjti az igazakat és így teremti meg az új, igazságos világot, Isten országát, amelyben maga a Messiás lesz az igazság királya. Erre a reménységre válaszol Pál azzal, hogy Isten igazságosan fog ítélni, de hogy ezt tehesse, most megigazítja a nem igazat hit által.

Isten igazságossága

1. A megigazulástan válasza tehát az igazságos világ reménységére kettő: Isten igazságos, tehát megigazítja a nem igazat, és igazságosan fog ítélni, mégpedig egyértelműen a cselekedetek szerint: 2Kor 5,10! A megigazulás kérdése tehát halálosan komollyá válik attól, hogy Isten végül igazságosan ítélt. Ez azt is jelenti, hogy az ember nemcsak igaznak minősül, hanem igazgá is kell lennie.

2. Isten igazságossága az Újszövetségben kettős értelmet kap: igazságos úgy, ahogyan a törvény szövetségében jelenik meg, és úgy ahogyan a törvénytől függetlenül megkönyörül a bűnösön és megigazítja (Rm 3,2kk). Alapvető ennek a kettőségnak a felismerése. A törvény valóban a teremtő Isten életrendjét nyilatkoztatja ki, és ez az igazságos rend a kölcsönösségen alapul. Ha a nép megtartja Isten törvényét, akkor Isten is hű lesz hozzá: ha elfordulnak tőle, Isten is elfordul tőlük: ez a törvény szövetsége. Isten új igazságossága abban a hűségében nyilatkozik meg, hogy akkor is az ember mellé áll Jézus Krisztus által, amikor az ember hűtlen hozzá, sőt szemben áll vele. Ez az az egyoldalú igazságosság és hűség, amely túl megy a törvény szövetségén, a kölcsönösség rendjén, és amelyről már a proféták is tudtak. Hiszen Izrael ennek köszönhette létét, hogy Isten e hűtlen Izraelhez is hű maradt.

Bizalom

1. Istennek ez az újfajta igazságossága igazítja meg az embert, mégpedig hit által, vagy mai szóval bizalom által. Isten Jézus Krisztusban megjelent igazságossága, hűsége, megbízhatósága, hitelessége ébreszti az emberben a bizalmat, a hitet. Ezzel a bizalommal pedig az ember igazgá lesz Istenhez való viszonyában. De ugyanez a bizalom érvényesül az embertársaihoz való viszonyban is. Ez azt jelenti, hogy az embertársaihoz való viszonyát most már nem a törvény igazságossága, a kölcsönösség alapján mérlegeli, hanem az egyelőre egyoldalú, előlegezett bizalom alapján. Ezzel az előlegezett bizalommal lesz igazgá a hívő ember az embertársi viszonyban is.

2. Ezek után az a kérdés, lehet-e hitből fakadó bizalmat a személyes kapcsolatokon túl közeleti hatóerővé tenni. Más szóval: van-e kapcsolat a hit által megigazulás és az igazságosabb világ reménysége között? Erre keres választ az Isten kétféle kormányzásának megkülönböztetése, amely csak a hit által való megigazulás összefüggésében kap helyes értelmezést. Kiemelünk itt néhány szempontot: (1) A hit által a hívő nem lesz szuperemberré, hanem egyszerűen emberré és embertársá. Hite sem emeli őt a másik fölé, mert a hitet és bizalmat nem az ember termeli ki magából, hanem egyedül Isten ébreszti és tartja fenn igazságával és hűségével. (2) Ebből következik, hogy a hívő ember nem kényszerít másokra olyan életvitelt és magatartási normákat, amelyek a Krisztushitből következnek. (3) A hívő és nem hívő ember együttélésének és együttműködésének mégis van közös

alapja: az, hogy a világ Isten uralma alatt áll, és Isten élettörvényét a nem hívő is felismerheti. Itt különösen fontos annak hangsúlyozása, hogy Isten szívbe írt törvényét senki sem ismeri fel egymagában, hanem csak az egymás közötti eszmecsereben, dialógusban, miközben a különböző nézetek ütköznek vagy kiegészítik egymást (Rm 2,15). (4) Közismert tény az, hogy a bizalom egymás iránt nemcsak a Krisztushitből folyik. A bizalom az ember legmindennapibb életfeltétele: nélküle egyetlen lépést sem tehetne. Nem véletlen, hogy a gazdasági életben egy szóból ered a hit és a hitel (credo — credit, luottaa és luotto). A politikában pedig a bizalmatlanság mindig fokozza a feszültségeket, s nélkülözhetetlen a megalapozott bizalom. Nekünk, szocializmusban élő keresztyéneknek az a tapasztalatunk, hogy a hívő ember nagy szolgálatot tehet a közéletben azzal, hogy maga bizalomra méltó, és másokat is tud bizalmával megajándékozni. (5) Végül pedig: az a bizalom, amelyről itt szólunk, magába foglalja azt a reménységet is, hogy Isten nem hagyja veszni a világot, és ezért a hívő ember a bizalom legmélyebb válságában és a legnagyobb feszültségek között is bizalommal tekint a világra, és minden jóakarató emberrel együtt szolgál a világban, keresve a kölcsönös megértés és az igazságosabb világrend lehetőségeit, ami az emberiség életének és békéjének feltétele.

Arvi Seppänen:

Az Úr szent vacsorája, mint a gyülekezeti közösség szentsége, valamint istentiszteleti jelentősége

1. Kezdhetem talán egy pár személyes tapasztalattal. Ouluban vagyok lelkész, közel százezer lakosú városban. A lakosságnak mintegy 90%-a tartozik az egyházhoz. A dómtemplom gyülekezete képezi a város központját, de közeli a kapcsolatunk a többi gyülekezettel is. Ilyen körülmények között nem ismerhetem név szerint az embereket, pláne hogy nagyon rossz a névmemóriám. A gyülekezetnek mégis van egy olyan része, amelyen a személyes adatok ismerete nélkül is szoros összetartozás érezhető. A gyülekezetnek ezt a részét a dómtemplomban rendszeresen úrvacsorával élők alkotják. Rendszerint minden második vasárnap délelőtti istentiszteleten van úrvacsora osztás százötvenkétszáz résztvevővel, nagy ünnepeken többel. Az Úr asztalánál közel kerülnek egymáshoz az emberek, mivel ott együtt táplálja őket az Úr. Ez erős együvé tartozást teremt. Egyazon út vándorai vagyunk, együtt részesülünk az Úr kegyelméből. A gyülekezetnek legalábbis ebben a részében közvetlen közösség áll fenn.

Másik tapasztalat az Úr asztalával kapcsolatban az ébredési mozgalmainkra vonatkozik. Ezek különbözően hangsúlyozzák az egyes hittételeket, így az oltári szentséget is. A különböző ébredési mozgalmak

makhoz tartozó lelkészek és gyülekezeti vezetők mégis általában fonosnak tartják, hogy minden egyházigazgatási gyűlésen tartsunk úrvacsorai istentisztelet és azon vegyen részt minden jelenlevő. Ha a megigazolásról, vagy más tanítási kérdésekről kezdenénk tárgyalni, eltérő vélemények jelentkezének. Az úrvacsorához mégis együtt tudunk menni, és szívesen megyünk együtt. Az Úr szent vacsorája ebben az értelemben is a gyülekezet egységének a szentsége.

2. A keresztyénség nyugati ágában, amelyhez a lutheranizmus is tartozik, az Úr szent vacsorájára leginkább a communio, közösség megnevezést használják. (A keleti keresztyénség legerőteljesebb terminusa az eukharistia, hála, dicséret.) Az úrvacsorában tehát Krisztusból részesülünk, egyszersmind egymással is közösségre jutunk. Urunk tanításában ez meglepően erős szavakkal jut kifejezésre: „Bizony, bizony, mondom néktek; ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok a véré, nincs élet tibennetek. Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van, és én feltámasztom azt az utolsó napon.” (Jn 6,53—54) Hasonlóan Pál apostol: „Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? (gör. koinonia, lat. communicatio) A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? Mert amint egy a kenyér, egy test vagyunk sokan, akik az egy kenyérből részesedünk” (1Kor 10,16—17)

Az eddigi talán világosak, legalábbis nekünk papoknak. A gyakorlatban azonban nem ilyen egyszerű a dolog. Az Úr szent vacsorájának nincs eléggé központi helye a mi lutheránus hagyományunkban. Nem könnyű népszerű tanítást találni arra, miért kell úrvacsorával élni. Nem emlékszem, hogy hallottam olyan evangélikus prédikációt, amelyik az előbb idézett Jánosi evangélium szerint arra tanított volna, hogy ha az ember nem járul az Úr vacsorájához, nincsen élete. Az oltári szentség azokhoz a tankérdésekhez tartozik, amelyekről nekünk lutheránusoknak alaposabban el kellene gondolkodnunk.

3. A lutheranizmus központi tanítási kijelentése így hangzik: az ember egyedül kegyelemből, Krisztusért, hit által igazul meg (sola gratia propter Christum per fidem). A gyakorlatban a figyelem leginkább erre a hitre irányul. A lényeg az, vajon van-e igazi hite az embernek, vagy nincs. Mivel hitvallási irataink azt tanítják, hogy a megkeresztelt kis gyermek is hisz (pl. Nagykaté, a keresztségről), világos, hogy a hit eredeti lutheránus értelmében misztérium, titok. A kis gyermek hite empirikusan nem bizonyítható. A hit és a szentségek sem választhatók el egymástól. A gyülekezeti tagok köztudatában viszont a hit elsősorban valamilyen empirikus felfogás, amelyhez adott ismeret és adott akarat tartozik. Nem hosszú innen az út ahhoz a gondolathoz, hogy a hit az ember saját teljesítménye. A jó prédikáció segíti hitében az embert, de mi haszna van emellett a liturgiának és az oltári szentségnek? Nagyon nehéz pofonegyszerű tanítást adni arról, hogy a prédikáció, a keresztség és az úrvacsora eszközök, latinul instrumentumok (CA V), amelyek által Isten Szent Lelkét adja és hitet teremt és tart fenn az emberben.

A lutheranizmus bizonyos értelemben protestálás a tekintélyhit ellen. Úgy gondolták, hogy a középkor végének egyházi visszaélései azért keletkeztek és maradhattak fenn, mert az emberek vakon hitték az egyházi vezetés tanítását. Ezért arra törekedtek, hogy az emberek személyesen ismerjék meg hitüket és a tanítás által maguk alkítsák ki meggyőződésüket. Ez teremtette meg az erőteljes néptani-

lást. Az egyház egy nagy iskola lett, ahol az emberek szigorú kézzel tanították. Mély hatásai voltak ennek a nép életére, legalábbis itt Skandináviában. Magas színvonalra jutott az írni-olvasni tudás, hasonlóképpen a gazdasági jólét és az emberek egymás közötti egyenlősége jobb volt, mint a római katolikus, vagy ortodox országokban. Ezekért az ajándékokért nagyon hálásak vagyunk.

A lutheranizmus tanítás jellegének azonban megvannak a korlátai is. Az ember lett a példakép, aki tudja a hit tartalmát és meg van győződve annak igazságáról. Könnyen boldogult a konfirmációi oktatásban a jómemóriájú, intelligens fiatal, de a lassú felfogásúnak nehéz volt a helyzete. Ha nem tanult meg olvasni és nem tanulta meg a katekizmust, nem köthetett házasságot. Az úrvacsorával és joga mintegy a jó teljesítmény díja lett. Mivel az ismereti oldal vált uralkodóvá, a liturgiának nem lehetett központi helye. Mivel az ígét minden fontos dolog hordozójának tekintették, az úrvacsora szentsége hátterbe szorult. Maga az a tény, hogy az elmúlt századokban viszonylag ritkán tartottak úrvacsorai alkalmakat, azt mutatja, hogy ez nem volt a heti életrend erőforrása.

4. Az úrvacsoratan tanjellege a második világháború után két kérdésben készítette gondolkodásra egyházunkat. Ráirányult a figyelem a fejlődési fogyatékosokra, akik részéről vitatható a felfogási képesség. Ők is részesülnek konfirmációi oktatásban a számukra legmegfelelőbb módon, vasárnapiskola szinten és módon, ami után megkonfirmálják őket. Belátták, hogy az ismereti igény nem döntö az Úr előtt, mivel a Mennyei Atya olyan különbözőeknek teremtette az embereket. Bár továbbra is azt tartják, hogy a helyes kiindulás az, hogy az úrvacsorával élőnek tudnia kell, miről van szó, megengedhető, hogy ezt az igényt különböző szintre helyezzük.

Ugyanez a kérdés került elő akkor is, amikor a gyermekeknek az Úr szent vacsorájával való élése ügyében kellett döntenet. Nálunk az erre való érettség biztosítékának tekintették a konfirmációi oktatásban való részvételt és leginkább 15 éves életkort. A fejlődési fogyatékos úrvacsorához bocsátása felvetette a kérdést: Sok gyermek már ötéves korában nem ért-e többet, mint sok fejlődési fogyatékos? Miért lehet tehát visszatartani az oltári szentségtől a gyermekeket azon az alapon, hogy nincs kellő értelmi fejlettségük? Nem lenne-e szerencsésebb, ha a családok együtt járulnának az Úr asztalához, ahogyan az apostolok korában egyértelműen tehették? Ezért nálunk két év óta megengedett, hogy a gyermekek szüleikkel, vagy nevelőikkel ötéves kortól úrvacsorát vehetnek. Ez a szokás ma még közel sem általános, de eddig jó tapasztalataink vannak.

5. Az elmúlt évtizedekben egyházunk ébredési mozgalmi ébresztették fel a kérdést: ki méltó vendége az úrvacsorának. A hagyományos lutheránus tanítás szerint ott van igazi gyülekezet ott vannak igazi gyülekezeti tagok is, ahol Isten ígését tisztán hirdetik és helyesen szolgálják ki a szentségeket. (CA VII) Az elmúlt századokban az egyház szigorú kézzel nevelte tagjait, akár az iskolában. Az embernek tudnia kellett a keresztyén tanítás fő hitágazatait és élnie kellett az úrvacsorával. Nyilvános bűneit egyénileg meg kellett gyónnia és el kellett szenvednie a megfelelő büntetést, kalodát, bírságot stb. Az ilyen gyülekezeti tagot is lutheránus keresztyénnek tartották. Elfogadták természetesen, hogy ném mindenki üdvözüln az egyház tagjai közül az utolsó napon, de vallották, hogy az az Úr titka, ki áll majd a jobb

és ki a bal kezét felöl. Az úrvacsorától való eltiltást mint egyházfegyelmi eszközt nagyon óvatosan használták, mivel a kegyelmi eszközökben való részesülés éppen a megtérést segíti.

A pietizmus az evangélikus egyházat Finnországban a komoly tanító nevelés alapjára helyezte. Nem kellett harcolni az igaz tanításért, mert az megvolt. Nem tették kétségessé a szentségek használatát, de az igazi keresztyének elé más követelményeket állítottak, mint a szentségekkel való élés és a szerény, tiszta élet. A külső szokást nem tekinthették különösen értékesnek, mert a tiszta életű ember is lehetett „bűnbánat nélküli”, hajthatatlan. A finn pietizmus szóhasználata szerint az igazán hívő „felébredt”, vagyis szemei kinyíltak saját bűnöségének és Isten kegyelmének a meglátására. Ehhez járult az erkölcsösség bizonyos mértékű kazuisztikus értelmezése. A korábban egységes lutheránus gyülekezet ketté szakadt, egyik oldalon a pietistákra, másik oldalon a többiekre, akiket kezdtek másodrendű keresztyéneknek tekinteni, sőt a kegyelmen kívül esőknek bélyegezni. Noha az ébredési mozgalmak kisebbségben voltak a gyülekezetekben, hatásuk érezhető volt a gyülekezet életében. Jelentős hatásuk volt a lelkesítő karra. Bár gazdagították egyházunk életét, hatásuk nem mindig volt szerencsés azokra nézve, akik kívül maradtak az ébredési mozgalmakon. Megteremtették az igazi gyülekezeti tag bizonyos képét, amely kép elég távolinak tűnt az ébredési mozgalmakhoz nem tartozók számára.

6. Mivel a gyakorlatban minden fiatal részt vett a konfirmációi oktatásban, a pietista papnak nehéz volt közöttük felfedezni a szükséges komolyságot és megbánást. Ezért nehéz volt úrvacsorához bocsátania őket. A lutheránus hagyomány nem engedte meg az úrvacsorától való csoportos eltiltást, de egyes fiatalokat lehetett. Sok pap komolyan óvott attól, hogy akalmatlanul menjenek az úrvacsorához. Ez az intelem sok fiatalban megmaradt, sőt erősödött. Üresre prédikálták az Úr asztalát! Ez a visszatartó vélemény eléggé általános volt még az 1960-as években, sőt egyes vidékeken ma is az.

Az úrvacsorához járulástól való óvás azon a református nézeten alapul, hogy a szentségek csak az üdvözülőknek használnak, a kárhózat gyermekének viszont minden ítéletére válik. A lutheránus tanítás szerint az úrvacsora Krisztus valóságos teste és vére a hitetlen szájjában is. Sem az úrvacsorával élő, sem az úrvacsorát kiszolgáltató hite nem teszi a kenyeret és a bort Krisztus testévé és vérévé, hanem Krisztus igéje és parancsa. Az úrvacsora mindig kegyelmi eszköz, de a vele élő nem részesül a kegyelemben, ha nem fogadja hittel a kegyelmet. Az a méltatlan úrvacsorai vendég, aki rá sem hederít az egészre, aki közönyös vagy gúnyt űz belőle. Ha az ember méltatlannak érzi magát erre az eledelre, ez éppen a méltó úrvacsoravendég ismertető jege. Egyetlen bizonytalan, vagy félénk embert sem szabad eltanácsolni az úrvacsorától.

7. A méltó úrvacsoravendég problémájával utoljára az elmúlt húsz évben foglalkoztak egyházunkban. Az ifjúsági munka behozta a fiatalokat a gyülekezet életébe. Az ország fiatalságának 90%-a részesül újra a konfirmációi oktatásban. Elsősorban nem arra figyelmeztetjük őket, hogy veszedelmes dolog méltatlanul az úrvacsorához járulni. Közönyös, vagy gúnyolódó emberek manapság nem jönnek az egyházba, ezzel szemben sok olyan ember jön, az egyházi ünnepekre különösen, aki szeretne részesülni az úrvacsora áldásában, de fél részt venni abban. Azt mondjuk: Ha bizonytalannak érzed magad, kisebb veszély részt

venni az úrvacsorán, mint távol maradni. Az erkölcsi élet hiányosságai sem jelentenek akadályt Krisztus előtt.

Érdekes fejlődés is mutatkozott az egyházban. Emelkedőben van az úrvacsorában való részvétel, különösen a fiatalság köréből. Az oului dómtemplom úrvacsorai istentiszteleteinek résztvevőinek $\frac{2}{3}$ része 25 éven aluli. Ők távolabb vannak attól a szigorú óva intéstől, ami megfélemlítette és ma is félemlíti szüleiket. Sok fiatal vesz részt a vasárnapi istentiszteleti úrvacsorán és számukra — a nyári időszakot kivéve — minden szombaton egyszerű úrvacsorai istentisztelet is van, amelyeken minden alkalommal másfél százal vagy ennél is több fiatal vesz részt. Tavaly az úrvacsorán résztvevők száma nagyobb volt, mint a gyülekezet összlétszáma (a gyülekezet létszáma kb. 14 500, úrvacsorát vettek 16 500-an). Ezt a számot bizonytalannal befolyásolja az is, hogy a dómtemplomban sok olyan ünnepi alkalom is van, amelyen Oulu más gyülekezeteiből és az egyházkerület más helyeiről is jönnek résztvevők. Örömmel elmondhatjuk, hogy új módon fedezték fel egyházunkban az oltári szentséget.

8. A lutheranizmus individualizmusba hajlása mutatkozik abban, hogy Skandináviában az istentiszteletre járás nagyon csekély. A magyar evangélikus egyházban ez bizonyára sokkal gazdagabb, amit talán a római katolikus egyház példájából következik. Finnországban a legutóbbi statisztika szerint (1979) az egyház tagjainak átlag $2,5\%$ -a vett részt a de. 10 órakor kezdődő délelőtti istentiszteleteken. Az elmúlt évtized kezdetétől számolják ezt az adatot, amely most már lassan emelkedik. Viszont a minden vasárnap közvetített rádiós istentisztelet alatt az összes vevőkészülék mintegy egynegyedét bekapcsolják a hallgatók. Az utca egyszerű embere úgy véli, hogy ha a rádióját kinyitja, ugyanaz a haszna, mintha a templomba menne.

Mégis hálásak vagyunk azért, hogy a lakosságnak olyan nagy része egyháztag. Ez kényelmes kapcsolatot jelent velünk. Ugyanakkor súlyos felelősséget is ró ránk. Hogyan használjuk ezt a helyzetet? Kedvező szélben van az egyházunk, de mi történik, ha viharba kerülünk? Az egyházhoz fűző kötelékek vékonyak és ellenszélben teljesen elszakadhatnak. Feladatunk, arra törekedni, hogy híveink olyan hitben éljenek, amit megvallanak.

Az úrvacsora válasz arra a gyakorlati kérdésre, hogyan kezdje az ember a keresztyén életet. Nem szükséges, hogy mindent értsen. Elég ismerethez jut. Nem szükséges, hogy tökéletes erényességben járja végig vándorútját, legalábbis nem a pietista értelemben. Az oltári szentség válasz a hagyományos lutheránus kérdésre is: Hogyan találom meg a kegyelmes Istent? Merjünk tanítani, hogy Istennel találkozunk ebben a szent titokban. Az embernek csak jönnie kell, ki kell nyitnia a száját, hogy befogadja Krisztust a szent kenyérben és borban. De ennek állandónak kell lennie. Krisztus itt és most valóságosan jelen van, közelít az emberhez és magát adja nekünk. Az úrvacsora a legközelebbi szent kapcsolat, amit ismerünk.

Jogos az ilyen bátor tanítás a lutheránus hitvallások alapján. Az úrvacsora kegyelmi eszköz, amely által Krisztus erősíti a hitet és a keresztyén életet az emberben. Maga Krisztus van benne, reálisan, valóságosan van benne. Amikor az ember ennek az eszköznek a hatása alá kerül, titokzatos módon Krisztus végzi benne a munkáját. Így könnyebb hinnie, lehetséges keresztyén módon élnie és örvendezhet a jó Isten ajándékának. Ez a tanítás a gyakorlatban is hat, ezt mutatják egyházunk elmúlt években tett tapasztalatai.

Az Úr szent vacsorája, mint a gyülekezeti közösség szentsége, valamint istentiszteleti jelentősége

(Korreferátum)

Örömmel olvastam Arvi Seppänen előadását. Többször elolvasva egyre több olyan pontot találtam benne mind teológiai, mind gyakorlati vonatkozásaiban, amelyek közös gondolkozást, közös tapasztalatokat, közös gyakorlatot is mutatnak. Hozzászólásom korlátozott volta miatt végül is két pontot emelek ki, ezen a két ponton szeretném megmutatni a magyar evangélikus egyház mai kérdéseit a témával kapcsolatban. A két pontom az előadás címének két része. Csak a sorrendet fordítom meg.

1. Az úrvacsora istentiszteleti jelentősége

„Az Úr szent vacsorájának nincs eléggé központi helye lutheránus hagyományunkban” — olvasom a dolgozatban. S egy másik mondat: „Az elmúlt századokban viszonylag ritkán tartottak úrvacsorai alkalmakat.” Őszintén el kell mondanunk: mi is hasonló helyzetet örököltünk. Abban a gyülekezetben, amelyben élek egy olyan hagyománnyal kellett megküzdeni, hogy elég évente egyszer úrvacsorát venni, s ezt lelkészeiktől hallották gyülekezeti tagok. A „megbecsüléshez” tartozott hozzá, hogy ritkán éltek az úrvacsorával. Ehhez járult egy bizonyos „félelem” is az úrvacsorától, ahogy a dolgozat is foglalkozik a „kicsoda méltó” kérdéssel. Ez leginkább a betegúrvacsoráknál mutatkozott, de előkerült a kérdés az ébredés során is, bár el kell mondani, hogy egyházunkban az ébredés pozitívan járult hozzá az úrvacsorával éléshez.

Ma mi is elmondhatjuk, hogy általában egyházunkban emelkedik az úrvacsorával élők száma, bár nem lehetünk megelégedettek. Érdekes, hogy az úrvacsorával rendszeresen élők között nálunk is sok a fiatal.

Örököltünk tehát egy helyzetet, de éppen ezért többet kell beszélnünk arról, hogy az igazi örökség a jézusi, az evangéliumi, az őskeresztényi, tehát az úrvacsora komolyan vétele, központi jelentősége. Ezt a célt szolgálta nálunk pl. az, hogy az 1979-es Evangélikus Naptárunk szinte teljes terjedelmében az úrvacsoráról adott tanítást, arra ösztönzött és jó hatása is volt.

Másik ehhez kapcsolódó kérdés: hol van az úrvacsora helye? Az istentiszteleteken, vagy azon kívül? A kérdéssel most azért is foglalkozunk, mert új Agenda kiadás előtt állunk. Lelkészeink igénye, hogy az úrvacsora kapjon helyet az istentiszteleten belül általában. Mostani Agendánk alapján is van lehetőség az „istentisztelet úrvacsorával” alkalmazásra. Jelenleg azonban még kettébontva alkalmazzák inkább, tehát külön istentiszteletet és külön úrvacsoraosztást tartunk.

Ezen belül az a kérdés is vita tárgya lett: nem kellene-e a gyónást és úrvacsoraosztást kettéválasztani, külön alkalomná tenni? Az egyik a bűnbánat, a másikon az öröm a domináns, mondják néhányan. Teológiai szempontból a különválasztást semmi nem indokolja. Az első gyülekezetben is együtt volt a bűnbánat és hálaadás. „A bűnbánat mélysége és a bűnbocsánat öröme az úrvacsorában is összetartoznak” — írja Agendánk szerkesztője.

Summázva: ha nem is könnyű és nem is rövid az út, de el kellene érniük, hogy az úrvacsora központibb helyet kapjon az istentiszteleten — mi nem csak „az ige”, hanem az ige és szentségek egyháza vagyunk! — és jó lenne, ha istentiszteleti közösségünk egyre inkább úrvacsorai közösség lenne.

2. Az úrvacsora a gyülekezeti közösség szentsége

A dolgozatból ezeket a mondatokat emelem ki kiindulásul: „szoros összetartozás” érezhető az úrvacsorázó gyülekezetben, az úrvacsora „erős együvé tartozást teremt”, mert az a „gyülekezet egységének szentsége” — „communio” illetve „koinonia”. Ezt a gondolatot szeretném másodsorra hangsúlyozni.

Az oltár körül, mint Isten családjának asztalközössége vagyunk együtt. Szórványegyház jellegünk egyik ajándéka: a hit közössége egyre inkább egymással való közösséggé is lesz. Talán éppen ezért lett az úrvacsora is „újrafelfedezett”.

Pál apostol szerint azonban a koinonia alapvetően Krisztussal közösségünk. A gyülekezet közössége nem „én-te kapcsolat”, nem is „mi kapcsolat”, hanem kapcsolat Krisztussal, belőle részesedünk. Peter Rosegger egyik regényében két szerelmesről ír, akik elszakadnak egy időre egymástól és elhatározzák, hogy úgy „találkoznak”, hogy ugyanabban az időpontban egy csillagot néznek. A mi „csillagunk” Jézus, akiben találkozunk, de nem messze távolban, ő jön közénk. Luther szerint az úrvacsora lényege, mintha Krisztus ezt mondaná: „Itt vagyok a te számodra.” Azért lehetünk egyek, mert Krisztusban találkozunk. Ez a Krisztusban való egység dönt le aztán minden választalat, fajt, társadalmat is.

Ugyanakkor ez a közösség szeretetközösség is. Luther írja: „Ha valakinek a lába fáj, a szem nézi, a kéz megragadja, az arc eltorzul, az egész test feléhajol... a másik baját úgy kell szívedre vened, mint sajátodat, ahogy Krisztus teszi a szentségben.” A szentség komolyanvétele impulzus a közösség komolyanvételére, ha ebből semmi nem látszik, a szentséget tagadjuk meg. A mi egyházunk Istentől kapott leckéje az utóbbi évtizedekben: a gyülekezetnek szeretetközösséggé kell lennie úgy, hogy abban mindenki szolgáljon mindenkinek. Krisztus szolgálata és szeretete indít erre igazán.

Itt azonban még mindig nem állhatunk meg. „Az úrvacsora nem csak közösséget teremt, hanem olyan embereket formál, akik az egyházban és társadalomban maguk is közösségformáló emberekké válnak” — írja az említett Naptárban Káldy Zoltán püspök. A Krisztussal való közösség szolgálatra indít. Az evangéliumnak hangoznia kell, a szeretetszolgálatot gyakorolni kell határok nélkül. Istentisztelet és úrvacsora diakónia nélkül az előbbieket megüresítése. És ha átéljük és megéljük az egységet Krisztussal, akkor ez ösztönöz a világ egységéért folytatott küzdelemre is. Íme az úrvacsora kérdése idáig vezet: diakó-

niánk Krisztussal közösségünkben fakad, s ha nem, megtagadjuk a Krisztussal való közösséget.

Befejezésül: az előadás címének két része, a kiemelt két pont összefüggenek egymással: az úrvacsora istentiszteleti jelentősége és a gyülekezet közössége. A finn, észt és magyar egyházakban az úrvacsora istentiszteleti jelentőségének erősödésével szülessenek és erősödjenek a gyülekezeti közösségek is.

Martti Voipio:

Egyházaink eddigi kapcsolatai

Az első finn lelkész, aki magyarul megtanult, Niilo H. Vainio volt, Antti Jalava tanítványa, aki már az 1880-as években egyetemistaként járt Magyarországon, s megtanulta az ország nyelvét. Több Jókai- és Mikszáth-regényt fordított. Második magyarországi útján — Fabiny Tibor még kiadatlan előadása szerint — találkozott a magyar evangélikus egyház több képviselőjével, akiknek róla és nyelvtudásáról igen jó véleményük volt.

Az ismert ébredési vezető és iskolai férfiú, Matti Pesonen ennek a századnak az elején kapcsolatban volt magyarokkal, s ő maga is járt Magyarországon 1914-ben. Lehet, hogy az ő kezdeményezésére hívta meg Jaakko Gummerus püspök 1924-ben Raffay Sándor püspököt a Tamperében tartott negyedik finn egyházi napokra. Ezek a napok nem tisztán hivatalos napok voltak, hanem azok a Finn Egyház Gyülekezeti Munka Központi Szövetségének rendezésében folytak.

Az egyházak kapcsolata kezdetében és folytatásában legalábbis 1965-ig az egyesületi keresztyénség égisze alatt volt. Ennek az időnek új munkamódszerei egyesületekből indultak és csak lassanként kerültek át a gyülekezetek és az egyház hivatalos szerveihez.

Gummerus és a Központi Szövetség már korábban törekedtek arra, hogy segítsék a kelet-európai szórványegyházakat. Gummerus ennek a jegyében találkozott Raffayval külföldön és hívta meg őt Finnországba. Amikor az út megvalósult, Raffay titkáráként Podmaniczky Pál jött, aki dán forrásból tudott a finn ébredési mozgalmakról. Raffay üdvözlő beszédét az egyházi napokon Vainio tolmácsolta. Raffay és Podmaniczky Paavo Virkkunen és Vainio vezetésével körutat tettek Pohjanmaan, ahol részt vettek ébredési szeuratokon.

A következő magyar, aki Finnországban járt, Schulek Tibor volt, aki részt vett a KIE világtalálkozóján Helsinkiben, 1926 nyarán. Mindhárman lelkesedtek Finnországról és Podmaniczky megtanulta a finn nyelvet és magyarra fordította Aukusti Oravala Parasztprofétáját. Úti élményeik is ismertté lettek Magyarországon. Még húsz évvel később is beszéltek nekem Sopronban az egyetemisták arról, hogyan imádkozott térdre egy szeurat népe a magyar egyházért és népért.

Ezen az alapon született meg a magyar—finn teológuscseré is. Gummerus meghívására Dedinszky Gyula Finnországba érkezett 1927 őszén. Lakást a teológiai hallgatók otthonában, a Konviktiben kapott. A Kon-

viktí vezetői, elnökei Arthur Hjelt és A. F. Puukko professzorok voltak, s az otthon vezetői ezekben az ügyekben levelezni kezdtek a soproni teológus otthon házigazdájával, Deák János professzorral. A Konviktí évtizedeken keresztül gondozta a kapcsolatokat azokban az esetekben is, amikor a magyar cserediákok a felébredt egyetemisták otthonában és a Finn Evangéliumi Egyesület egyetemista otthonában laktak.

Az egyházak hivatalos kapcsolatfelvétele előtt a Finnországban tanult csereteológusok a következők voltak (Dedinszky után): Zászkaliczy Pál 1930—31, Sztelho Gábor 1931—32, Garam Lajos 1932—33, Joób Olivér 1933—34, Zongor Endre 1934—35, Beyer Pál 1935—36, Benkő István, Detre László és Kunos Jenő 1936—37, Koren Emil és Endreffy Zoltán 1937—38, Csepregi Béla 1938—39, Győri János és Mezei István 1939, Molnár Rudolf 1941—42 és Lupták Gyula 1949—50.

A tulajdonképpeni teológuscseréhez csatlakozóan Turóczy Zoltán is tanult Finnországban, 1935-ben, valamint K. E. Rinne Magyarországon 1936-ban.

Az első finn stipendiáns Toivo Laitinen volt, aki 1929-ben tanult Sopronban. A következők a stipendiánsok sorában Paavo Viljanen 1931—32, Jouko Karanka 1934—35, Topi Vapalahti 1935—36, Martti Voipio és Eelis Manninen 1936—37, Reino Ylönen, Yrjö Raivio és Hannu Pietilä 1937—38, Ilmari Soisalon-Soininen 1939-ben magyar állami stipendiummal, valamint Väinö Karhumäki 1940—41 és Simo Talvitie 1948 voltak.

Ezeknek az embereknek Finnország vagy Magyarország második hazájukká lett, amelynek képviselőiként s a jóakarát küldötteiként legjobb szándékuk és tehetségük szerint dolgoztak.

A teológuscseré után a legnagyobb hatású esemény az 1937 májusában Budapesten megrendezett finn-ugor lelkészgyűlés és 1939 júliusában Lappenrantában megrendezett rokonsági tábor volt.

A finn-ugor lelkészgyűlésen 77 finn és 27 észt vett részt. Ők vonattal érkeztek Tallinnon és Varsón át Budapestre. A finnek vezetője J. A. Mannermaa püspök volt, az észteké pedig Hugó Rahamägi érsek. A budapesti állomáson Kemény Lajos köszöntötte őket, aki Turóczy Zoltánnal együtt felelőse volt a rendezvénynek. A finnek útját K. E. Rinne rendezte, akit a püspöki értekezlet bízott meg ezzel a feladattal.

A tulajdonképpeni gyűlés csak két napig tartott, de az azt megelőző vasárnapon istentiszteleten vettek részt, amelyen Urho Muroma prédikált, megismerkedtek a város látivalóival és látogatást tettek a fői gyülekezetben. A gyűlés megnyitó istentiszteletén hétfőn Raffay Sándor prédikált, s köszöntötték a vendégeket az óbudai gyülekezet felügyelője, Fabinyi Tihamér, s az egyház missziói egyesületének titkára, Molnár Gyula. Egyházuk sajátos vonásairól tartottak előadást Ilmari Salomies, Leopold Raudkepp és Wiczian Dezső. Az egyházak szervezetéről és istentiszteleti életéről Aarni Vionio, Kovács Sándor és Raffay adtak elő, valamint egyházuk lelki arculatát Mannermaa, J. Anver és Kapi Béla püspök ismertették. Bibliaórát E. W. Pakkala tartott, s a finn és észt liturgiát bemutató istentiszteleteken Mannermaa és Rahamägi prédikáltak.

A gyűlést 12 napos körút követte különvonaton: Budapest — Miskolc — Lillafüred — Ózd — Nyíregyháza — Debrecen — Hortobágy — Szeged — Pécs — Keszthely — Hévíz — Gyenesdiás — Sopron — Győr — Bóny — Bábolna — Hegyeshalom. Mindenütt a gyülekezetek

és gyülekezeti tagok vendégei voltak. Több helyen a városok vezetői voltak a házigazdák.

Arvi Järventaus mondta: két hét Magyarországon önmagában lelkileg megrészegeti, s csak később nyílnak meg a szemek, s látjuk meg az árnyoldalakat is. Bár ezen az úton nem öntötték a garatra — a bor kínálata is csak néhány ünnepi vacsorára korlátozódott —, az út minden résztvevőre igen nagy hatást tett. A Harangszó újságban a köszöntő cikkben két rokonszóra épült mondatot próbáltak magyarázni: veri on vettä sakeampaa — vér nem válik vízzé — vari ei uunata veeks. A gyűlés finn résztvevői pénzadományt gyűjtöttek a következő évben alapítandó keresztyén népfőiskolára.

Bár az előadások és köszöntések egy részét már előre lefordították a két másik rokonnép nyelvére, a Finnországban tanult magyar lelkészek kemény feladat előtt állottak, tolmácsolni a prédikációkat, hozzászólásokat és köszöntéseket finnből és észtből magyarra, s hasonlóképpen a Magyarországon tanult finn teológiai hallgató magyarból finnre. A. Arumäe-Grünberg párnui esperes őt fordította tovább finnből észtre.

Lappenrantán a Kis-Lampo-szigeten 1939. július 12—18. között tartott lelkési rokonsági tábor kisebb méretű volt, mint a budapesti gyűlés a résztvevők számát illetően. Magyar itt 9 volt, észt 11 és finn 14. A teológuscserében részt vett Zászkaliczkyn, Benkón és Mezein kívül Magyarországról részt vettek Benczur László, Danhauser László, Györffy Béla, Kemény Péter, Lukácsy Dezső és Ondrik János. Nyilván az észtek csoportjához tartozónak vettek az előző évben Tartuban tanult Kajos Jánost. Az észtek közül nálam csak három név van feljegyezve: Arumäe-Grünberg, H. Kubu és A. Soomre, akik előadást is tartottak. A finn résztvevők közül Yirjö J. E. Alanenre, Leo Cumnerusra, Kaiku Kalliora, K. E. Rinnére, Leo Tujunenre és Aaini Voipióra, valamint a magyarországi stipendiáns Karankora, Vapalahtira, Viljanenre és magamra emlékszem. Az előadások közül emlékezetemben maradt Benczur előadása. Őszerinte a magyar evangélikus egyház akkor nem volt felébredt, nem is ébredő, csak ébredező egyház. Kirándulást tettek Imatrabá és Vallinkoskiba, valamint Taipalsaariba, amelynek templomában F. V. Hannus és A. V. Kuusisto prédikáltak. A lapperi paplakon tartott szeuratból emlékezetemben maradt Rinne erőteljes beszéde.

A kapcsolatok folytatódtak a második világháború alatt is, sőt még utána is évekig. A stipendiáns-csere is folytatódott, de ebben hamarosan hosszú szünet állt be. Magyarok mégis jártak Finnországban és finnek Magyarországon. Egészen véletlenül hallottam Poriban járván 1947 nyarán, hogy többen átjöttek oda az oslói ökumenikus ifjúsági gyűlésen részt vett magyar lelkészek közül Desléry László vezetésével. Velük volt Csepregi Béla is, valamint az akkor Svédországban tanult Leskő Béla és Pósfay György. Csatlakoztam ehhez a csoporthoz.

A következő év őszén Aarni Voipio megszakította a svájci Casa Locarnóba vezetett egészségügyi útját, s Magyarországra ment, ahol az ország különböző részeire utazott, s részt vett Győrben a Turóczy Zoltán második püspökké szentelését megelőző beiktatásán.

Az irodalmi működés, amely az 1930-as években kezdődött, ebben az időben megelevenedett. A finn egyházat ismertették Magyarországon, s a magyart Finnországban. Néhány teológiai mű mellett prédikációs-kötet és regények jelentek meg fordításban. Györffy és Zongor külön-külön finn nyelvű tankönyvet jelentettek meg magyarok számára, utóbbi

pedig magyar nyelvkönyvet finnek számára. Mindkét egyház énekeskönyve számára több éneket fordítottak a testvéregyház énekeiből.

Az 1950-es években a kapcsolatok szinte teljesen megszakadtak. A magyarok részére az utazási lehetőségek bezárultak, nálunk pedig kételkedtek a magyar egyház új vezetőségének törekvéseiben és megnyilatkozásaiban. Amikor 1952 őszén lehetőségem volt interjút készíteni Dezséry püspökkel külföldön, a Kotimaa nem közölte az írásomat. Amikor néhány évvel ezelőtt kezembe került ennek az interjúnak piszkozati példánya, csodálkozva tapasztaltam, mennyire megbízhatóak voltak a püspök akkori közlései. A Galyatetőn 1956 nyarán tartott LVSZ nagygyűlésen finnek is részt vettek, s alkalmuk volt gyülekezetekben is szolgálni.

Új körülmények kezdtek kialakulni Magyarországon 1956 után. A finn egyház részt vett a rászorultak részére emberséges segítségnyújtás összegyűjtésében. A következő évben Viljanen magával vitte a Luteránus Világszövetség által ajándékozott Volkswagen-mikrobuzst, segélyanyaggal telve. A Lelkészegyesület kétkofferyi teológiai irodalmat küldött a finnül tudó magyar lelkészeknek, amelyeket a kiadók adtak össze. Nekem is alkalmam volt az említett év novemberében Magyarországra menni, amikor is előadást tartottam Fóton az utamissziói konferencián, prédikáltam és sok helyen adtam át üdvözetünket, valamint meglátogattam a Budapestre költözött Teológiai Akadémiát, ahol előadást tartottam magyarul a finn teológiai hallgatók életéről, amint azt az emlékeim között turkálva látom az Evangélikus Élet 1957/36. számában.

Az események után a kapcsolatok szinte normalizálódtak. Magyarok utazhattak Finnországba, s finnek Magyarországra, általában különböző gyűlésekre küldöttségek tagjaiként. Amikor egy finn ifjúsági küldöttség 1960 őszén hallotta prédikálni Káldy Zoltán püspököt a Deák téri templomban, meghívták előadónak az 1962 nyarán Helsinkiben tartott Világ Ifjúsági Fesztiválra, amikor abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy őt tolmácsolhattam magyarról angolra.

Káldy vezetésével 1963 nyarán jelentős számú magyar képviselőt vett részt az LVSZ nagygyűlésén Helsinkiben.

Hivatalos szintre azonban a magyar—finn egyházi kapcsolatok csupán 1965-ben emelkedtek, amikor Martti Simojoki érsek és Káldy Zoltán püspök-elnök megegyezést kötöttek. Eszerint újra megindították a stipendiáns-cserét, megszervezték a lelkészcsaládok cserenyaralását, a teológiai tanárok csereelőadásait, s a püspökök cserelátogatásait. Lehetővé tették lelkészi csoportok látogatását és közös gyűlések tartását is. A tiszteletbeli doktori címek adományozása nem szerepelt a megegyezésben, hiszen az egyetemi hatáskörbe tartozik. A helsinki egyetem hit-tudományi kara tiszteletbeli doktoraivá avatta Turóczy Zoltánt és Koren Emilt, a budapesti Teológiai Akadémia pedig Ahti Auranent, Aimo T. Nikolainent és Erkki Kariot.

Az újra elkezdett stipendiáns-csere keretében Finnországban tanultak: Schreiner Vilmos 1966—67, Kósa László 1967—68, Baranyai Tamás 1968—69, Bárdossy Tibor 1969—70, Magyar László 1970—71, Vető Béla 1972 és ifj. Joób Olivér 1975—76. Finnországból pedig Magyarországon tanultak: Antti Kukkonen 1966—67, Risto Laitila 1967—68, Risto Jääskeläinen 1969—70, Anja Paalanen (Gergelyné) 1970—71, Liisa Isoä Hirvelä (Laamanenné) 1971—72, Risto Ahonen 1973—74, Erkki Väänänen 1975—76, Paavo Kettunen 1976—77, Mikko Lahti 1977—78, Erkki Pen-

nanen 1979 és Kari Nikulainen 1980—81. Más Magyarországon tanult és magyarul tudó tanulmányutasok között megemlítjük Anna-Maija Raittilát (Nieminenné), aki a magyar költészetből fordított és jelentetett meg egy kötetreválót.

Amikor a stipendiáns-csere megindulása, vagyis Dedinszky Finnországba jövelete után ötven év eltelt, ezt az alkalmat megünnepeltük azzal, hogy meghívtuk Dedinszkyt, Korent és Baranyait feleségéstől. Az együttléten számos finn egykori stipendiáns vett részt Laitinentől kezdve. Eino Murtorinne és Fabiny Tibor a teológiai karon előadást tartottak az egyházak kapcsolatának kezdetéről. Simojoki érsek a testvéri együttlét vacsoráján szólt a közös lelkészgyűlések folytatásának reményéről és a teológiai diskussió megkezdéséről. Az általános ünnepi esten Erkki Kansanaho püspök a teológuscsera két távoli népet egyesítő erejéről szólt, két néperől, amely addig egymás számára szinte ismeretlen volt, s ehhez hasonlót alig találunk máshol.

A magyar lelkészházaspárok nyaranta más-más kerület vendégei voltak, s ugyanígy tettek látogatást finnek Magyarországon. A stipendiánsok nyelvtudását és Magyarországot ismeretét ebben hasznosíthatták.

A professzorok cseréje és különösen a püspökök látogatásai is kedvező kezdetet jelentettek.

Eero Saarinen már 1966 augusztusában a Finn Lelkészegyesületben magyarországi utat szervezett. Két héten át jártak Budapesten, Siófokon, néhány napot a Balatonon, onnan Pécsre, Szegedre, Hódmezővásárhelyre, Orosházára, majd Békéscsabán át Debrecenbe mentek, s onnan vissza Budapestre. Mindezeket a helyeken a gyülekezetek vendégei voltak. Saarinen rendezte meg a finnek részéről a Budavári templomban 1968. jún. 7—8-án tartott finn—magyar lelkészgyűlésen a finnek részvételét. Mintegy húsz finn lelkész és harminc magyar lelkész voltak jelen. A gyűlés magyar rendezője Koren volt, aki mindkét nyelven prédikált is a megnyitó istentiszteleten. Mindkét országból három-három előadás hangzott el. Nikolainen témája a háború és béke volt az Újtestamentum fényében, Pertti Ranta a finn egyházzól és Maunu Sinnemäki az ökumenikus szervezetek békemunkájáról szólt. Káldy a magyar evangélikus egyház mai fejlődéséről, Pröhle Károly a háború utáni evangélikus teológia fejlődéséről, Pálffy Miklós a keresztyén békekonferenciáról tartott előadást. A záró istentiszteleten gyónópredikációt Ottlyk Ernő püspök mondott. A gyűlést egyhetes körút követte a Balatonra, Kiskőrösre, Szegedre és a Bugaci pusztára. A körút alatt tartott gyülekezeti alkalmakon a fentiekben kívül beszélt még Lauri Leikkonen és Matti Puntula.

A magyar és finn egyházi kapcsolatok a Budavári gyűlés után is tovább fejlődtek és bővültek. Ennek egyik eredménye a Finn egyház Tájékoztatói Központja által a múlt évtized közepén készített 45 perces tv-film volt a magyar egyházi életről. A másik eredmény pedig az, hogy 1965-ben a Herättäjä (Ébresztő) évkönyvében megjelentették Káldy püspök tanulmányát „Diakónia — az egyház életformája” (Diakonie — kirkon elämännuoto) címen.

Mivel e sorok írásaikor nincs kezemben a Budavári parókia vendégkönyve, nem tudom felsorolni még számösszegeket sem azoknak a finn férfiaknak és asszonyoknak, sőt egyházi és turistacsoportoknak, egyházi kórusoknak és más hétvégi látogatóknak tömegét, akik ott jártak. A legutóbbi mindenesetre két teológiai hallgató volt, akik néhány hét alatt

ismerkedtek az országgal, s keresve a lehetőséget, hogy stipendiánsként majd elmenjenek.

Egyházaink legutóbbi közös hivatalos kezdeményezése a testvérgyülekezet kapcsolatainak megszervezése Finnország és Magyarország között. Így azon a hídon, amelyet Voipio és Dedinszky megnyitottak, ma már minden gyülekezet megtalálhatja tagjait.

Nem fejezhetem be előterjesztésemet anélkül, hogy ne tekintsek a finn egyház, valamint Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia kisebbségi egyházai közötti kapcsolat kérdésére. Az előző kettőből már hívtunk lelkésztestvéreket nyári szünetre Finnországba. Tőlünk Karanko, Manninen, Soisalon-Soininen és jómagam jártunk Transzszilvániában—Erdélyben gyülekezetekben. Az első onnan Finnországba hívott stipendiáns, Szász Vilmos 1936 őszén Rigában útközben megbetegedett agyvelőgyulladásban, s ez halálát okozta. A másik odavaló stipendiáns Mezei volt, aki a háború után járt Finnországban feleségével, nyári pihenésen. Szedressy Pál püspök és Deák Ödön kétszer is jártak Finnországban. Én magam kétszer jártam Csehszlovákiában, s egyszer Muraközben. Ezek a helyeken sok a magyarul is értő lelkész, akik prédikálnak is magyarul, ők mind, de különösen a transzszilvániai evangélikus lelkészek mindig szívesen látnak náluk.

Egyházainknak a mai napig húzódó kapcsolatait értékelni nem az én feladatom. Erről ezen a gyűlésen is fognak beszélni mások is. A magam részéről csak arról tehetek bizonyosságot, hogy ezek nélkül a kapcsolatok nélkül a magam élete mind szellemileg, mind lelkileg sokkal szegényebb volna.

Egyházunk útján

Emberként élni — másokért

Részletek Fehér Károlynak, a Vasi Egyházmegye esperesének székfoglalójából

Szokáson és kötelező illendőségen messze túl, megindultan köszönöm meg, hogy magyarországi evangélikus egyházunk vezetősége a Vasi Evangélikus Egyházmegye esperesi szolgálatára jelölt, hogy az Északi Egyházkerület püspöke munkatársává fogadott az egyházmegyében, az egyházmegye lelkészei és népe pedig megválasztott esperessé.

Meleg szeretettel tekintek mindazokra, akik figyelő tekintettel, megtisztelő jelenlétükkel, imádkozó közösségben a tanúi, de segítői is munkába állásomnak, indulásomnak.

Jelölésemet, megválasztásomat és beiktatásomat nem faggató vizsgáztatás előzte — bár előjáróimnak ehhez is joga lett volna — hanem bizalom, mégpedig előlegezett bizalom. Ennél erőteljesebben semmi sem készíthet és kötelezhet.

Arra kérem a mélyen tisztelt Egyházmegyei Közgyűlést, hogy a szombathelyi lelkési és a vasi esperesi szolgálatom indulásakor elhangzó mondanivalómat tekintse az előlegezett bizalom kiváltotta valomásnak. Benne személyes és szolgálati alapállásomat szeretném elmondani.

Vallani szeretnék emberként, magyar népünk tagjaként, magyarországi evangélikus keresztyénként és a vasi evangélikus egyházmegye esperesi szolgálattevőjeként.

Ha néhanapján szabóműhelybe kerültem, szorongva figyeltem, hogyan szabdalja darabokra az olló a szép anyagot. Ugyanilyen szorongással soroltam az előbb mondanivalóm menetét is. Az ember egy és oszthatatlan, de amikor beszélnie kell, csak sorjában teheti.

1. *Ember vagyok.* Egy azoknak a sorában, akiknek számát időről időre igekeznek meghatározni. Ez a szám hol reményeséget, hol szorongást szül. Tegyenek bár a megszámlálhatatlan sok elé pozitív vagy negatív előjelet, minden élni szeretnének. *Ember vagyok — élni szeretnék:* ez az állítás és ez a szándék összetartozik. A lakott föld szerkuláris credoja ez, de a keresztyén is igaz meggyőződéssel mondja rá az „ámen”-t.

Ember vagyok — élni, szeretnék: ez azt jelenti, hogy még emlékezünk! És ha valaki mindenáron felejteni akarna, nem engedhetjük, még ha kíméletlenségnek tűnik is magatartásunk! Nem ismerhettem atyai nagyapámat, mert az első világháború idején, pár hónapra a bevonulása után eltűnt. Apám 21 éves fiatalágát szintén az első világháború orosz frontjának sara, majd az olasz front, Doberdó és Piave sziklás és vizes pokla vénítette, ha élete meg is maradt. Már 16 éves voltam, amikor egy novemberi vasárnapon, templomból jövet, családkunk mindhárom férfitagját érintő, általános mozgósítást elrendelő pla-

kát ordított ránk a hársfa derekáról. De közben, még előbb, apám el kellett vigye zsidó barátját és egykori elemi iskolai padtársát a pápai gettóba, azzal a kislányával együtt, aki viszont hugom osztálytársa volt.

Közben még evett az asztalunknál, úgy mint falunk sok családja asztalánál a nációk elől menekülő lengyel egyetemista, és bűjt az istállóknak jászla alá, meg a falu többi istállójának a jászla alá, pajtájába székely katona, akinek addigra már elege volt a szünetéből. És közben temetett a papunk tífuszosan: munkaszolgálatost.

Ezzel a mindnyájunk által folytatható, iszonyatos emlékanyaggal az idejeinkben vallom és valljuk: ember vagyok, élni szeretnék!

Szeretnék egészen megöregedni a feleséggel, szeretném emberre érten látni a fiaimat, meglátni az unokáimat, megérni, míg kimondják a nevünket, de azt is, amíg velük együtt mondhatjuk ki Jézus Krisztus nevét!

Ember vagyok — élni szeretnék! Ezt a vallomást szegezem szembe minden normális embertársammal együtt az emberséget és életet *ma* fenyegető, nem a „sors”, nem az „Isten büntetése”-ként jelentkező, hanem az embertelen hatalom igézetébe szédült militarizmussal szembe. Ennek semmi sem drága. Millárdokkal dobálódzik, az ember ellen. Közben cinizmusából még arra a tébolyult „vígasztalásra” is futja, hogy minden érték megmarad, legfeljebb az ember pusztul el. Csak az ember!

Ember vagyok — élni szeretnék! Nem csupán fenyegetettségünk segít ehhez a vallomáshoz. Emberségünk titkát, ajándékát és értelmét a felelős életre teremtő és a felelős életre felszabadító, megváltó Isten kezéből fogadjuk. Elgondokoztató, hogy amikor Isten az emberséget és életet kéri számon, a *másikét kéri számon*: „Hol van a testvéred?” Amikor pedig emberi életünk nagy ajándékát tárja elénk Jézus Krisztusban, a *másik* embert is belevonja a megajándékozottak közösségébe: „Nem szégyell *bennünket* testvéreinek nevezni.”

Igy ez a vallomás csak így emberhez méltó: Ember vagyok — élni szeretnék — a többiekkel együtt! Még akkor is, ha szinte emberfelettivé nőtt pusztítás réme mellett a saját önzésünkkel szemben is hadakoznunk kell. Még akkor is, ha törnünk kell a magunkéból a többiért. Hadd emlékeztessenek arra, hogy a mai vasárnapon egyházunk a magyarországi egyházak ökumenikus tanácsának tagegyházaival együtt istentiszteleti offertériumaival is azoknak az afrikaiaknak a megsegítésére készül, akik emberi jogaikért, szabadságukért, társadalmi, gazdasági függetlenségükért, felemelkedésükért küzdenek. Biztosan eljön annak az ideje, amikor minden népnek a tisztességes egyszerűség szintjére kell igényeit beállítani, hogy hitelesen vallhassuk együtt: Ember vagyok, élni szeretnék — a többiekkel együtt!

2. *Emberségünket* — annak minden távlatát érzékelve — magyar népünk közösségében, a *Magyar Népköztársaság polgáraiként éljük meg*. Ez egyszerre jelent történelmi folyamatosságban élést és az új, a szocialista gazdasági és társadalmi rendben való aktív részvételt.

Tudom, félelmetesen sürkést hangzanak ezek a tartalmukban igaz mondatok. Magyar vagyok, most a Magyar Népköztársaságban: ebben benne van az a megmagyarázhatatlan érzés is, ami végigfut rajtunk, amikor a Himnusz megszokott, sima dallama, vagy még inkább a Szózat darabos melódiájú, de talán az előzőnél is igazabb éneke megszólal. Magyar vagyok; ebben benne van az a mindennapi, ezerféle

munka is, ami tevőlegesen jelzi, mit jelent ma rendületlenül hazánk hívének lenni.

Magyar vagyok: boldog vagyok, hogy ilyen egyszerűen mondhatom, és közben se mások nem minősítenek, osztályoznak, se magamat nem kell valahol a szőzletben meghúznom. Egy sorban tudhatjuk magunkat minden tisztességes honfitársunkkal. Tisztelettel és hálával állunk meg azok előtt, akik államunk és egyházunk részéről bízóságon az életüket tették fel arra az ügyre, hogy felszabadult bizalommal nézhessünk egymás szemébe. Elfogadjuk egymást azonos értékű magyar gyanánt. Ezt a bizalmi légkört — amelyben történelmünk bizony nagyon rövid epizódjai után egyszerre élhetjük meg magyarságunkat és keresztyénségünket — felelősen kell őriznünk és tisztán tartanunk.

Magyar vagyok: boldog is büszke arra, hogy államunk nemzeti-ségi politikájá nyomán az is jó lélekkel mondhatja ezt, akinek nem magyarul dalolt az édesanyja a bölcsője felett. Mi itt Vasban is, ahol a magyar evangélikusság zöme él, örömmel gondolunk erre, hiszen magyarországi evangélikus egyházunkban három nyelven szólal meg az evangélium.

Magyar vagyok: ez a közös történelmi örökséggel, a mai fizikai és szellemi helytállással együtt népünk és társadalmunk gondjaiban való részvételt is jelenti.

Közös gondjaink közül kettőt említek csupán: kihatásukban talán ezek a legsúlyosabbak.

A családi élet területén jelentkező, már népünk egész közvéleményét foglalkoztató válság az egyik, az alkoholizmus a másik. A kettő igen sok esetben összefonódik, hol látványosan, hol rejtetten, hol okként, hol okozatként, de gerjeszti egyik a másikat. Külön és együtt egész holdudvaruk van: felelőtlenül kötött házasság, nem kívánt gyermek, eldobott gyermek, válási árvák, állami gondozás terhére szült gyermekek, munkakiésés, baleset, garázdaság és ki látná a sor végét.

Nem vigasztalhatjuk magunkat, hogy mindez világjelenség. Különös helyzetbe kerültünk: abban a társadalmi rendben jelentkeznek ezek a gondok, amely óriási, szinte erején felüli erőfeszítéseket tett és tesz a család érdekében. Lakás, óvoda, napközi, iskolák, művelődési központok, sokszor luksuskivitelben. Szakembernek kellene ahhoz lenni, hogy ezeknek az erőfeszítéseknek gazdasági, társadalmi súlyát igazán érzékelné tudnánk. A gyermek hazamegy, a serdülő talán menekül és talán csöves bandává verődve kezdődik minden előről.

Mindez nem a vádunk, hanem a gondunk! Nem azt mondjuk, így van a világban, de nézzetek körül nálunk. A felbomló családok között azok is ott vannak, akik a mi oltáraink előtt „holtomig—holtáig”, „egészségben—betegségben”, „örömben—bánatban” való hűséget fogadták. Még esküt is tettek rá, Istent hívva tanuként. Az alkoholisták között is ott vannak a mieink. Ne hangozzék szentségtörően: oltár kelyhe és söntés szutykos pohara egyformán ismerős lehet nekik. Mindez azt jelenti, hogy nincs kit számonkérni, nincs kit bünbaknak állítani: csak egyfajta magatartás lehetséges: szenvedélyesen és kíméletlenül kérdezni magunkat, egyházi gyakorlatunkat: mit rontottunk el, és hol mondtunk csütörtököt? Nem önmarcangolásról van szó, hanem eszmélődésből születő magatartásról, életvitelről, újuló egyházi magatartásról azok között, akik igénylik szolgálatunkat.

Közben nehéz kérdésekre kell felelnünk: nem rekedtünk meg a szószék magasában? Nem rekedtünk meg a dogmatikában? A diakó-

niai teológia, a szolgálata készítő irodalom teológiája mintha még túlságosan csak a fejünkben lenne. Nehezen nő ki a keze, meg a lába. De ez nem életképtelenségének a jele, hanem a mi nehezen mozdulásunk vétké. A diakóniai teológiához diakónusok kellene, még ha nem is vezetnek így őket. Olyanok, akik nem receptet írnak fel, hanem maguk lesznek orvossággá, mert gyakorolják a szeretetet, ezer változatban.

Az említett gondokkal kapcsolatban például a türelem, az elhordozás vagy akár az elszenvedés formájában. Ki kell gyógyulnunk és másokat is ki kell gyógyítani abból a hiedelemből, hogy a családi közösségnek csak addig van értelme, amíg az engem kielégít, amíg nekem van örömöm benne, amíg engem emel, engem istápol.

A diakóniai teológia alapján jó lenne eszmélni a bocsánat és engesztelődésre való készség távlatai felől. Kultikus keretbe nyomorítottuk, Isten és az egyén viszonylatába szűkítettük a bűn és a bűnvallás, valamint a feloldozás és bocsánat eseményét, és elvesztettük szem elől ennek közösségi kihatásait. Hatalmas lépésekkel igyekeztünk behozni a társadalmi etika terén való lemaradásunkat és mintha lemaradtunk volna a személyes magatartás vonalán segítő *pásztori szolgálásban*. Lelkészek és gyülekezeti tagok mind nagyon hasonlóan egymásra abban, hogy szívesen fürdünk egy-egy boldog, békés, rendezett életű család vonzó légkörében, vagy gyorsan és végérvényes hatállyal elmondjuk elmarasztaló ítéletünket, ha kiáltóan ellentétet látunk. Hol marad nemcsak a bátorságunk, hanem az alázatos, békéltető, engesztelődést segítő közreműködésünk? Pedig enélkül a személyes, a visszautasítást is bántódás nélkül elhordozó kísérlet nélkül minden csak levegőben lógó elmélet marad. A szolgáló egyház a személyes pásztorlás és segítés területén biztosan nem fog tudni társadalmi méretekben észlelhető gyógyulást produkálni, de megmutathatja készségét, hogy közös gondjainkat a maga alapállásából hajlandó felvenni anélkül, hogy a lelkiismereti szabadság ellen agressziót követne el. Hiszen itt nem hódításról van szó, hanem népünk életének és jövőjének az egészségéről, ezért pedig a felelősségünk oszthatatlan és átháríthatatlan.

3. *Ahogy az ember voltommal hazám mai valóságában, úgy kereszttyénségemmel a magyarországi evangélikus egyházban vagyok otthon.* Erről azonban legalább annyira nehéz beszélni, mint amikor a szülőanyjáról szól az ember. Miért itt vagyok otthon? Hiszen édesanyámat anglikán templomban keresztelték, mert a Veszprém megyei paraszt nagyapám rövid időre amerikas bányásszá kényszerülve ilyet talált a közelben. A középiskolát az idén 450 éves pápai református kollégiumban jártam és a zsoltárok egy részét úgy énekltem, mint a magunk énekeit. Teológus éveim alatt a Klosterneuburg-i ágostonos *Parsch* könyve („Volksliturgie”) legalább olyan hatással volt belső érlelődéseimre, mint már hazahívott és még élő professzoraim, akkori lelkésznevelő intézeti igazgatóim, akikért legyen áldott az Isten! Enyryiféle hatás között mégis azért vagyok a magyarországi evangélikus egyházban otthon, mert Krisztus-hitre itt vezetett el Isten. Itt tanultam, hogy a „sola gratia, sola fide, solus Christus” hármásából a „solus Christus” a sajátosan evangélikus, és hogy pontosan ez a sajátosan evangélikus lehet a kapocs a kereszttyénség nagy családjának tagjai között. Itt tanultam meg, hogy a Mindenség Ura hatalmát a

keresztben gyakorolta, amikor mindenét szolgáltatásra adta, és így követni sem lehet másképpen, csak szolgálva.

Itt tanultam meg, hogy a „solus Christus”-hoz ragaszkodva, a centrumból el nem mozdulva vagyok közel a keresztyénség nagy családjá többi tagjaihoz. Itt gyógyultam ki, sokadmagammal, a hangulati, romantikus ökumenizmusból, és jutottam el az igazira, a gyakorolhatóra és a nélkülözhetetlenre, a különbözőek kiengesztelődött testvériségére, és türelmes imádsággal várom, hogy még életemben megérjem, hogy a különbözőek kiengesztelődött testvérisége elfogadja a szolgáltatók kölcsönös szolgálatát.

Addig pedig nyitott szeretettel vallom és vállalom a Krisztus-hit közösségében, amit együtt tehetünk különböző szintű felekezeti keresztyénekből álló családok békességéért, boldogságáért és üdvösségéért, amit együtt segíthetünk népünk feladatainak és gondjainak felvállalásában, népi és emberi tartásának erősítésében az emberiség életének, békéjének és jövőjének az ügyében.

Boldog vagyok, hogy magyarországi evangélikus egyházunk és az evangélikus világegyház nagy jubileumai, amelyek szinte sorozatban követik egymást ezekben az években, nem csupán az evangélikus önismeret és azonosság vonalán, hanem egyúttal a kiengesztelődés útján is előbbre viszi a keresztyénség nagy családjának tagjait.

Nem tévesztetem el a helyet, amikor evangélikus és ökumenikus összefüggésben a vasi Hazafias Népfrontról szólok. Ha majd már a történelmét írják az ökumenizmusnak, itt Vasban legalább egy kis kitérést kell tenni a krónikásnak és el kell majd mondania, hogy mi, a három történelmi felekezet papjai, soha, vagy legalább is sokáig nem találkoztunk volna, meg nem ismertük volna egymást, a másik eszejárását, gondolatvilágát, ha a HNF tájékoztató előadásai egy asztal mellé nem ültettek volna bennünket. Jelképnek is szép, hogy népi és nemzetközi problémákkal ismerkedve, közös tennivalókra készülve ismergetjük egymást és tanulhatjuk, hogy az ökumené sem öncél, hanem keresztyén jelenlét másokért, de sohasem mások ellen.

4. Végül: vallomásumat a Vasi Evang. Egyházmegye espereseként mondom el, úgy, hogy a hangsúly az egyházmegyén van.

A magyarországi evangélikus egyházon belül itt vagyok otthon. Nem mostantól. Huszonnyolc éves lelkési szolgálatomból huszonöt évet itt szolgáltam, eddig két gyülekezetben: Csöngén és Alsóságban. De még ezelőtt ennek az egyházmegyének az előde fizette értem a stipendiumot a teológián. Most a szombathelyi gyülekezet lelkészeként és az egyházmegye espereseként kezdődik számomra valami szokatlanul új. Tisztelettel és megbecsüléssel gondolok elődeimre: Fülöp Dezsőre, Tekus Ottóra, Szabó Lajosra és Benkő Bélára. Nyitottságuk, személyes és szolgálati karizmáik, hűségük és felelősségük kitorölhetetlen az egyházmegye életéből. Szolgálatuk emléke, magatartásuk él bennem. Az élők tanácsaival alkalomadtán élni is szeretnék.

Esperesi szolgálatom akkor kezdődik, amikor egyházmegyénk életének jelentős személyi és gyülekezeti változások történnek. Most szaporodnak a fiatal lelkészek közöttünk.

Igaz megbecsüléssel gondolunk hosszú évtizedeket egyházmegyénk gyülekezeteiben szolgált testvéreinkre. Örülünk azoknak, akik nyugalmi éveiket is itt, Vasban kívánják élni. Köszönöm, hogy szolgálati segítőkésztségben ragyogó példát mutatnak.

Szeretettel és várákózással tekintünk fiatal lelkészeinkre. Vassal

kapcsolatban a fraternitás melegségét szokták emlegetni. Van ilyen. De ezt nem lehet elnyúlhatatlan ruhadarabként továbbadni, átörökíteni. Ezt élni, csinálni kell! A fecske ott húzza meg magát, amit fáradságos munkával maga épített. Szeretettel ajánlom a fraternitás barátságos, testvéri melegét és kérem annak kölcsönös táplálását, élesztését.

Valami új és szokatlan kezdődött pár gyülekezetünk életében is. Esetenként több, eddig önálló gyülekezetet gondoz egy lelkész. A gyülekezeti munka folyamatossága érdekében történik ez. Ez nem tragédia! Sőt: sok jó származhat az új helyzetből, ha a lelkész a társgyülekezetet nem degradálja filia szintre, a társgyülekezetek pedig nemcsak elfogadják, hanem be is fogadják egymást. A hagyomány jó dolog, tiszteletre is méltó. Az egyházban az evangélium hirdetésének a zavartalansága a legfontosabb! Ennek érdekében még tradíciót, területi beosztás tradícióját is törni lehet. Bízom az egyházmegye népének érettségében és abban, hogy Isten a szükséghelyzetből is jót hoz ki, ha a lelkészek és gyülekezetek nem visszafelé tekintenek, hanem az új helyzetben hűségesek.

Hálás vagyok Istennek, hogy a kétszeresen is új szolgálati helyzetben az egyházmegye népe és lelkésztestvéreim imádságára, szeretetére, meg munkájára számíthatok. Bátorítást jelent, hogy a szombathelyi gyülekezeti munkában a gyülekezetért és népünkért teljes erőbevetéssel munkában állt és álló Lehel Ferencre, Kováts Viktor felügyelőre és az aktív presbitérium szíves munkájára, az egyházmegye szolgálatában pedig Berzsenyi J. Miklós egyházmegyei felügyelő higgadt bölcsességére és Szabó Lajos ny. lelkész készséggel felajánlott és már sorozatosan igénybe is vett segítségére biztos számíthatok.

Gyülekezeteinkben és otthonainkban szeretettel várunk

**(Dr. Kneffel Pál szombathelyi gyülekezeti presbiter köszöntötte
az új lelkészt és esperest**

Kedves Barátom!

Kérlek, ne csodálkozz most ezen a közvetlenebb hangú megszólításon és ne akadj fel azon, hogy lelkészi beiktatásod, esperesi kinevezésed alkalmából nem „nagytiszteletű uram”-ozlak meg és nem „igen tisztelt esperes úr” a megszólításod, mikor presbitereid nevében köszöntelek.

Bőven volt részed ezekből a délelőtti folyamán.

Most egy presbitered titulus helyett barátságát kínálja neked! — Megítélésem szerint többet ér az a titulusos megszólításoknál! — *Barátait ugyanis az ember megválogathatja*, a titlust és a hivatalt viselőt meg csak úgy rátestálják. — Akkor is, ha történetesen lelkészt egyhangúlag hívtá meg egy presbitérium, akkor is, ha esperesi megválasztására egyhangúan adja le szavazatát egy gyülekezet.

En tehát most, indulásod pillanatában természetes és őszinte

barátságot kínálok neked és őszintén kívánom, hogy mennél több őszinte és természetes barátod legyen ebben az új presbitériumodban!

Az alaphang, az *idézet* is, amivel köszöntelek, amibe most kapaszkodni kívánok, szintén rendhagyó, mert *nem bibliai* idézet. Abból is eleget kaptál a délelőtti folyamán. Nem bibliai, de ugyanúgy 2000 éves és a római időkből való.

Az idézet, amibe kapaszkodni szeretnék így hangzik: „*Tempora mutantur et nos mutamur in illis!*” Változnak az idők és mi is változunk azokban!

Hogy az Idők változnak, azt senkinek nem kell magyaráznunk. Ma, a 80-as években — mindenki tudja — más Idők járnak felettünk mint jártak az 50-es években, még inkább mások, mint jártak a szörnyű 40-es években...

Más a *világpolitika* is —, néha annyira gyorsan változó, hogy pl. a Közel-Keleten szinte áttekinthetetlen. Más a 80-as évek *magyar külpolitikája* is, de más a *belpolitikánk* is. — Még *egyházpolitikánk* is óriásit változott, mint ahogy más az Egyház és az Állam közötti viszony is...

Herakleitosnak van igaza: „panta rei” = minden változik! Kétszer nem lehet ugyanabba a folyóvízbe belelépni!

Az „Idő”-nek ebbe az állandó változásába még beleszólnunk sem igen lehet! Kis ország, kis megyéjében, kicsiny Egyház tagjai, — úgy vélem — természetesnek tartják Madách szavait... „*a kor folyam, úszója, s nem irányítója az egyén...*”

S abban is van valami megfontolni való, hogy idézetünk igéje: „*Tempora mutantur...*” passzívumban íratott meg már 2000 évvel ezelőtt is!

Az idézet második fele is az, de az „...et nos mutamur”-t én már nem tudom maradék nélkül passzíve fogadni.

Az örökké változó időben ugyanis — úgy vélem — *aktív feladat* is számunkra. S ez ma mintha egy kis figyelmeztetés is lenne, én ma idézetünknek erre a második felére hívnám fel szíves figyelmedet.

Hogy Alsóság és Szombathely között több szempontból is jelentős különbség van, azt Te is jól tudod. A „nagyobb templom” nyilván nemcsak horizontálisan és vertikálisan nagyobb, hanem *feladataiban* is. De erre Téged nemigen kell figyelmeztetni, Te is jól tudod.

A magasabb templomtoronyból „*messzebb*” lehet ellátni, de azt hiszem erre is felesleges Téged figyelmeztetni.

Én most még csak nem is elsősorban a „*városi összetételű*” új gyülekezeted sajátosságaira, hanem is egy egész megyére kiterjedő esperesi funkciódra gondolok, hanem arra, hogy Szombathelyen *alapvetően is megváltozik* most szolgálatod. Nem „*mást*”, hanem „*más-ként*” kell ezután — úgy vélem — szolgálnod.

Hadd fejtsen ki, hogy miért?...

Ez a szombathelyi gyülekezet egy „*sokszínű*” közösség. „*Sokszínű*” *világi képesítésében* is, meg *hitéletében* is. Világi képesítésében úgy, hogy van közötté orvos egyetemi tanár és kórházi ápolónő. — Magas képesítésű műszaki dolgozó, meg egyszerű kétkézi dolgozó. — Kitűnő számszaki bankember, meg háztartásbeli.

Sokszínű a hitéletében is! — Lesz híved, kiben a lutheránus öntudat a menyezetig ér, de ki ne kérdezzed tőle a Kis Kátét, mert zavarba hozod... s akad viszont egyszerű munkásember is, aki teológiaiára érett!

Akad itt *templomához makacsul ragaszkodó* buzgó híved, ... és akad Bibliájával a saját útját járó, szívesen egyedül csellengő is.

Találsz majd olyat, akit *éppen csak a keresztség* tart a gyülekezetében, semmi más..., és olyat is, aki nyugtalan, őszintén igaz keresésében egyházad mezsgyéjén tántorog...

Lelsz majd olyat, aki a hitének „tan”-anyagát várja Tőled, mert *még* soha nem tanulta, vagy olyan öreg, hogy *már* elfeledte..., de olyan is akad, aki felejtethetetlen ifjúsági táborok és konferenciák eredményeként csendes boldogsággal meri kimondani, hogy „tudom kiben hiszek”.

Színes és sokrétű gyülekezetet kapsz tehát ebben a szombathelyiben, az egyszerűbb, az egyrétűbb helyett. Valami olyasfélét, amilyen ezekben a májusi hetekben egy *mezei virágcsokor* lehet. Van abban százszorszép, szarkaláb, pipacs, meg búzavirág...

Hadd kérjem: ne akarjad uniformizálni ezt a színes csokrot!

Mert gondold meg: ilyen növény, hogy „virág”, nincsen ám a Linné-féle növényrendszertanban! Ez elvont főnév! — Csak százszorszép, búzavirág, meg pipacs létezik.

S mennél inkább százszor szép egy százszorszép: annál inkább virág! — Mennél pirosabb egy pipacs, annál inkább virág!

Az pedig természetes, hogy okos, gondolkodó ember nem szed lövst, bojtortjánt, meg szemérmes csokrát...

Könnyen azt lehetne most erre mondani, hogy mindez valami *sztuációtheológia-féle*. — Nem tiltakoznék ellene!

Attól tartok ugyanis, hogy amit mi gyalgó emberi értelmünkkel a három dimenzió közé szorított képzeletünkkel Isten dolgaiból egyáltalán fel tudunk fogni, amit úgy-ahogy alkalmazni is tudunk életünkben, az többé-kevésbé mindig a körülöttünk levő szituáció függvénye!

S aki csak egy kissé is ismeri az ótestamentumi próféták életkörülményeit, tudja, hogy az ő prófétálásuk is szituációk függvénye volt.

Dánielre — Isten „kedves emberére” — gondolok, aki a babyloni királyok udvarában is hitvallóan élt és a szituációknak megfelelően teologizált.

Vállalta a tüzes kemencét, meg a „babyloni összes bölcsek előjárójának” kijáró feladatot Nabukodonozortól. (Ma azt mondanánk, vállalata a Tudományos Akadémia elnökségét...)

Ellátta Dáriusnál az országos tisztartók feletti igazgatói funkciót (ma azt mondanánk, a pénzügyminiszteri tárcát), s kellő dignitással viselkedett az oroslánveremben is.

Nem akadt fenn még a hivatalos állami köszöntésformán sem: „Király, örökké élj!” — pedig ez a babyloni fogságban élő zsidó számára nem lehetett igazán őszinte kívánság és biológiailag is absurdum...

Új gyülekezeted „sok színét”, úgy vélem leginkább majd *közvetlen kapcsolataid* során ismerheted igazán meg. A közvetlen emberi kapcsolataid során fogod felmérni tudni, hogyan kell „*ugyanazt, de nem ugyanúgy*” mondani, mint eddig, s mit jelent itt egyik ember számára „zsidónak”, a másiknak meg „görögnek” lenned... De azt hiszem, erre nem kell Téged külön tanítani!

„...et nos *mutamur in illis*” ...bizony változunk és változnunk kell! A „...semper reformári debet” nemcsak az ekléziára, hanem vezetőjére is érvényes —, de Te ezt is jól tudod!

Mi szerte a gyülekezetben szeretettel várunk erre lakásainkon. Mert a szószéki szolgálat ideje mintha egy cseppet lecsengett volna... Kell az! — félre ne érts, de azt hiszem olyan az, mint a háborúban a tüzéségi tűz: igen sok bombát kell kilőni, hogy abból néhány találjon is... (Igazán zárójelben jegyzem meg, hogy néha még hozzá nem is „élessel lőnek” a szószékekről, hanem tüzérnyelven csak „puffancs-csal”, aminek csak hangja meg korma van, de átütő ereje nincs, s az ilyentől nemigen szokott reszketni a Sátán horgasina.)

A szószéki szolgálat tehát csak a szükséges „tüzéségi előkészítés”, amit mindig gyalogsági rohamnak kell követnie, mert „*területet megszerezni és megtartani csak a gyalogság képes*”... Minden katonaviselt férfinak fejébe verték ezt szolgálata alatt, s jó néha emlékeztetni rá a lelkészeket is, ha esetleg elfeledték volna.

Úgy vélem, hogy ezt a „lelki-szellemi közelharcot” csak csendes bibliaórákon, helyesebben bibliakörökön, meg családlátogatásokon keresztül lehet megvívni igazán. — Kis konyhákban, hokkedliről hokkedlire, fogadószobákban, fotelból fotelba folytatott csendes beszélgetések árán.

Ilyenekkel „állj elő alkalmas és alkalmatlan időben”, s ne félj tőle, mert ezt *várják*, ezt *igénylik* és ezt *támogatják* a mai napon kapott új barátaid is a presbitériumban.

Fogyatékosok a gyülekezet szeretetközösségében

Dolgozatomat Muncz Frigyes otthonigazgató ez év áprilisában megjelent — hasonló témájú — írása folytatásának szántam. Figyelembe vettem azt is, hogy a Lelkipásztorban más, tárgykörünkbe vágó tanulmányok is megjelentek. Igyekeztem azért főként gyakorlati oldalról megközelíteni a kérdést, hiszen az egyház „általánosságához” képest a gyülekezet mindig a „konkrét”, térben, időben, tartalomban pontosan körülhatárolható valóságot jelent. Tárgyszerűek akkor leszünk, ha a konkrét gyülekezet feladatát és elkötelezését a fogyatékos emberek konkrét szükségével és problémáival konfrontáljuk.

S miután a „gyülekezet” mindig hazánk egy körülhatárolható területén élő evangélikusok közösségét jelenti, témánkat mi is erről az oldalról közelítjük meg.

1. A fogyatékosok helyzetének körvonalai hazánkban

a) Gondolom nemcsak engem, de akik csak hallgatták, mindazokat meglepte az a közlés — amit ez év tavaszán az Egészségügyi Minisztérium illetékes vezetője mondott egy rádióinterjú során —, hogy hazánkban több mint egymillió fogyatékos ember él. Természetesen ideértve a mozgássérülteken és a szellemi fogyatékosokon kívül a csökkentlátókat és vakokat, a nagyothallókat és süketeket is. — Ez a döbbenetes szám azt jelenti, hogy átlagosan „minden tizedik” gyülekezeti tagunk is hasonló helyzetben él. Az iparosodás — és éppen ezért a balesetveszély — következtében a városi gyülekezetekben ez a szám magasabb, mint falun. Ha azonban a gondoskodás társadalmi szervezettségére gondolunk, minden bizonnyal a falun élő fogyatékos emberek jobban rászorultak és ezért jobban igénylik is a gyülekezet segítségét és szeretetét. — Az eddigiekkel elsősorban a feladat súlyát szerettem volna érzékeltetni, ami egész társadalmunkra nehezedik, de amiből természetesen nekünk, evangélikusoknak is ki kell vennünk a magunk részét. Mert nem elkedvetlenítésre való szembenézni a „statisztika igazságainak” realitásával, hanem arra, hogy ezt a kérdést gyülekezeti munkánk során sohasem „bagatellizáljuk”. Mint ahogyan sokszor érzí az ember a gyülekezetek ki nem mondott — de néha ki is mondott — választát: mit csinálnak ebből olyan „nagy ügyet”, hiszen nálunk nincs is fogyatékos?! Vagy ahogyan a diakóniai munkánkban jelentkező munkaerőhiány, meg a diakóniai munkásképzés dolgait, gondjait sok helyen elő sem merték venni a presbitériumok, hogy komolyan megtárgyalják és segítsenek, úgy azt érzi az ember: nem ismertük fel eléggé a fogyatékosok ügyének társadalmi horderejét, de azt a feladatot sem, amit ez gyülekezeti munkánkra nézve jelent.

b) Gyakorlatilag a fogyatékoságnak két „forrása” van: az egyik a „veleszületett”, vagy még a csecsemőkorból származó, a másik a későbbi, már felnőtt évek során „szerzett” fogyatékoság. — A társadalmi

gondoskodásnak ez két alapvető irányát vonja maga után. — Az első — mondjuk így egyszerűen —, a „veleszületett” fogyatékosokról való gondoskodás egy hatalmas egészségügyi-gyógypedagógiai és foglalkoztatógondozó hálózat kiépítését teszi szükségessé. Ennek régóta funkcionáló intézményei a Vakok-intézete, Süketnémák-intézete, s több hasonló állami gyermekotthon mellett az a két Egészségügyi Gyermekotthon is, amit Egyházunk tart fenn. Ennek az intézményhálózatnak az egész emberi életre való kiterjesztése azonban még napjaink feladata. A célja pedig ennek a munkának: azokat, akik valamely testi vagy szellemi fogyatékosággal indulnak neki az életnek, *olyan helyzetbe hozni*, hogy valamiképpen „pótlódjon” fogyatékoságuk. Tehát a mozgássérült gyermeket meg kell tanítani menni, enni; a némát, a vakot egy sajátos jelrendszerrel beszélni, olvasni; s a szellemi fogyatékos gyermeket lehetőség szerint hozzásegíteni értelmi és érzelmi világa maximális kibontakoztatásához. — Még ha ezek a „maximumok” egy egészségesen született gyermek esetében nagyon is a „minimumot” jelentik csupán.

A *második csoportba* a „szerzett”, tehát legtöbbször a munkavégzés során, vagy közlekedési baleset alkalmával szerzett fogyatékoságról, ill. fogyatékosokról való társadalmi gondoskodást soroljuk. — Ez nem jelent mindig külön intézményhálózatot, de különleges, személyes gondoskodást igen. Ezeket a fogyatékosokat — s ez a velük kapcsolatos gondoskodás célja — *vissza kell segíteni*, „rehabilitálni” a sérülésük előtti állapotukba. Ez azonban korántsem azt jelenti, hogy akinek valami baleset következtében amputálni kellett a lábát, annak a „rehabilitáció” csupán annyi, hogy megtanítjuk egy megfelelő protézissel járni; hanem „emberségében” is rehabilitálni kell, hogy „akarjon élni”, „reménységgel induljon el” a múltárával régi vagy új munkahelye felé. — Igen — de hogy a rehabilitáció feladatának nagyságát egy kicsit érzékeljük —, hol találunk olyan munkahelyet, ahol például egy mozgássérült dolgozni tud? — hol találunk olyan járművet, amivel a munkahelyére be tud járni? — és nem utolsósorban olyan lakóházat, amit ő „használni tud”? , mert megfelelő feljárt és lift nélküli otthon nekik nem megfelelő. Egész társadalmunk összefogására, olyan tudatbeli változásra és változtatásra van szükség, amely már a gyárak és lakóházak tervezésénél figyelembe veszi a fogyatékosok gondjait. Az idei év éppen arra jó, hogy ezek a problémák ne csak a „szakemberek” előtt, de egész társadalmunk előtt legyenek ismertek. Mert a megfelelő emberséges hozzáállás nélkül mindazok a lehetőségek, amik szocialista társadalmunk humánus karakterű törvényalkotásában biztosítottak, kihasználatlanul maradnak. — És, hogy a rehabilitáció nehézségei valóban ne „elméletiek” legyenek a számunkra, hadd idézzem elénk G. A.-t, egy fiatal, harmincegynéhány éves agrárszakember arcát. 8 éve karambolozott, megbénult, azóta nem tud járni. 5 éve keresünk neki megfelelő munkát. Mindenütt a legnagyobb jóindulattal kezelik az ügyét, s míg ezeket a sorokat írom, még mindig nem találtunk megfelelő megoldást. —

c) Pedig *nagyon jelentős törvények* és rendelkezések vannak hazánkban, melyek a csökkent munkaképességű, a fogyatékos ember életét megfelelő módon integrálhatnák társadalmunk normális vérkeringésébe. Csak gyakran azok nem ismerik ezeket, akiknek legnagyobb szükségük volna rá. Akiknek pedig „hivatalból” ismerniük kellene ezeket a jogszabályokat, nem egyszer rosszul értelmezett „vállalati ér-

dekből” nem sietnek maradéktalanul végrehajtani a bennük foglalt gondoskodó intézkedéseket. Pedig nemcsak a fogyatékosok, hanem egész társadalmunk érdeke, hogy ezek a rendelkezések megvalósuljanak. — Hogy csak az előbbi példánál maradjunk: mi kár származik abból, hogy G. A. 5 éve nem dolgozik? — hány százezer forintba került a taníttatása?; egy megfelelő szakembert kellett helyette alkalmazni, akit máshonnan vontunk el!; G. A., mint „munkaerő” nem termel, tehát magát sem tudja eltartani, a társadalomnak kell róla gondoskodni rendszeres juttatás formájában. S most már csak az anyagiaknál maradván — mindezt ki „fizeti meg?” — pedig a kár korántsem — és ezt hangsúlyozottan mondom — csak „anyagi kérdés”! — A fentiek talán indokolják, hogy miért szántam rá magam arra, hogy egy lelkészi szakfolyóiratban ismertessem — ha csak vázlatosan is — a fogyatékosokra, a csökkent munkaképességűekre vonatkozó jogszabályokat:

Vannak korábbi rendelkezések is, mégis „alaptörvénynek” tekinthetjük az 1/1967. (XI. 22.) MÜM—EÜM—PM számú együttes rendeletet, mely a csökkent munkaképességű dolgozók helyzetének rendezéséről szól — (módosította a 18/1978. (XII. 30.) MÜM—EÜM—PM sz. rendelet). Ezt azért a fejezetcímek mélységéig, részletesebben ismertetném, — hogy lássuk, mi mindenre terjed ki a törvényes gondoskodás. — Amit elsőként vegyünk szemügyre, az a rendelkezés az a szakasza, ami „A csökkent munkaképességű dolgozók rehabilitációjáról szóló vállalati feladatokról” szól. (Az ilyen dolgozót általában a vállalata köteles alkalmazni. A vállalat igazgatójának össze kell ezért állítania az ilyen munkahelyeket a vállalatnál belül. 1967. dec. 31-ig minden nagyobb vállalatnál meg kellett alakítani a „Csökkent munkaképességűekkel Foglalkozó Vállalati Bizottságot stb.) — Jelentős a rendelkezésnek az a szakasza, mely a „Csökkent munkaképességű dolgozók szakmai képzéséről” illetőleg „átképzéséről” szól. (A dolgozóval egyetértésben, a vállalat költségére kell a szakmai átképzést elvégeztetni.) — Fontos a „Munkaviszony felmondásának korlátozásáról” szóló szakasz, mely a dolgozót védi, addig, amíg sorsa valamilyen formában nem rendeződik. Jelentős pénzügyi rendelkezéseket is tartalmaz a törvény — ilyenek: „A keresetkiegészítés megállapításának és folyósításának szabályai”; a „Szociális segélyezésről” szóló rész; valamint nagyon fontos a „Rehabilitációs tevékenység anyagi támogatásáról” és a „Csökkent munkaképességű dolgozókat foglalkoztató vállalatok pénzügyi kedvezményéről” szóló rendelkezés. Lehetőséget nyit a rendelet új munkahelyek, új üzemek létesítésére, megfelelő gépek vásárlására fogyatékosok számára, s gondoskodik az átmeneti jövedelemkiesés vagy esetleges „vesztés” megfelelő anyagi rekompenzálásáról is.) Végül a rendelet foglalkozik a helyi Tanácsok feladataival is, mely a rehabilitációs gondoskodás szervezésére és a rendelkezések végrehajtásának ellenőrzésére terjed ki.

A többi jelentősebb jogszabályt — bár érdemes volna mindegyikkel néhány mondatban foglalkozni — „jegyzetként” közölném, megjelenésük sorrendjében. Hátha — adott esetben — az első lépés megtételében segítenek minket, ha valóban változtatni akarunk egy-egy fogyatékos, vagy azzá vált embertársunk sorsán.

2. Fogyatékosok a gyülekezet szeretetközösségében

a) Fedezzük fel őket. Ez nagyobb vagy szétszórtabban élő „nagyvárosi” gyülekezetben szó szerint azt jelenti: megkeresni, számbavenni,

regisztrálni, ha tessék kartotékolni gyülekezetünknek ezeket a tagjait. Emellett azonban azt is jelenti, hogy „fedezzük fel” őket, mint „feladat”. — Szellemi fogyatékos él a falunkban, megszoktuk már, hogy ízetlen tréfák celtáblája gyermekkora óta. Észre sem vesszük, így természetes. — Nagyothalló van a családban — nehéz az érintkezés —, kiközösítve érzi magát, sértődékeny, visszahúzódó lesz lassan az idős családtag. Észre sem vesszük, így természetes. — Csípőficamos, vagy más ok miatt sánta az egyik iskolatársunk —, sosem kerül be a „foci-csapatunkba”, kirándulásnál sosem jön a „hegyre”, majd „te vigyázol a csomagokra”, s közben szenved, könnyes a szeme. Észre sem vesszük, így természetes.

Mert „bekerülni” a gyülekezet szeretetközösségébe nem az anyakönyvi bejegyzés által lehet, hanem az élő test befogadó és magábanhordó szeretete által. Ehhez pedig az első lépés: *ránnevelni a gyülekezetet*, hogy úgy lássa a sérült, fogyatékos embert, mint aki mindig belül van azon a horizonton, ameddig Krisztus szeretetének — rajtunk keresztül — el kell érnie. — Lehet, hogy ez a nevelés ott kezdődik, hogy a bibliakörös gyermekekkel közösen vesszünk gondozásba egy kis törött szárnyú madarat —, s megéreztetjük velük a „rehabilitáció örömét”. Az örömet, amit nemcsak az él át, aki kapja, hanem az is, aki adja a szeretetet. De úgy is hozzá lehet kezdeni a gyülekezet neveléséhez, hogy a konfirmációi vizsgán nem mindig a „legjobb kiállítású” gyermeket állítjuk a gyülekezet elé; a presbitériumban nemcsak a hangosaknak és „rátermeteknek” adunk helyet, hanem a gyengének is odafigyelünk a szavára, azt is embernek tartjuk.

A gyülekezet érdeklődésének, „szívének” odairányítása a fogyatékosok felé *sokrétű és permanens feladat*, amit a lelkész, meg a gyülekezet vezetői szerveznek, irányítanak, de *mindig az egész gyülekezetnek kell hordoznia*.

b) *Szervezett, irányított szolgálat*. — Ha szeretetről, szeretetszolgálatról van szó, akkor mi mindig valami „spontán”, valami „ad hoc” dolagra gondolunk, s még a kimondásától is írtózkodunk annak a szónak, hogy „szervezett”. Ilyenkor mindig valami „kiagyalt”, hivataloskodó formára gondolunk, valami lélektelen mechanizmusra, ami a „Lélek-tűztől” idegen. — Pedig ahol fogyatékosokon keresztvének valaha segítettek, ott azt a szolgálatot mindig megszervezték és irányították.

A „*viva vox evangélii*” a legelső helye a fogyatékosok iránti szeretet ébresztésének és irányításának. A gyengét, az elesettet gyámolító szeretet meghirdetése nem „alkalmazása”, hanem a „tartalma”, a szíve közepe az evangéliumnak! Ezért mi lelkészek vagyunk a felelősek, hogy a szeretet ne apadjon vagy csörgedezzen, hanem „áradjon” gyülekezetünkben. Amilyen az evangéliumhirdetésünk, olyan a gyülekezet szeretetközössége.

A „*cura pastoralis*” semmi által nem pótolható lehetőség, hogy a „lelkész szeme által” a gyülekezet felfedezze a segítségre szorulókat és megkeresse azokat a „kezet”, akik az illetőkért tehetnek is valamit. — Ha a gyülekezetünkben mi lelkészek, a híveinkkel való személyes érintkezés során nem találunk rá a mai „útszéli betegekre”, akkor a híveink „nyugodtan” és néha még jogosan is kérdezik: „de ki az én felebarátom?” — Mások — az evangélium által megérintve — talán éppen arra várnak, hogy „küldje őket” Uruk. Nekünk kell ma az Ő „szája” lennünk: „menj a Kornéliusz házába, várnak ott téged”. — A lelkipásztori szolgálatnak nem lehet nagyobb öröme, mint a befogadó

és hordozói szeretet célbaérkezése által építeni a Krisztus-test valódi közösségét.

A *Presbitériumban* nem nagy határozatokat kell hozatnunk a szeretet gyakorlásával kapcsolatban, de legalább Egyházi Törvényeinknek azt a részét, ami a szeretetszolgálattal kapcsolatos, feltétlenül meg kell ismerni minden presbitereknek. Sőt, ami az igazán kívánatos volna, a megbeszélés során „véleményüké, meggyőződésükké” kellene válnia törvényeink intencióinak, hogy aztán a gyülekezetben forgolódva, ők is képesek legyenek „véleményt formálni”. — S bár semmiképpen sem gondolom, hogy a miniszteri rendeletek paragrafusaival tömjük te presbitereink fejét, de amikor ez év elején sajtó, rádió, tv közölte, hogy a mozgássérültek kedvezményes üzemanyagutalványt kaphatnak, miért is nem beszéltünk a legközelebbi gyűlésen néhány szót róla? Legalább annyit, hogy: no jól van! Pedig ennél többet is megérdemelt volna! — Vagy az idei „fogytékosok éve” nagyon jó alkalom volt arra, hogy ezt a kérdést a saját gyülekezetünkre nézve okosan, felelősen átbeszéljessük. Mint ahogyan sok egyházmegye és gyülekezet már eddig meg is tette. Vajon minden presbitériumunkban „asztra került” ez a kérdés? Vagy, ha oda is került, jövőre „nem kerül le” végérvényesen. — A presbitériumainkat felelőssé kell tennünk azért, hogy a gyülekezet szeretetközössége mindig „nyitott legyen” a fogyatékosokról való gondoskodásra, mert annak a gondja évről-évre „újratermelődik”, sosem lesz „letűnt téma”.

c) *A szeretet mindig konkrét.* Ez semmi esetre sem jelenti azt, hogy a gyülekezet fogyatékosokat befogadó szeretete „eschatologiai távlatokat nélkülöző” szolgálat. Az ÉLET reménysége nélkül ebben a szolgálatban hamar elfogy az erő, alábbhagyna a lelkesedés tüze, értelmét, célját sem látnánk egy-két sikertelenség, néhány kudarc után. Ha valahol igaz, akkor a gyülekezetnek a fogyatékosok felé való szeretetszolgálatánál valóság, hogy azt csak ennek az ígéretnek az energiaáradásában lehet végezni: „Bizony hamar eljövök”, s ezzel a naponta megújuló könyörgéssel: „Jőjj, Uram Jézus!”

Éppen ezért bünt követünk el, ha nem teszünk meg mindent a gyülekezet szeretetközösségének hatósugarában élő fogyatékosok testi-lelki szükségének gyámolításáért, segítségért. S ez a legkevésbébbeszer jelent „zsebbe nyúlást”! A zsebbe nyúló alamizsnálkodás inkább „lerázása a problémáknak”, mint igazi segítség. Az „igazira” Urunk tanított: az elvesztettet a pásztor *felveszi a vállára és hazaviszi!*

A fogyatékos „jogaihoz” segítem. Nem véletlenül hoztam ízelítőt a fogyatékosokkal kapcsolatos jogszabályokból. Ma, ha egy fogyatékos ügye megoldatlan, csak azért lehetséges, mert „embere nincs”, aki jogaihoz — az élethez, a munkához, a boldoguláshoz — hozzásegítse. Egy munkatárs, ha beosztott, méginkább, ha vezető, nagyon sokat tehet fogyatékosá váló munkatársáért.

A fogyatékosok „érdekvédelmét” támogatom. Városunkban most szerveződik a „mozgássérültek szövetsége”. Egy gyógytornász nő végzi társadalmi munkában az irányítását. Végre lesz nálunk is egy hely, ahol gondjaikat elmondhatják, ahol összejöhetnek szabad idejükben. Ha szavukat hallatják, annak nagyobb súlya lesz, mert nem egy ember hangja az már. — Ennek megszervezése nem „gyülekezeti feladat”, de a fogyatékosokat odavezetni, a kapcsolatokat testvéri szeretettel megteremteni — igen.

A fogyatékosok előtt megnyitom a gyülekezet szíve ajtaját. S ez

azt jelenti: szeretettel várunk és elsөгitünk mindenkit a gyülekezeti alkalmakra, aki oda vágyik. — Soha el nem mőló élményem: az egyik NDK-beli szeretotthonban, még a mozgásképtelenekeket is elvitték hordágyon az istentiszteletra! — Hány gyermek és unoka megy vasárnap autókázni addig, míg az elerőtlenedett lábú szőlőnek „messzi már a templom” —, nincs, aki odavigye. — Amikor azonban a gyülekezet megnyitja szíve ajtaját a fogyatékosok előtt, ez azt is jelenti, hogy elindulunk felőjük: szőszerint, felkeresem és „részv veszek”, részt vállalok a gondjaiban. — Ide tartozik a gyülekezet „felkerekedése”, elindulása egyházi szeretotthonaink felé. „Távrolról” nem lehet szeretni: amellé a beteg gyermek mellé oda kell őlni, őt meg kell hallgatni, meg kell simogatni, emberszámba kell venni. Ez a szeretet „rehabilitációja”!

A *fogyatékosokkal „megosztom a kenyéremet”*. Most itt, a menyeyei kenyérrre”, a Krisztusra és a benne való hitre gondolok. Mert a gyülekezet, ha mindent megtenne is körülötte élő fogyatékos emberekért, „keveset adna”, ha ezt nem osztná meg velők. — Ez a kép azonban legyen „jellé” a számunkra. „Megosztani a kenyéremet” azzal tudom, aki „éhesen” ől mellém. Gyülekezeti szolgálatunk nem jelentheti szerencsétlenül járt életek kihasználását, szalmaszámba is kapaszkodó emberek „zsaroló misszionálását”, a szeretet által „keresztvíz alá kényyszerítést”. — Mi azonban Urunktól megtanultuk, hogy az élethez nemcsak ruházat kell, meg élelem, állás, meg megfelelő közlekedési eszköz, mert az élet „tőbb ennél”! Azért vagyunk keresztyének, mert hisszük, hogy ezzel a kenyérrrel is tartozunk minden embernek, a fogyatékosnak is. Űgy szolgáljunk felőjük, hogy valamit ebből a „tartozásból” is tőrleszthessőnk.

Dolgozatom utolsó sorait átolvasva „dőbbenten látom”, teljesen „tudománytalanná” vált a tennivalók összefoglalása, mert a tudományos szentvelenség helyett, „kis-kátés” egyes szám első személyben fogalmaztam azokat. — Valahogy mégse rossz a lelkiismeretem, mert én ezt *gyülekezetnek szőló tanításnak szántam*.

Csizmazia Sándor

JEGYZET

(A fogyatékosokra vonatkozó főbb jogszabályok)

A 3200/1949. (IV. 9.) Korm. sz. rendelet a vakokról való intézményes gondoskodás tárgyában.

A 4276/1949. (X. 9.) MT. sz. rendelet siketnémákról való intézményes gondoskodás megszervezése tárgyában.

A 33/1963. (XII. 3.) Korm. sz. rendelet az üzemi baleset és foglalkozási betegség, valamint meghatározott munkakörben gőmőkőr miatt cs. munkaképességő dolgozók védelméről.

Az 50/1967. (XI. 22.) Korm. sz. rendelet a csökkent munkaképességő személyek helyzetének rendezésével kapcsolatos társadalombiztosítási kérdések szabályozásáról.

A 9/1967. (XI. 22.) SZOT sz. szabályzat a cs. munkaképességő dolgozóknak járó keresetkiegészítés megállapításáról és folyósításáról. (az 50/1967. Korm. sz. rendelet végrehajtása.)

A 4/1969. (II. 23.) MőM—EőM sz. egyőttes rendelet a vak és csökkentőtlátó telefontkezelők foglalkoztatásáról.

Az 1032/1971. (VII. 14.) Korm. sz. rendelet és a 6/1971. (XI. 30.) EőM sz. rendelet a vakok személyi járadékának bevezetéséről.

Az 1975. évi II. tv. 47—53. §-ai.

A 17/1975. (VI. 14.) MT. sz. rendelet 84—99. §-ai.

A 3/1975. (VI. 14.) SZOT sz. szabályzat 62—64. §-ai.

A 12/1978. (XII. 29.) EőM sz. rendelet által módosított 2/1969. (V. 4.) EőM sz. rendelet a rendszeres szociális segélyről, valamint a vakok rendszeres szociális segélyéről.

Az 1/1981. (I. 23.) EőM sz. rendelet által módosított 5/1980. (VII. 12.) EőM sz. rendelet a mozgássérőlt személyek részére biztosított őzemenyag-utalványról.

Köszönet a Lelkipásztor Szerkesztőségének és az azt fenntartó Magyarhoni Evangélikus Egyháznak

Kedves Barátaim!

Tudom, hogy képzett teológusaink fóruma a Lelkipásztor, s Ti első-sorban is a gondolatokban mélyszántású emberek írásainak kívántok helyet adni a lapban. Engedjétek meg mégis, hogy ez alkalommal egy olvasó testvéretek mondja el gondolatait és őszinte háláját.

Nyugdíjas lelkész vagyok, akinek aktív szolgálati éveit Isten sok eredménnyel áldotta meg, amelyeket ha előre látok, bizonytalansággal megsejtettem volna. A legutóbb Tőle kapott ajándék az volt, hogy 73 éves koromban Isten visszahívott egy olyan szolgálatra, amit fiatal éveimben is erőm felettinek képzeltem volna. Féléven át dél-amerikai missziói szolgálatot végeztem, mint helyettes lelkész Venezuelának Caracas nevű városában. A napokban tértem vissza feleségemmel együtt a nagyon kedves, sok élményben gazdag, de nem mindig gondtalan szolgálatból.

Elindulásom előtt heteken át rendezgettem és olvastam a Lelkipásztor régi példányait. Ott került kezembe az a példány, amelyben az akkori Szerkesztőség hálát ad Istennek az első év munkájáért és kéri a lelkészek jóindulatú támogatását további munkájához. Szerkesztői között volt a napokban 70. születésnapját ünneplő dr. Pröhle Károly édesatyja D. dr. Pröhle Kádoly, D. Kapy Béla, dr. Raffay Sándor püspökök, s még több nagyja annak a kornak. Ebből a felfedezésből rájöttem arra, hogy ezek szerint a Lelkipásztor első példányainak is olvasója voltam. Azt is megállapítottam, hogy az 56. szolgálati évébe lépő Lelkipásztor szerkesztőinek egyetlen egyszer sem köszöntem meg szolgálatait, amit munkájuk révén nyújtottak. Azt is felfedeztem, hogy ugyanígy hálával tartozom lelkésztestvéreimnek, akik ezt a szaklapot anyagi áldozataikkal fenntartották. Mert én mindig ingyen kaptam a Lelkipásztort.

Tudom, mondhatná valaki, hogy most sem késő ezt jóvá tenni egy amerikai nyugdíjasnak. Talán igaz is, hogy így kellene tennem. Itt azonban sokkal többről van szó. Gondoljátok el, milyen nagy ajándék volt az nekem, amikor a caracasi lelkészi irodában, a spanyol nyelv idegen légkörében két könyves polcon a helyi újságnak, az Úzenetnek bekötött példányai mellett a Lelkipásztor lapjait találtam meg 1954-ig visszamenően. Mint két ölelő kar, úgy nyúlt utánam a hazai egyháznak ez az írott üzenete. Szinte térdre kényszerített a hála ezért a kézfogásért, a bennük megszólaló bátorító és útmutató hangért ami felém áradt tizenháromezer kilométer távolságból is. Hogyan lehet ezt megfizetni? Hogyan le-

het ezt meghálálni? Melyik szerkesztőség lenne az, amelyik kezébe vehetné azt a sok virágot, ami járna érte?

Mit jelent a Lelkipásztor nekem vagy nekünk, nehéz lenne megmagyarázni. Sokat kaptam és sokat kapunk vaskos könyvekből, sokat olvassunk nagy munkák díszes példányaiból, amiknek értékét nem lehet letagadni. A Lelkipásztor azonban a miénk, hozzánk tartozik, a mi szívverésünk, vele együtt aggódtunk hazánk sokféle sorsfordulatánál. Néha talán nem is értettünk egyet, vagy nem értettük meg, de elolvastuk, mert nekünk szánt levélként is érkezett.

A Lelkipásztor tanítónk volt az iskolán túl, barátunk és eligazítónk, tájékoztatónk és útmutatónk. Legnagyobb értékét abban láttam, hogy évtizedes mozgalmakat vagy sok kötetes munkákat tisztán és világosan összefoglalt számunkra. Ez néha többet ért, mint nagy katedrák embereinek előadásai. Ez volt talán szegénységünk legnagyobb áldása. Spórolni kellett a papírossal és pótolni azokat a könyveket, amelyekre legtöbbször nem lett volna pénze, vagy ideje az elolvasásra. Ugyanakkor ez volt a legszebb bizonyítványa a hazai evangélikus teológusok magas színvonalú munkájának.

Külön ki kell emelnem azt a jóleső érzést, amit akkor éreztünk, amikor láttuk, hogy nemzetközi viszonylatban is volt mondanivalója a magyar lelkészeknek. S azt a tényt is szeretném kiemelni, hogy meggyőződésem szerint a hazai egyházi vezetés az adott körülmények között, a nagy próbák és meg nem értések közepette is, időtállóan bizonyul.

Mindezt, hazámtól lassan ötven éve távol, szeretném megköszönni a Szerkesztőségnek, a lelkész-testvéreknek, akik anyagi áldozatot hoztak a Lelkipásztorért. Köszönöm azoknak is, akiknek neveit ma már csak kegyelettel említhetjük. Köszönöm Nektek is, akik ma végzitek ezt a munkát ugyanolyan felelősséggel és komolysággal, mint a régiek.

Köszönöm a Lelkipásztoron keresztül idecsendülő harangok búcsúztató hangját, az utolsó földi úton elkísért szolgatársakról megemlékezőket. Így mi is hálaimát mondhatunk a szolgálatukból kapott áldásokért.

Mindezért áldjon meg mindnyájatokat az Isten a mi Urunk Jézus Krisztus által. Őszinte hálával és szeretettel:

Brachna Gábor

A Szerkesztőség nevében hálásan köszönöm Brachna Gábor esperes testvérünk sorait. Adja Isten, hogy sokáig olvashassa a Lelkipásztor. Egyházunk lelkeszi szakfolyóiratát, amelyik a történelemben munkálkodó élő Jézus Krisztusra figyel, szeretetét megismerve szeretni tanít. Jézus Krisztusnak engedelmeskedve hitet ébreszteni igyekszik, s hitben megállni tanít. Örülünk annak, hogy a Lelkipásztor szolgálhat azoknak a Lelkésztestvéreknek is, akik hazánktól távol állnak ugyanannak az Úrnak, Jézus Krisztusnak szolgálatában.

A Szerkesztő

Gondolatok

Ember, a földet szebbé teheted, ha kevesebb az önzés és több a szeretet.
(Gorkij)

Az ember hivatása, hogy szeresse a szépet, kövesse a jót és cselekedje a legjobbat. (Beethoven)

Ha a könyörtelen órát úgy betöltöd,
Hogy benne érték hatvan percnyi van,
Minden kincsével bírod ezt a földet,
S ami több még, ember vagy, fiam. (Kipling)

Adni, adni, jó szót, mosolyt, hitet és bátorítást, de mindenek fölött soha
el nem múló szeretetet. (Goethe)

Dolgozz, munkálj, a szép, a jó, a hasznos, mihelyt elkészül, az élethez áll.
Minden jó mű, egy-egy szabadságharcos.
Légy hű magadhoz, olyanokat alkoss, ne fogja a halál. (Illyés Gyula)

A legnagyobb mértékben szegényletes az, hogy egy értelmes lélek oly
istenien megépített házban lakozik, mint a test és teljesen ismeretlen
előtte annak pompás szerkezete. (Robert Boyle)

Embernek lenni, csak embernek, semmi egyébnek, de annak épnak,
egésznek. (Eötvös J.)

Egészen csak az szabad, ki maga felett egészen uralkodik. (Eötvös J.)
Isten egy kincset rejtett minden szívbe. Szeress! S fel fogod találni.
(Eötvös J.)

Az egésznek része csak az lehet, ki szíve részévé tette az egészt.
(Eötvös J.)

Csak az élet kis örömei és fájdalmai teszik jóvá az embert. (Eötvös J.)

Csak az válik kitűnővé, ki magas célokat tűz ki és igen sokat követel
magától. (Eötvös J.)

Használni akarok, másoknak élni, másokért fáradni. (Eötvös J.)

Csak a nemes, a valóban tiszta érc, az biztos, hogy az idő rozsdája által
felemésztetni nem fog. (Eötvös J.)

Egyháztörténeti évfordulók

Ünnepel a Pápai Alma Mater

1531—1981

Az evangélikus egyháznak kezdettől fogva az volt egyik legfőbb törekvése, hogy minden egyes tagja iskolázott legyen, hogy tudja olvasni a Bibliát. Reformátori elv és megvalósítandó feladat: Építsetek templomot és a templom mellé iskolát! A templom és az iskola szoros kapcsolatát jelzi ebben az időben az is, hogy a legtöbb reformátor, prédikátor előbb vagy egyidőben tanítóként is szolgált.

Pápa városa volt a dunántúli reformációnak Sopron és Sárvár mellett messzire világitó központja. Történetileg hiteles adatokkal bizonyítható, hogy Pápan már a város reformációját megelőző időben is működött ún. „triviális iskola”. Feltehető, hogy amikor a város a reformációhoz csatlakozott — ebben az időben a földesúr a buzgó, evangélikus Thurzó Elek volt — az előbb említett iskola alakult át, a feljegyzés szerint 1531-ben, evangélikus-lutheránus jellegű iskolává. Ennek első ismert tanítója 1534-ben Gyzdawith Péter „ludi magister et capellanus, sed non papisticus” volt. Majd pedig 1544-ben történik említés egy másik, név szerint azonban nem ismert, lutheránus iskolamesterről is. Későbbi adataink pedig azt tanúsítják, hogy 1585-től az iskola már református jellegűvé vált, állandó törvényei vannak és felvette az „illustris schola” nevet.

Az ígéretes kezdet után, a XVII. század második felében egyre nehezebbé válik a gyülekezet és iskolája élete. Azonban az állandósuló földesúri zaklatás, majd az egyházi épületek elvétele ellenére is, új épületben tovább folyik a tanítás a kisszámú tanítványok körében egy tanár vezetésével. E korszak legkiválóbb tanárai között kell számon tartanunk a gályarabságot viselt Kocsi Csergő Bálintot és Séllyei Istvánt, a későbbi püspököt.

A viharfellegek egyre sűrűsödnek! Heister labanc generális 1707-ben felgyújtotta a várost. Idővel az elpusztult épületeket felépítették és még egy darab ideig folyhatott az oktatás. Ezzel elérkeztünk Pápa városában élő protestánsok életének mélypontjához, melyet két szomorú dátum jelez 1714 és 1752. 1714-ben megszűnik az evangélikusok szabad vallásgyakorlata. Hetven esztendeig nem volt lelkipásztora a gyülekezetnek. A szomszédos Homokbödögére járnak istentiszteletre. 1752-ben hasonló sors vár a református testvérekre is. A száműzött iskola, Pápa melletti községben, Adásztevelen a református gyülekezetben talál otthonra a növendékek kis csapatával és rektorával.

A Türelmi Rendelet után új, a felvirágzásnak gyümölcserlelő korszaka következik a Pápára visszaköltöző Kollégium életében Mándi Márton István professzor, országos híru pedagógiai és tudományos tevékenysége révén. Ennek folytán 1797-ben az ősi Kollégiumot az egyházkerület Főiskolájának fogadja el, az egyetemes konvent pedig 1801-ben a debrecenivel és a sárospatakiival egyenrangúnak jelenti ki.

A reformkorban, a 48-as magyar forradalom és szabadságharc idején, olyan kitűnő tanárok biztosították az oktatás európai színvonalát mint: Bocsor István, Tarczy Lajos és Váli Ferenc. Az egykori Képzőtársaságban tette meg első lépéseit a világhír felé a két halhatatlan pápai diák: Petőfi Sándor és Jókai Mór. Ihász Dániel 48-as honvéd ezredes által szervezett 7-ik zászlóaljban 25 pápai kollégista diák is harcolt a dicsőséges zászlók alatt.

Új korszak kezdődött a Kollégium életében 1952-ben, amikor a fenntartást és az oktatás irányítását az állam vette át. Az iskola mai neve: Petőfi Sándor Gimnázium és Szakközépiskola.

Ez év őszén, a 450. évforduló alkalmából az ősi Kollégium, Alma Mater országgraszoló ünnepek színhelye lesz. A többi között Iskola-történet — az öreg diákok írják —, Jubileumi emlékérem — Somogyi József alkotása — és Jubileumi emlékbélyeg teszik a hálás emlékezést maradandóvá! Isten áldása kísérje az ősi Alma Mater további életét! Ad multos annos!

Németh Tibor